

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

BALIKESİR'DE ŞİFALI SULAR ÜZERİNE İNANIŞ VE
UYGULAMALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TAYYİBE NİSA DİZDEMİR

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

BALIKESİR'DE ŞİFALI SULAR ÜZERİNE İNANIŞ VE
UYGULAMALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TAYYİBE NİSA DİZDEMİR

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ALİ DUYMAZ

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 202112511011 numaralı Tayyibe Nisa DİZDEMİR'in Balıkesir'de Şifalı Sular Üzerine İnanış ve Uygulamalar konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 13.06.2024 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Satı KUMARTAŞLIOĞLU

İmza

Üye (Danışman) Prof. Dr. Ali DUYMAZ

İmza

Üye Doç. Dr. Erdal ADAY

İmza

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

05/07/2024

İmza

Tayyibe Nisa DİZDEMİR

ÖNSÖZ

Su, yaratılışın ilk anından beri canlıların yaşam kaynağı olmuştur. İnsanlar hayatları boyunca suya bağlı ve muhtaç bir şekilde yaşamıştır. Hayatlarını suya göre şekillendirmiş ve onun çevresinde hayatlarını idame ettirmişlerdir. Bu durum insanların hayata bakışını, inançlarını, kültürlerini, yaşayış biçimlerini etkilemiştir. Bu etkiyi kültür taşıyıcıları olan anlatılarda ve günümüze kadar devam ettirilen inanış ve uygulamalarda görmek mümkündür. Suyun yaratılışla bağlantılı olduğu düşüncesi, insanların doğdukları andan öldükleri ana kadar hayatlarının her anında ve her aşamasında suyun yanı başlarında olması, suyun hem onları koruduğu hem de cezalandırdığı düşüncesi su ile tanrı arasında bağlantı kurulmasına böylelikle de suya kutsiyet yüklenmesine sebep olmuştur. Suyun üretmesi, büyütmesi, arındırması, şifa vermesi, temizlemesi aynı zamanda yok edip öldürmesi suya verilen bu kutsiyetle birbirini destekleyerek suyun etrafında çok daha kuvvetli bir inanış gelişmesine neden olmuştur.

Suyun şifa boyutu, hem tıbbi hem de manevi açıdan insanlığı oldukça fazla etkilemiştir. Suya girmeden önceki halin hastalığı, kötülüğü, günahı temsil ettiği düşünülürken sudan çıktıktan sonraki halin ise iyileşmenin, temizlenmenin, arınmanın temsili olduğu düşünülmüştür. Toplumun kolektif bilinçaltında önemli bir inanç zeminine sahip olan su kültürünün, tabiat kültürleri, veli kültürü ile birleşmesiyle de kutsallık artırılarak suyun şifasının yanında manevi olarak şifa bulduklarına inandıkları yerler haline gelmiştir. Bu durumda şifalı su kaynakları çevresinde kutsallığını artırmak amacıyla kökenlerine dair inanış ve uygulamaların oluşmasına neden olmuştur.

Birçok unsuru bir arada barındıran bu kültür ögesi hakkında yapılan çalışmaların büyük bir bölümü sadece pozitif bilimler tarafından incelenmiş, kültür ve inanç kısmı göz ardı edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada şifalı su sayısı oldukça fazla olan Balıkesir ili örneklem alınarak şifalı suların çevresinde gelişen inanış ve uygulama çeşitliliğini; sözlü ve yazılı kaynaklardan edinilen bilgileri bir araya getirerek göstermek amaçlanmıştır.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve çalışma içinde sık karşılaşılan tanımlara yer verilmiştir. “İlgili Alanyazın” bölümünde çalışmanın kuramsal çerçevesi ile daha önceden şifalı

sularla ilgili yapılmış olan bazı çalışmalara değinilmiştir. “Yöntem” bölümünde çalışmadaki hem saha hem de yazım aşamasında kullanılan yöntem ve metotlar hakkında bilgi verilmiştir. “Bulgular ve Yorumlar” bölümünde ise ilk olarak çalışmanın yapıldığı saha olan Balıkesir’le ilgili bilgiler verilmiştir. İlk önce Balıkesir’deki şifalı suların kökenlerine dair anlatılar sınıflandırılmış, motifleri açısından yorumlanmış, benzer anlatılardan örnekler verilmiştir. Şifalı sular çıkış şekillerine göre sınıflandırıldıktan sonra suyun şifa yönü, Şifalı Suların Tıbbi Faydaları Üzerine İnanmalar başlığı altında ele alınmıştır. Şifalı Sular İle İlgili İnanış ve Uygulamalar başlığı altında ise Dini İnanış ve Uygulamalar, Eski Türk İnanışından İzler Taşıyan İnanış ve Uygulamalar, Büyüsel İşlemler, Diğer İnanış ve Uygulamalar ve Şifalı Su Kaynakları İle ilgili Kaçınmalar incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise şifalı su çevresindeki inanış ve uygulamaların halk bilimindeki yeri üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın esas bölümlerinin dışında “Kaynakça”, “Kaynak Şahıs Listesi” ve “Fotoğraflar” kısımları da yer almaktadır. “Kaynakça” kısmında çalışmada kullanılan yazılı kaynaklar, yazarlarının soyadlarına göre alfabetik olarak yer almıştır. “Kaynak Şahıs Listesi”nde ise saha araştırmasında görüşülen ve konuyla ilgili malzemenin toplandığı kişilerin detaylı bilgileri bulunmaktadır. Fotoğraflar kısmında ise saha araştırması kısmında çekilen görsellere yer verilmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren, bu süreçte hem çalışmanın hem de benim fikirsel anlamda gelişmemi sağlayan, vaktini, sabrını ve bilgilerini benimle paylaşan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Ali DUYMAZ’a, lisans döneminden beri emeğini ve bilgisini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Satı KUMARTAŞLIOĞLU’na, değerli fikirleri, bakış açısı ve sorduğu sorularla çalışmama yaptığı katkılardan dolayı saygıdeğer hocam Prof. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN’e teşekkürlerimi sunuyorum. Saha çalışması ve yazım aşaması boyunca her daim yanımda olan kıymetli arkadaşım Aysel Eylem SEMERCİ’ye ve bu çalışma boyunca maddi manevi destekleriyle her daim yanımda olan aileme teşekkür ederim.

BALIKESİR, 2024

TAYYİBE NİSA DİZDEMİR

ÖZET

BALIKESİR'DE ŞIFALI SULAR ÜZERİNE İNANIŞ VE UYGULAMALAR

DİZDEMİR, Tayyibe Nisa

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali DUYMAZ

2024, 115 Sayfa

Tabiatın ve yaşamın ana unsurlarından biri olan su, insan yaşamı için vazgeçilmez bir varlıktır. İnsanlar doğdukları andan öldükleri ana kadar suya muhtaç bir şekilde yaşarlar. Çünkü su yaratır, üretir, çoğaltır, iyileştirir, arındırır, temizler ve bununla birlikte yok eder. Bu yüzden insanlar hayatlarını suya göre şekillendirmişlerdir. Su ve tanrı arasında bağlantı kuran Türkler, suya olan ihtiyaçları da göz önüne alınca suya saygı duymuş ve kutsallık yüklemişlerdir. Bu kutsallık ise normal sudan farklı olarak şifa veren sular çevresinde daha da artmıştır. Bu kutsiyeti açıklamak için de Türkler, suların çevresinde gelişen birtakım anlatılar oluşturmuşlar, inanışlar ve uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada da Balıkesir özelinde şifalı suların çevresinde gelişen ve aynı zamanda Türklerin hayata bakış açılarının, inanışlarının ve kültürlerinin aktarımını sağlayan anlatılar, inanışlar ve uygulamalar ele alınmıştır.

Balıkesir özelinde şifalı suların çevresinde gelişen inanış ve uygulamalar, alan araştırması yöntemiyle derlenmiş, yazılı kaynaklardaki veriler de çalışmaya eklenerek şifalı sular çevresinde gelişen inanışlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Alan araştırması sırasında derlenen veriler ve yazılı kaynaklardaki verilerin incelenmesi sonucunda ise eski Türklerin geçmişten günümüze hala aynı inanış ve uygulamalara sahip olduğu, bazılarının aynen devam ettiği, bazılarının ise İslam dininin uygulamalarıyla birleştirilerek günümüzdeki toplumsal yapı tarafından kabul edilebilir bir hale evrildiği görülmektedir. Derlenen anlatıların pek çoğunun Anadolu coğrafyasında varyantlarına denk gelmek mümkünken inanış ve uygulamaların ise neredeyse birebir aynısıyla karşılaşılmaktadır.

Bu alışma Balıkesir'deki şifalı sular çevresinde gelişen inanış ve uygulamaları alan araştırması yöntemiyle derleyen ve farklı açılardan ele alan, değerlendiren bir alışmadır.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, şifalı Su, Su Klt, İnanış, Uygulama.

ABSTRACT

BELIEFS AND PRACTICES ON HEALING WATERS IN BALIKESİR

DİZDEMİR, Tayyibe Nisa

Master, Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Prof. Dr. Ali DUYMAZ

2024, 115 Pages

Water, which is one of the main elements of nature and life, is an indispensable asset for human life. People live in need of water from the moment they are born to the moment they die. Because water creates, produces, multiplies, heals, purifies, cleans and destroys with it. That's why people have shaped their lives according to water. The Turks, who established a connection between water and god, respected water and attributed sacredness to it, considering their need for water. This sacredness, on the other hand, has increased around healing waters, unlike normal water. In order to explain this sacredness, the Turks have realized a number of narratives, beliefs and practices that have developed around the waters. In this study, the narratives, beliefs and practices that develop around the healing waters in Balıkesir and at the same time provide the transfer of the Turks' perspectives on life, beliefs and cultures are discussed.

The narratives, beliefs and practices that developed around the healing waters in Balıkesir were compiled by field research method, and the beliefs that developed around the healing waters were tried to be evaluated by adding the data in the written sources to the study. As a result of the data compiled during the field research and the examination of the data in written sources, it is seen that the ancient Turks still have the same beliefs and practices from the past to the present, some of them continue as they are, while others are combined with the practices of the Islamic religion and have evolved into an acceptable form by today's social structure. While it is possible to come across variants of many of the compiled narratives in Anatolian geography, almost the same beliefs and practices are encountered.

This study is a study that compiles the narratives, beliefs and practices developed around the healing waters in Balıkesir with the field research method and evaluates them from different perspectives.

Keywords: Balıkesir, Healing Water, Water Cult, Belief, Practice.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	1
1.4. Araştırmanın Varsayımları	1
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.6. Tanımlar	5
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	9
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	9
2.2. İlgili Araştırmalar	9
3. YÖNTEM.....	16
3.1. Araştırmanın Modeli	16
3.2. Evren ve Örneklem.....	16
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	17
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	17
3.5. Verilerin Analizi	18
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	20
4.1. Şifalı Suların Kökenlerine Dair Anlatılar	20
4.1.1. Oluşumunda İnsanların Yer Aldığı Köken Anlatıları	23

4.1.1.1. Olağanüstü Biçimde Ortaya Çıkan Köken Anlatıları.....	23
4.1.1.1.1. Kiraz Dağ Ilıcası 1	23
4.1.1.1.2. Şifalı Dert Pınar	24
4.1.1.1.3. Güre Kaplıcaları 1	26
4.1.1.1.4. Asa Suyu (Hisaralan)	27
4.1.1.1.5. Kartal Suyu 4	28
4.1.1.1.6. Darıca Asa Suyu	28
4.1.1.2. Tecrübeyle Ortaya Çıkan Köken Anlatıları	30
4.1.1.2.1. Kiraz Dağ Ilıcası 2	30
4.1.1.2.2. Kiraz Dağ Ilıcası 3	30
4.1.1.2.3. Pamukçu Kaplıcaları 1	31
4.1.1.2.4. Pamukçu Kaplıcaları 2	31
4.1.1.2.5. Gönen Kaplıcaları 1	32
4.1.1.2.6. Gönen Kaplıcaları 2	32
4.1.1.2.7. Güre Kaplıcaları 2	33
4.1.1.2.8. Kız Suyu	33
4.1.2. Oluşumunda Hayvanların Yer Aldığı Köken Anlatıları	33
4.1.2.1. Olağanüstü Biçimde Ortaya Çıkan Köken Anlatıları	33
4.1.2.1.1. Kartal Suyu 6	34
4.1.2.2. Kılavuzluk Sayesinde Ortaya Çıkan Köken Anlatıları	35
4.1.2.2.1. Kartal Suyu 1	35
4.1.2.2.2. Kartal Suyu 2	36
4.1.2.2.3. Kartal Suyu 3	36
4.1.2.2.4. Kartal Suyu 5	36
4.1.2.2.5. Ekşidere Dağ Ilıcası 2	39
4.1.2.2.6. Ilıca (Balya)	39
4.1.3. Diğer Köken Anlatıları	40

4.1.3.1. Bayat Acı Su 1	41
4.1.3.2. Bayat Acı Su 2.....	41
4.1.3.3. Dereköy Maden Suyu	41
4.1.3.4. Acı Su Tekke	41
4.1.3.5. Ekşidere Dağ Ilıcası 1	41
4.1.3.6. Ekşidere Dağ Ilıcası 3.....	41
4.1.3.7. Göz Suyu	42
4.1.3.8. Kabak Çeşme.....	42
4.1.3.9. Taş Suyu	42
4.1.3.10. Ömerköy Kaplıcası.....	42
4.2. Şifalı Suların Tıbbi Faydaları Üzerine İnanmalar	43
4.2.1. Akciğer Hastalıkları	45
4.2.2. Böbrek ve Safra Hastalıkları	46
4.2.3. Cilt Hastalıkları	51
4.2.4. Göz Hastalıkları.....	57
4.2.5. Guatr Hastalığı	58
4.2.6. Hayvan Hastalıkları.....	59
4.2.7. İştah Açtığına İnanılan Sular.....	59
4.2.8. Kadın Hastalıkları	60
4.2.9. Mayasıl Hastalığı.....	61
4.2.10. Mide Hastalıkları.....	62
4.2.11. Romatizma, Eklem ve Kas Hastalıkları	64
4.2.12. Şeker Hastalığı	68
4.2.13. Dinçlik Veren Sular.....	68
4.2.14. Diğer Hastalıklar	68
4.3. Şifalı Sular İle İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	70
4.3.1. Dini İnanış ve Uygulamalar	70

4.3.1.1. Kurban	71
4.3.1.2. Hayır Yapma.....	71
4.3.1.3. Namaz Kılma	73
4.3.1.4. Zemzem Suyu	73
4.3.1.5. Dua Etme, Duayla Su Çıkarma.....	75
4.3.2. Eski Türk İnanışlarından İzler Taşıyan İnanış ve Uygulamalar....	75
4.3.2.1. Çaput Bağlama.....	76
4.3.2.2. Para Atma	77
4.3.3. Büyüsel İşlemler.....	78
4.3.3.1. Salıncak Kurma.....	78
4.3.3.2. Taş Alma.....	79
4.3.4. Diğer İnanış ve Uygulamalar	80
4.3.4.1. Harbe Giden Su.....	81
4.3.5. Şifalı Su Kaynakları İle İlgili Kaçınmalar.....	81
5.SONUÇ VE ÖNERİLER	85
5.1. Sonuç	85
5.2. Öneriler.....	87
KAYNAKÇA	88
EKLER	94
EK-1. Kaynak Şahıs Listesi.....	94
EK-2. Fotoğraflar	99

KISALTMALAR LİSTESİ

bkz.	: Bakınız.
çev.	: Çeviren.
Ed.	: Editör.
Hz.	: Hazreti.
K	: Kaynak şahıs.
s.	: Sayfa.
vb.	: Ve benzeri.
ör.	: Örnek.

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Anadolu'nun hemen her yerinde sıklıkla şifalı sularla karşılaşmaktadır. Özellikle Balıkesir ili şifalı su kaynakları açısından oldukça zengindir. Dolayısıyla bölge halkı uzun yıllardır hastalıklarına şifa bulamadıkları zaman sık sık şifalı su kaynaklarına başvurumaktadırlar. Bu durum şifalı sular etrafında birtakım inanış ve uygulamaların oluşmasını sağlamıştır. Balıkesir coğrafyası şifalı sular etrafında oluşan inanış ve uygulamalar açısından da oldukça zengindir.

Bu çalışmanın problemi ise Balıkesir'de halk kültüründe önemli bir yeri olan şifalı su kullanımının çok yaygın olması ve bunların daha önce halk bilimi açısından değerlendirilmemiş olmasıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Balıkesir'de Şifalı Sular Üzerine İnanış Ve Uygulamalar adlı bu çalışmanın temel amacı Balıkesir'in halk kültüründe önemli bir yeri olan şifalı suların ve çevresinde oluşan inanış ve uygulamaların derlenerek kayıt altına alınması ve ayrıca yazılı kaynaklarda şifalı sulara dair inanış ve uygulamalardan örnekler verilerek bunların halk bilimi açısından değerlendirilmesidir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın önemi, Balıkesir'de şifalı sular üzerine daha önce kapsamlı bir çalışma yapılmamış olmasından dolayı Balıkesir'deki şifalı sular etrafında gelişen inanış ve uygulamaların bir bütün olarak ele alınmasıdır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Şifalı sular etrafında gelişen inanış ve uygulamalar, Türk halkının kolektif bilinçaltında barındırdığı eski Türklerden kalma su kültü inanışının yansımalarıdır. Bütün bunların günümüzde şifalı su kaynakları açısından zengin olan Balıkesir coğrafyasında da halen canlı bir şekilde yaşatıldığı tespit edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada Balıkesir’de şifalı sular çevresinde gelişen inanış ve uygulamalar derlenmiş ve incelenmiştir. Çalışmanın konusu şifalı sular olarak sınırlandırılmıştır. Çalışma alanı ise geniş tutularak Balıkesir ili olarak belirlenmiştir.

Balıkesir çok köklü bir tarihi geçmişe sahiptir. Antik çağda Balıkesir ve civarında Misyalılar yaşamıştır. Misyalılar Truva, Hitit, Frig, Pers, Büyük İskender ve Bergama krallıklarının egemenliğinde yaşamışlardır. Bir süre sonra ise Balıkesir, Romalıların egemenliği altına girmiştir. M.S. 395’te Roma İmparatorluğu’nun ikiye ayrılması sonucunda Balıkesir, Doğu Roma İmparatorluğu’nun sınırları içerisinde kalmıştır.

1071’de Anadolu’ya giren Türklerle Anadolu’da Türk hâkimiyeti başlamıştır. Anadolu’da Selçuklu Devleti’nin kurucusu Kutalmış oğlu Süleyman İznik, Çanakkale’den sonra 1076’da Misya şehirlerini de ele geçirmiştir. Haçlı seferleri ve I. Kılıç Arslan’ın vefatından sonra Selçuklular, Batı Anadolu’dan çekilmek zorunda kalmış ve Misya şehirlerinde Bizanslılar tekrardan hâkimiyet kurmuşlardır. Batı Anadolu’da Bizans’a zarar veren Selçuklu Uç Beylikleri’nin birçoğu bağımsızlık kurmuştur. Bu beylikler döneminin ilerleyen yıllarında da Karesi Bey, Misya ve etrafını alarak bir beylik kurup Balıkesir’i de merkez yapmıştır. Osmanlı Devleti kurulduktan sonra Orhan Gazi, Karesi’yi merkeze bağlı bir sancak haline getirerek adını değiştirmeden Karesi Sancağı yapmıştır. Karesi II. Meşrutiyetin ardından müstakil mutasarrıflık haline getirilmiş, 1923 yılında bütün sancakların vilayet olmasıyla da Karesi de vilayet olmuştur.

Balıkesir halkı, Millî Mücadele döneminde önemli bir rol oynamıştır. 29 Mayıs 1919’da Ayvalık’ın işgalinden sonra Yunanlara karşı ilk silahlı mücadele Ayvalık’ta gerçekleşmiştir. 18 Mayıs 1919’da ise Alaca Vehbi (Bolak) Bey’in önderliğinde Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti kurulmuştur. 26-31 Temmuz ve 16-22 Eylül 1919 tarihlerinde yapılan I ve II. Balıkesir Kongreleri’nin sonucunda her bölgede Kuvâ-yı Milliye teşkilatları kurulmuştur. Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yapılan Türk Millî Mücadelesi zafere ulaşmıştır. Eylül ayının ilk haftasında tüm Balıkesir ve kazaları düşman işgalinden kurtulmuştur (Balıkesir tarihi hakkında detaylı bilgi için bkz. Balıkesir İl Yıllığı, 1973, s.3-11; http-3).

Balıkesir il sınırları resmi olarak Marmara Bölgesinde yer almakla birlikte hem Marmara Denizi'ne hem de Ege Denizi'ne kıyısı bulunmaktadır. Kuzeyinde Marmara Denizi, batısında Ege Denizi ve Çanakkale, güneyinde İzmir ve Manisa, güneydoğusunda Kütahya, doğusunda ise Bursa vardır. 14.299 km² yüzölçümüne sahip Balıkesir'in 21 ilçesi bulunmaktadır. Balıkesir ilinde, Akdeniz ikliminin yanı sıra yer yer Karadeniz ve Karasal iklim özellikleri de görülmektedir (Balıkesir'in coğrafi yapısı hakkında detaylı bilgi için bkz. Balıkesir Kent Tarihi, 2013, s. 45-46; http-4; http-5).

Bu çalışma kapsamında Balıkesir il merkezi Altieylül ve Karesi başta olmak üzere, Bigadiç, Sındırgı, Kepsut, Gönen ve Burhaniye ilçe merkezleri ile Pamukçu, Kiraz, Çayüstü, Balıklı, Kongurca, Pürsünler, Söğütçük, Ekşidere, Çukurhüseyin, Ovaköy, Yeşildere, Doğançam, Ilıca, Naipli, Karabeyler, Bayat, Kavakbaşı, Hisaralan (Karesi), Türkali, Selimiye, Akbaş, Dört Yol, Gökçeyazı, Yusufçami, Mehmetler, Kepekler, Ilıcaboğazı, Güre, Yassıçalı, Mehmetalan, Darıca, Çamcı, Bostancı, Arıtaşı, Avcılar, Tahtacı, Kavlaklar, Hacıhasanlar, Bükdere, Örenli, Dereli, Adalı, Hisaralan (Sındırgı), Yıldızköy, Gökçedere, Ömerköy, Doyran, Çaltılı ve Emendere mahallerinde alan araştırması yapılmıştır. Bunların dışında kalan ilçeler ve mahallelerin pek çoğuna da ulaşım sıkıntısı nedeniyle ulaşım sağlanamamıştır.

Bu çalışmada yer alan şifalı su kaynaklarının yerinden bahsetmek gerekirse;

Altieylül ilçesi sınırları içerisinde olan şifalı sular: Bayat Mahallesi'nde acı su, Dereköy Mahallesi'nde maden suyu, Kiraz Mahallesi'nde Kiraz Dağ Ilıcası, Pamukçu Mahallesi'nde Pamukçu Kaplıcası, Turnecik suyu ve Buzağılık Çeşmesi, Bahçedere Mahallesi'ne bağlı Kavakbaşı'nda Uyuz Hamamı.

Karesi ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Karabeyler Mahallesi'nde Şifalı Dert Pınar, Vicdaniye Mahallesi'nde Söğütlü Dede, Naipli Mahallesi'nde Acıpınar.

İvrindi ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Eski Evciler yolundaki acı su, Gökçeyazı Mahallesi'nde göz suyu ve böbrek suyu, Karaçepiş Mahallesi'nde böbrek suyu, Topuzlar Mahallesi'nde Süt Dede.

Havran ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Tekke Mahallesi'nde acı su.

Savaştepe ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Söğütçük Mahallesi'nde Kartal Suyu ve Gökbüğülen Suyu.

Edremit ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Babadağ'ın eteklerinde Ebe Zemzem Suyu, Avcılar Mahallesi'nin çevresinde ekşi su.

Gönen ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Alacaoluk Mahallesi'nde böbrek suyu, Beyoluk Mahallesi'nde taş suyu, Ekşidere Mahallesi'nde Ekşidere Dağ Ilıcası, Gençlik Çeşmesi ve Soğuk Ilıca, merkezde Gönen Kaplıcaları.

Bigadiç ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Çayüstü Mahallesi'nde Antik Hamam, Dikkonak Mahallesi'nde acı su, Hisarköy Mahallesi'nde Hisarköy Kaplıcaları, Adalı Mahallesi'nde Kız Suyu.

Sındırgı ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Emendere Mahallesi'nde ılıca, Hisaralan Mahallesi'nde Hisaralan Kaplıcaları, Asa Suyu ve Kabak Çeşme, Alakır Mahallesi'nde Kirazlı Oluk Çeşmesi, Sinan Dede Mahallesi'nde taş suyu, Hisaralan kaplıcalarına yakın Yara Pınarı Suyu, Yaylabayır Mahallesi'nde şifalı su.

Balya ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Dört Yol Mahallesi'nde Dede Suyu.

Susurluk ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Gökçedere Mahallesi'nde şifalı su, Ilıcaboğazı Mahallesi'nde ılıca, çamuru ve uyuz hamamı, Ömerköy Mahallesi'nde Ömerköy Kaplıcası, Yıldız Mahallesi'nde Yıldız Kaplıcası.

Kepsut ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Mehmetler Mahallesi yolunda Dede Pınar Çeşmesi, Kepsut yolunda Sıtma Pınarı, Dereli Mahallesi'nde Darı Çukur Ilıcası.

Manyas ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: Darıca Mahallesi'nde Asa Suyu.

Ayvalık ilçesi sınırları içerisinde yer alan şifalı sular: İçmeler.

Balıkesir ili toplamda 21 ilçeden ve 1135 köyden oluşmaktadır (http-6). Bunlar: Altıeylül (927 km²), Karesi (742 km²), Sındırgı (1.378 km²), Bigadiç (1.028 km²), Savaştepe (409 km²), Kepsut (908 km²), Susurluk (645 km²), Manyas (593 km²), Gönen (1.118 km²), Bandırma (592 km²), İvrindi (761 km²), Havran (543 km²), Edremit (731 km²), Burhaniye (280 km²), Gömeç (223 km²), Ayvalık (265 km²),

Gömeç (223 km²), Erdek (333 km²), Balya (936 km²), Dursunbey (1948 km²) ve Marmara Adası (154 km²)'dır (http-4).

Balıkesir ilinde ekonomi alanında dört başlık öne çıkmaktadır. Tarım, hayvancılık, sanayi ve madencilik.

Balıkesir tarımsal faaliyetler açısından oldukça gelişmiştir. Sahil kesiminde zeytincilik, bağcılık ve balıkçılık ön plandayken iç kesimlerde ise her çeşit toprak mahsulü, ormancılık ve hayvancılık alanları oldukça gelişmiştir. Balıkesir'de hayvancılık başlıca geçim kaynaklarından biri sayılmaktadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, tavukçuluk, balıkçılık, arıcılık başlıca kalemlerdendir. Bunların işlenmesi için gerekli mandıra, kümes, kesimhane gibi iş kolları da gelişmiştir.

Çeşitli bir jeolojik yapıya sahip olan Balıkesir, yer altı kaynakları açısından da oldukça zengindir. Bu zenginliğin başında dünyanın en zengin rezervleri Balıkesir'de bulunan bor tuzları gelmektedir. Kömür, demir, krom, mermer, bakır, kurşun gibi maden yatakları açısından oldukça zengindir. Jeotermal kaynakları da Balıkesir'in en önemli doğal kaynaklarından (http-7).

Ayrıca çalışmada saha çalışması sırasında tespit edilen verilerin yanında kitaplar, dergiler, gazeteler, sözlükler, lisansüstü tezler, makaleler ve bildirimler gibi yazılı kaynaklardan da yararlanılmıştır.

1.6. Tanımlar

Su Kültü

Kült kavramı yabancı kökenli bir kelime olup özellikle eski Türk diniyle ilgili çalışmalarda ve inanış, uygulamalarla ilgili çalışmalarda karşımıza çıkmaktadır. Türklerin inanç sisteminde pek çok kült bulunmakla beraber çalışma konusunun su eksenli bir konu olması nedeniyle sadece su kültü ele alınacaktır.

Başlangıçta her şeyden önce suyun olduğuna inanılması, Tanrı'nın ya da kutsal ruhun durakladığı yer olduğu düşünülmesi, hayatı olan her şeye suyun can verdiğine inanılması (Eliade, 1992, s.184; Eliade, 1991, s.110-111) suyun kutsal görülmesinin nedenlerindedir. Kutsallaşan suyun hem beden hem ruhen şifa olduğuna, yaşamın kaynağı olduğuna, çoğalmanın, arınmanın, temizlenmenin ve

kimi zaman ölümün kaynağı olduğuna inanılmıştır. Bütün bunlar su etrafında bir kült oluşmasını sağlamıştır.

Erman Artun kültü, “yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı ve onlara tapınma (Artun, 2017, s.117)” olarak açıklarken Ahmet Yaşar Ocak’ın görüşüne göre ise kültün olması için üç şartın bir araya gelmesi gerekmektedir.

“A. Külte konu olabilecek bir nesne veya şahsın mevcudiyeti, B. Bu nesne veya şahıstan insanlara fayda yahut zarar gelebileceği inancının bulunması, C. Bu inancın sonucu olarak insanlara faydayı celb, zararı defedecek ziyaretler, adaklar, kurbanlar ve benzeri uygulamaların varlığı (Ocak, 2002, s.113).”

Satı Kumartaşlıoğlu ise Türk inanış sistemindeki kültün tapınım anlamında kullanılmadığı, çevresinde kült oluşan varlığın Tanrı değil tanrısal ve kutsal varlıklar olduğunu ifade etmektedir (Kumartaşlıoğlu, 2016b, s.2). Nagihan Baysal ise Türk inanç sisteminin tek tanrılı bir din sistemini esas aldığını, bununla birlikte içinde çeşitli kültürleri ve bu kültürlerin çevresinde gerçekleşen inanış ve uygulamaların bulunduğunu ifade eder. Kuşkusuz yaşamın vazgeçilmez unsurlarından olan suyun, Türk inanç sisteminde kutsal ve kült kabul edildiğini, saygı duyulduğunu, çevresinde çeşitli inanma ve uygulama daireleri oluşturan bir kutsalın tezahürü (hiyerofani) olduğunu da eklemiştir (Baysal, 2020, s.175).

Türkler, tabiatın canlı olduğuna ve her bir tabiat unsurunun ruhu olduğuna inanarak onlara kişilik yüklemişlerdir. Kişilik yüklenen ve insana benzetilen yer-suların genel adı ise “iye”(sahip)dir. Türk inanç sistemine göre Tanrı, insanlara yardım etme, yol gösterme, insanları kötü ruhlardan koruma, insanların tanrıya sundukları dilek, kurban ve adağı iletme görevlerini bu yer-su iyelerine (ruhlarına) vermiştir. Yer-su iyelerine yol gösterici olmalarının yanında, insan ve tanrının arasındaki aracı olması nedeniyle dilekler dilenmiş ve kurbanlar sunulmuştur. Kötü varlıklardan, hastalıklardan koruduğuna inanılan yer-su iyelerinin, saygı görmedikleri takdirde insanları cezalandırdıklarına, hasta ettiklerine de inanılmıştır. Yer-su ruhları su kaynakları, ırmak, göl gibi yerlerin sahibi olarak görülmekte ve yer-su ruhlarının bu yerlerin koruyucuları olduklarına inanılmaktadır (Uraz, 1994, s.181; Oymak, 2016, s.92-98; Baysal, 2020, s.179).

Şifalı Su

Kaplıca, Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'nde "ılıca" anlamına gelmektedir (http-1). Ilıca ise Güncel Türkçe Sözlük'te "Suyu sıcak olarak yerden çıkan hamam; kaplıca, çermik, kudret hamamı." anlamlarına gelmektedir (http-2).

Şifalı su kavramı denildiği zaman hastalıkların tedavisinde, faydaları görülen sıcak veya soğuk kaynak suları anlaşılmaktadır (Reman, 1942, s.86). İçindeki minerallerin çeşitliğine, çokluğuna göre tıbbi şifa veren suların yanında daha çok mistik inanışlara, çevresinde gelişen efsanelere, kişisel inançlara, yararını gören insanların anlatmalarına bağlı olan şifalı sular da vardır. Zeki Başar, kutsallığına inanılan şifalı suların özelliklerini beş başlık altında toplamıştır.

- “1. Tarihsel ve dinsel orijinli büyüleyici efsanelerin olması.
2. Yatırları ünlü (arif, ermiş, alim, şehit vb.) kişiler olan ziyaret yerlerinin yakınlarında bulunmaları.
3. İlkellerden ve eskilerden sürüp geldiğine inanılarak tabu sayılan değişik türden ağaçların buldukları bölgelerde olmaları.
4. Kutsallıklarına inanılarak tabulaştırılmış olan balıkların yaşadıklarının görülmesi.
5. Zehirsiz olduklarına ve kimi hastalıklarda yararlı olduklarına inanılıp denenmeler yapılmış yılanların bulunması vb. (Başar, 1989, s.48).”

Bu çalışmada da hem tıbbi şifa veren sular (kaplıcalar, ılıcalar, çeşmeler) hem de kutsallığına inanılan sular, şifalı sular kavramı ile ifade edilmiştir.

Efsane

Efsane kavramı üzerine pek çok araştırmacı tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlar pek çok kaynakta yinelendiği için tekrar bu yinelemeden kaçınılmıştır. Bu yüzden bu çalışmada efsane üzerine yapılmış birkaç temel tanımlamaya yer verilecektir (Efsane tanımları için detaylı bilgi bkz. Ekici vd., 2021, s.304-312) .

Efsane konusu üzerine çalışan Saim Sakaoğlu efsanenin; kişi, yer ve olaylar hakkında anlatıldığını, anlatılanların inandırıcı olduğunu, genellikle kişi ve olayların olağanüstülük içerdiğini, kısa ve konuşma dilinde aktarılan bir anlatma türü olduğunu söylemektedir (Sakaoğlu, 2018, s.20). Ali Berat Alptekin efsaneyi, “dini,

inandırıcı, kısa ve nesir halk anlatmaları” (Alptekin, 2018, s.11) olarak tanımlarken Pertev Naili Boratav, “efsane kendine özgü üslubu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür.” (Boratav, 2015, s.112) şeklinde tanımlamaktadır. Sedat Veyis Örnek ise efsanelerin konusunun; dünyanın, insanların, bitkilerin, hayvanların, âdetlerin, kurumların ve törenlerin ilkinin ortaya çıkışını anlatmak olduğunu belirtmektedir (Örnek, 1988, 210).

Efsaneyi en basit şekilde tanımlamak gerekirse, insanın kendi tarihi içerisinde anlayamadığı olayları, şekli olan taşları, bir hayvanın veyahut bitkinin ortaya çıkışını açıklama isteği ve çabasıdır. İnsanın nedenini bilmeden gerçekleştirdiği inanışları, kendinin (toplumun) değerler bütününe uygun bir şekilde açıklamasıdır.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesini şifalı su kavramı ve Balıkesir’de şifalı sular etrafında gelişen inanış ve uygulamalar oluşturmaktadır. Çalışmada ilk olarak şifalı su etrafında gelişen anlatılar tasnif edilerek motifleri açısından değerlendirilmiş daha sonra şifalı suların tıbbi faydaları üzerine inanmalara yer verilmiş ve bunlar, hastalıklara göre sınıflandırılmıştır. Son olarak da şifalı su kaynakları etrafındaki inanış ve uygulamalar ele alınmıştır.

Tezde kullanılan veriler saha araştırmasından ve literatürden elde edilmiştir. Bunlar bütüncül bir şekilde ele alınmıştır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Şifalı suları konu edinen çalışma sayısı oldukça azdır. Ancak eski Türk inanışlarıyla, kültlerle, su kültürüyle, kaplıca efsaneleriyle ilgili yapılan çalışmaların hemen hepsinde şifalı sularla ilgili az da olsa bilgiye denk gelinmektedir. Şifalı sularla ilgili bu zamana kadar yapılan çalışmalar, pozitif bilim ve turizm alanında yazılmış kitap ve makalelerden oluşmakla beraber makaleler ya da tezlerle sınırlı kalmıştır. İlgili Araştırmalar kısmında Balıkesir ve şifalı su ekseninde bu araştırmayı yaparken kullanılan kaynakların en temel olanları alfabetik bir sırayla aktarılmaya çalışılmıştır.

Kitaplar

Alptekin, Ali Berat, (2018), Efsane ve Motifleri Üzerine, Akçağ Yayınları, Ankara.

Bu çalışma efsane ve motifleri üzerine yapılan en kapsamlı çalışmalardan biridir. Bu çalışmada ilk olarak efsanenin tanımı, özellikleri, kökeni, sınıflandırılması gibi konulara yer verilmiş, daha sonra efsane motifleri konularına göre sınıflandırılıp

açıklanmış, efsane üzerine yazılan makalelere yer verilmiş son olarak da örnek metinler verilmiştir.

Baysal, Nagihan, (2020), Türk Halk Kültüründe Su, Gece Kitaplığı, Ankara.

Bu çalışma Türkiye’de su üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmadır. Dünya mitolojilerinde su, semavi dinlerde su, Türk halk inanış ve uygulamalarında su, Türk kültürü geçiş dönemlerinde su ve Türk halk edebiyatında su olmak üzere beş başlıktan oluşmaktadır. Çalışmada suyun Türk halk kültüründeki yerinden, çevresinde gelişen inanış ve uygulamalardan ve bunların temelindeki düşünceden, edebî türlerin içinde suyun nasıl yer aldığından bahsedilmektedir.

Özbey, Salih, (1979), Şifalı Sularımız (Kaplıcalar ve İçmeler Rehberi), Yurt Haberler Ajansı, Ankara.

Türkiye’deki şifalı suların genel değerlendirilmesi, şifalı suların kimyasal sınıflandırılmasına göre fizyolojik tesirleri ve genel endikasyonları, şifalı sularda tedavi türleri uygulanacak yöntem ve kurallar gibi başlıklardan oluşan eserin ilk bölümünde şifalı suların tarihine değinirken diğer bölümlerde ise suyun kimyasal açıdan değerlendirilmesinden sonra konulara göre sınıflandırılmasını içermektedir. Son olarak da rehber bölümünde Türkiye’nin illerindeki şifalı sular hakkında bilgi verilmiştir. Balıkesir ili başlığı altında da; Bengü (Pamukçu) Kaplıcası, Balya-Armutalan Dağ Kaplıcası, Bigadiç-Asarköy Ilıcası, Edremit-Derman Kaplıcası, Edremit-Güre Kaplıcası, Erdek-Zeytinliada Kaplıca ve İçmesi, Gönen Kaplıcası, Gönen Ekşidere Gençlik İçmesi, Sındırgı- Emendere Kaplıcaları, Sındırgı- Hisaralan Kaplıcası, Susurluk-Kepekler Kaplıcası ve Çamur Suyu ve Susurluk-Ömerköy Kaplıcası’nı örnek vermekte ve suyun yeriyile kimyasal değerleri yer almaktadır.

Reman, Rıza, (1942), Şifalı Su Kullanmak İlmi Balneoloji ve Şifalı Kaynaklarımız, İstanbul Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.

Bu çalışmada, bütün dünyada ve Türklerde balmeologinin tarihçesinden bahsedilmiş, Türklerde ve Türk edebiyatında hamamın yerine değinilmiştir. Suların kimyasal özelliklerinden bahsedildikten sonra illerdeki şifalı su kaynaklarının bir listesine yer verilmiştir. Balıkesir ise; Dağ Ilıcası (Balya), Hisar Ilıcası, Zeytinli Ada Ilıcası, Gönen Kaplıcası, Ekşidereköy Ilıcası, Emendere Ilıcası, Asar (Hisar) Ilıcası ve Çamuru, Kepekler Ilıcası, Kepekler Çamuru, Yıldız Kaplıcası, Gökçedere Ilıcası

ve çamuru, Ömerköy Ilıcası vb. su kaynaklarının yerlerine ve kimyasal değerlerine yer verilmiştir.

Sakaoğlu, Saim, (2018), Efsane Araştırmaları, Kmen Yayınevi, Konya.

Saim Sakaoğlu'nun bu çalışması efsane konusundaki en temel ve en kapsamlı çalışmadır. Sakaoğlu bu çalışmasında efsane kavramının tanımını yapmış, diğer anlatı türleriyle aralarındaki ilişkiden bahsetmiştir. Anadolu efsaneleri üzerine yaptığı çalışmalara, şehirler üzerine yaptığı efsane çalışmalarına, kişiler ile ilgili yaptığı efsane çalışmalarına ve Türk dünyası üzerine yaptığı efsane çalışmalarından örneklere yer verirken efsane metinlerinden örneklere de yer vermiştir.

zdemir, Zekeriya, (1997), Bengi ve Kaplıca Diyarı Pamukçu, Tisamat Basım Sanayii, Ankara.

Balıkesir'in Altıeylül ilçesine bağlı olan Pamukçu Mahallesi'nin tarihi, coğrafi özellikleri, kültürü üzerine yapılmış bir çalışmadır. İçinde mimari yapılar, kurum ve kuruluşlar, antik kalıntılar, halk bilimi unsurları hakkında bilgiler de bulunmaktadır.

zdemir, Zekeriya, (1998), Kaplıcalar şehri Gönen, Tisamat Basım Sanayii, Ankara.

Balıkesir'in 20 ilçesinden biri olan Gönen'in coğrafi yapısı ve özellikleri, adının kökeni, tarihi, kaplıcaları, antik kalıntıları, halk bilimi unsurları hakkında bilgi vermektedir.

Tezler

şifalı sular üzerine yalnızca iki tane tez çalışması yapılmıştır. Bu iki tez de yüksek lisans tezidir. Bunlar; Ankara-Kızılcahamam İlçesinde şifalı Sular ve Su Kültü alışması ve Çanakkale İli şifalı Suların Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi alışmasıdır.

Diren, Akif, (2019), Ankara-Kızılcahamam İlçesinde şifalı Sular ve Su Kültü, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Bu çalışmada su; Türk kültüründe su, İslamiyet'te su, Kızılcahamam'da kutsal sular, Kızılcahamam halk inanışlarında su başlıkları altında ele alınmıştır.

Güçlü, Mustafa Said, (2020), Çanakkale İli Şifalı Suların Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Bu çalışmada Çanakkale'nin sosyal beşeri durumundan, Çanakkale'deki şifalı suların değerlendirilmesi ve kullanımından, Çanakkale şifalı suların halk hekimliğindeki yerinden ve son olarak kültür ekonomisi açısından Çanakkale şifalı sularından bahsedilmiştir.

Makaleler ve Bildiriler

Acıpayamlı, Orhan, (1989), Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik Ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 1-8.

Bu çalışma, Türk folklorunda halk hekimliği üzerine yapılan en önemli çalışmaların başında gelir. Orhan Acıpayamlı bu çalışmasında halk hekimliğiyle ilgili 6 sağaltma türü olduğunu tespit etmiştir. Şifalı sular da maden kökenli emlerle yapılan sağaltmalar başlığı altında yer almaktadır.

Başar, Zeki, (1989), Şifalarına İnanılan Kutsal Sular, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 47-58.

Şifalı ve kutsal suların nitelikleri ve özellikleri beş başlık altında toplanmıştır. Kutsallığın nereden geldiği açıklanmış daha sonra örnek metinlere yer verilmiştir.

Çağlar, Kerim Ömer, (1935), Mahalli Etüdler: Edremit-Güre Ilıcası, Kaynak Dergisi, 30, s. 644-645.

Kerim Ömer Çağlar, Edremit'in doğa güzelliklerinden, coğrafyasından kısaca bahsettikten sonra tahlil ettiği Güre ılıcasının suyunun kimyasal özelliklerinden bahsetmiştir.

Çobanoğlu, Özkul, (1993), Türk Kültür Tarihinde Su Kültü, Türk Kültürü Dergisi, 31(361), s. 32-42.

Özkul Çobanoğlu'nun makalesi Türk kültür tarihinde su kültürünün varlığının ve gelişiminin görülmesi için önemli kaynaklardandır. Türklerin suya karşı gösterdikleri inanç ve bağlılıklarını, tarihten örnekler vererek açıklamıştır.

Dr. Nazmi, (1935), Vilayetimizin Tabii Zenginliklerinden Ilıcalarımız Ve Faydaları, Kaynak Dergisi, 28, s. 592-593.

Radyolog Dr. Nazmi yazısında, kaynak sularının nasıl teşekkül ettiğinden ve ılıca sularının neden sıcak olduğundan bahsetmektedir.

Duymaz, Ali, (2022), Kutsal Suyun Dönüşümü Ayazmadan Şıpşıp Dede'ye, Geçmişten Günümüze Balıkesir'in Kültürel Mirası – 1, Konya, Palet Yayınları, s. 5-10.

Ali Duymaz, Balıkesir'in Edremit ilçesinin Kadıköy Mahallesi'nde bulunan Şıpşıp Dede üzerine yazdığı bu bildirisinde, Şıpşıp Dede çevresinde gerçekleştirilen inanış ve uygulamalardan bahsetmekte, tarihteki ve turizmdeki yerine değinmektedir.

Gözaydın, Nevzat, (1979), Şifalı Sularla İlgili Folklor Malzemesi, Türkiye Folklor Araştırmaları Dergisi, 19(363), s. 8794-8795.

Nevzat Gözaydın, şifalı sular ile ilgili derleme yapılmak istendiğinde sorulabilecek önemli sorulara yer vererek aslında bir derleme fişi hazırlamıştır. Derleme için genel bilgilerden bahsettikten sonra şifalı sularla ilgili folklor malzemesi başlığı altında şifalı suyun çıktığı yer, kaynağın meydana gelişi gibi derleme yapan kişiyi yönlendirecek pek çok soru hazırlamıştır.

İnan, Abdülkadir, (2020), Türklerde Su Kültü İle İlgili Gelenekler, Makaleler ve İncelemeler I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.491-495.

Abdülkadir İnan'ın bu makalesi Türklerde su kültürü üzerine yazılmış en temel kaynaktır. Çeşitli Türk boylarındaki su kültürü ile ilgili geleneklere örnekler verilmiş ve bu gelenekler açıklanmıştır.

Kumartaşlıoğlu, Satı, (2016), Mucizeden Keramete: "Yerden Su Çıkarma" Motifli Efsaneler, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, s. 25, 119-139.

Satı Kumartaşlıoğlu makalesinde yerden su çıkarma motifli efsanelerin ilk anlatılarına yer verdikten sonra Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki örnek anlatılara yer

vermiştir. Yerden su çıkarma motifli efsanelerin yaratılış efsaneleri içinde oluşum efsaneleri başlığı altında ele alınması gerektiğini belirtmiştir.

Oymak, İskender, (2010), Anadolu'da Su Kültünün İzleri, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15:1, s. 35-55.

İskender Oymak, eski Türk inanışlarında su kültüründen bahsettikten sonra Anadolu'da su kültürünün izlerinden bahsetmiş ve pek çok örneğe yer vermiştir. Anadolu'daki su kültürünün, İslamiyet öncesi Türk kültüründe var olan su kültürünün izlerini taşıdığını söylerken son yıllarda bu tür inanışlara olan ilginin arttığını da belirtmiştir.

Rudhardt, Jean, (2006), Su, (Çev: Adem Koç), Milli Folklor, 18 (70), s. 125-135.

Jean Rudhardt makalesinde, çeşitli milletlerin kozmogoni mitlerindeki suyun yerinden başlayarak suyun farklı tasvirlerini sınıflamayı amaçlamıştır. Suyun anlamının zihinde canlanmasının kozmogoni mitlerinden günümüz dünyasına kadar değişmediğini belirtmiştir.

Tayip, Abdi, (1933), Kaplıcalarımız, Kaynak Dergisi, 1, s. 8-9.

Balıkesir ilinde 25 tane kaplıca olduğunu belirten Abdi Tayip, Bigadiç'te bulunan dağ ılıcası ve Hisar ılıcası hakkında genel ve kimyasal değerleri hakkında bilgi vermiştir.

Türkyılmaz, Atila, (2013), İslamiyet Öncesi Türklerde Su Kültü ve Günümüze Yansımaları, Bilim-Kültür Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi, 4, s. 83-100.

Atila Türkyılmaz makalesinde yer-su kültürü ve yer-su kültürünün günümüze yansımaları, su ile ilgili atasözleri gibi başlıklara yer vermiştir. Anadolu'da İslam öncesi Türk kültüründe var olan yer-su inanışlarının izlerinin görüldüğü, bir kısmının kendisini koruduğu, bir kısmının yeni dinin renklerinin altına saklanarak devamlılığını sürdürdüğü, bir kısmının ise eğlence karakteri kazandığını aktarmıştır.

Yoder, Don, (2015), Halk Tıbbı Ve Modern Tıp, (Çev: Sibel Yoğurtçu, Ayfer Gülüm), Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3, Ankara, Geleneksel Yayıncılık, s. 397-403.

Don Yoder bu makalesinde halk tıbbını, tabii halk tıbbı ve dinsel-büyüsel halk tıbbı olarak ikiye ayırmıştır. Madensel kaynakları ise tabii halk tıbbı içerisinde ele almıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Folklor çalışmalarında belirli yöntemler kullanılmaktadır. Nail Tan, folklor alanında kullanılan yöntem (metot) ve teknikleri dört ana başlık altında incelemiştir.

“1.Alan Araştırması Metodu

2.Örnek Olay Metodu

3.Yazılı Kaynaklardan Araştırma

4.Diğer Metotlar (Tan, 2003, 119)” şeklindedir.

Bu metotlar arasından halk bilimcilerin en sık başvurduğu metot alan araştırması metodudur. Nail Tan alan araştırmasını, araştırmacının güvenilir ve özgün bilgi elde etmek için araştırma yapacağı topluluğun yaşadığı yere giderek çalışması olarak açıklamaktadır (Tan, 2003, 119). Bu çalışmada kullanılan temel metot da alan araştırması metodudur.

Alan araştırmasına çıkmadan önce araştırma konumuz olan Balıkesir’deki şifalı su kaynaklarının tespiti için daha önceden yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Bu bağlamda derleme için gidilecek yerler belirlenmiştir. Belirlenen yerlere gitmeden önce büyük bir kısmında mahalle muhtarlarıyla görüşülmüş ve o doğrultuda mahallelere gidilmiştir. Bazı mahallelere ise muhtarlarla görüşme yapılmadan gidilmiş; kahvehaneler, mahalle meydanları gibi yerlerde yöre halkıyla veya onların yönlendirdiği kişilerle görüşülerek alan araştırılması yapılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Balıkesir’deki şifalı sular çevresinde gelişen inanış ve uygulamalar oluşturmaktadır. Örneklemi ise Balıkesir ili sınırları ve Balıkesir halkı oluşturmaktadır. Çünkü şifalı sular çevresindeki inanış ve uygulamalar herhangi bir bölge ya da etnik grup ile sınırlandırılmayacak kadar genele yayılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Bu çalışmada öncelikle yazılı kaynaklardan yararlanılarak alan araştırması yapılacak olan yerlerin listesi çıkartılmıştır. Alan araştırması yönteminin aşamalarına bağlı kalarak alana çıkmadan önce yapılması gereken hazırlıklar yapılmıştır. Gereken malzeme hazırlığı, alan araştırması yapılacak yere gidilmesi için gereken ulaşım aracı belirlenmiş, alan araştırması için seçilen mahallelerin muhtarları ile görüşülmüş, alanla ilgili ön araştırmalar yapılarak alana çıkmadan önce yapılması gereken hazırlıklar tamamlanmıştır (Bkz. Ekici, 2020, s.45-63).

Alan araştırması esnasında veri toplama cihazı olarak ses kayıt cihazı, telefon, kamera ve fotoğraf makinesi kullanılmıştır. Halk bilimi ürünlerinin ve icrâ ortamının derlenmesinde yaygın olarak görüşme yöntemi kullanılmaktadır. Bu çalışmada da alan araştırması yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme çeşitlerinden ise yönlendirilmiş görüşme kullanılmıştır. Şifalı sular üzerine Nevzat Gözaydın'ın "Şifalı Sularla İlgili Folklor Malzemesi" çalışmasındaki sorulardan yola çıkılmış, kaynak şahısların verdikleri cevaplar doğrultusunda yeni sorular sorularak veri elde edilmeye çalışılmıştır. Şifalı suların çevresinde gelişen köken anlatılarını ve şifaya olan inanmayı doğal ortamında derlemek olanaksız olduğundan görüşme yönteminde yapay ortam kullanılmıştır. Kaynak şahısların rahat bir şekilde bilgi vermeleri için yapay ortam için kaynak şahısların evleri, mahallelerindeki ortak kullanım alanları tercih edilmiştir (Ekici, 2020, s.64-74).

Alan araştırması esnasında kullanılan görüşme yöntemlerinde ses kayıt cihazı, telefon, kamera ve fotoğraf makinesi gibi teknik malzemeler kullanılmıştır. Alan araştırması esnasında bu araçları kullanarak toplanılan malzemeleri yazıya aktarırken de bilgisayar ve depolamak için harici hard disk kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Bu çalışmada ilk olarak yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemine başvurularak su kültü, şifalı su, halk hekimliği ve Balıkesir'deki şifalı sular hakkında literatüre kazandırılmış çalışmalar incelenmiştir. Kaynaklardan elde edilen verilere göre araştırma alanı için uygun yerler belirlenmiştir. Saha çalışmasından önce gerekli bilgiler edinilerek hazırlık yapılmış ve sahaya çıkılmıştır.

İlk saha çalışması 30 Mart 2022 tarihinde Balıkesir'in Altıeylül ilçesine bağlı Pamukçu Mahallesi'nde, son saha çalışması ise 6 Mart 2023 tarihinde Edremit ilçesine bağlı Doyran Mahallesi'nde yapılmıştır. Saha çalışması boyunca gittiğimiz mahallelerde önce muhtarlarla görüşülmüştür. Araştırmanın konusu açıklandıktan sonra onlardan bize bu konuda bilgi verebilecek kaynak şahıslara yönlendirmeleri istenmiştir. Kaynak şahıslarla görüşmelerimizde çalışma konusuyla ilgili sorular sormadan önce ilk olarak derlemenin yapıldığı tarih ve yer, kaynak şahsın adı ve soyadı, doğum tarihi, nereli olduğu, öğrenim durumu ve mesleği ile ilgili bilgiler not edilmiştir.

Çalışmanın veri toplama süreci yukarıda belirtilen tarihlere göre yaklaşık bir yıllık bir süre zarfında tamamlanmıştır. Çalışma esnasında bir il merkezi, beş ilçe merkezi ve 42 kırsal mahalle olmak üzere toplamda 48 yerleşim yerine gidilerek derleme yapılmıştır. 14 yerleşim yeri hakkında da kent merkezinde görüşülerek bilgi toplanmıştır. 123 kaynak şahısla görüşülmüş ve şifalı su çevresinde gelişen inanış ve uygulamalar derlenmiştir.

Saha araştırması sırasında kaynak şahıslarla yaptığımız görüşmelerde herhangi bir sorunla karşılaşılmamış, Balıkesir halkı bizleri büyük bir içtenlikle karşılamıştır ve çalışma konusuyla ilgili gerekli bilgilere ulaşmamızı sağlamışlardır. Ancak saha araştırması yapılacak olan mahallelere ulaşım konusunda ciddi sorunlar yaşanmıştır. Çalışma yapmak için belirlenen mahallerin birçoğuna ulaşım araçlarının gitmemesinin, otobüs minibüs gibi ulaşım aracı bulunan mahallelerde ise sefer saatlerinin çok erken ya da geç olması veyahut günde bir sefer olması gibi sorunlar çalışmada aksaklıklar ve eksiklikler yaşanmasına neden olmuştur. Çalışma sırasında ulaşım problemi dışında bir sorunla karşılaşılmamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Saha çalışmasında görüşülen kaynak şahıslardan elde edilen ses kayıtları yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçirilen bu veriler anlatılar, tıbbi faydaları, inanış ve uygulamaları şeklinde tasnif edilmiştir. Saha araştırmasında derlenen malzemeler yazıya geçirilirken yörenin ağız özellikleri dikkate alınmamış ve İstanbul Türkçesiyle yazılmıştır.

Balıkesir’de şifalı sular etrafında gelişen anlatılar ilk olarak motifleri açısından ele alınmış, şifalı suların tıbbi faydaları üzerine inanmalar ise hastalıklara göre sınıflandırılmıştır. Şifalı sular etrafından gelişen inanış ve uygulamalar ise dini inanış ve uygulamalar, eski Türk inanışlarından izler taşıyan inanış ve uygulamalar, büyüsel işlemler ve şifalı su kaynakları ile ilgili kaçınmalar şeklinde sınıflandırılıp değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Şifalı Suların Kökenlerine Dair Anlatılar

Şifalı suların çıkışlarına ve bulunuşlarına dair derlenen anlatılar köken anlatısı başlığı altında toplanmıştır. Köken anlatısının ne olduğunu kavrayabilmek ve metinleri daha doğru bir şekilde sınıflandırabilmek için öncelikle çokça karıştırılan iki kavrama göz atılması gerekmektedir: Mit ve efsane.

Mit kavramını üzerine pek çok tanım yapılmış, pek çok görüş sunulmuştur. Buna rağmen sözlü kültürün bir parçası olduğu için herkesçe kabul edilen ortak bir tanım yapılamamıştır. Bu yüzden mit konusu üzerine çalışmamızla bağlantılı en uygun ve en kapsamlı mit tanımı kullanılmakta olup tanım konusundaki diğer yorumlara yer verilmemiştir. Mircea Eliade de herkesin kabul edeceği bir tanım yapmanın oldukça güç olduğunu, mitin oldukça karmaşık bir kültür gerçekliği olduğunu ifade etmiştir. Daha sonrasında ise en az kusurlu olduğunu düşündüğü tanımı şu şekilde ifade etmiştir:

“Mit kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, ‘başlangıçtaki’ masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, Doğaüstü Varlıklar’ın başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir (Eliade, 2001, s. 15-16).”

Kısaca bir tanım yapmamız gerekirse mitler, ilkel insanların düşünce sistemini, dünyayı algılayış biçimini, yeni bir oluşumun veyahut yok oluşun belli sembolik öğelerle birlikte aktarıldığı anlatı biçimidir denilebilir.

Efsane kavramı üzerine de mit kavramı gibi kesin bir tanımlama yapılamamış ve pek çok görüş ortaya atılmıştır. Kavram hakkında kafa karışıklığı yaratmamak ve yazılan şeyleri tekrar etmemek için bu konu hakkında önemli çalışmaları olan Saim Sakaoğlu’nun efsane tanımı dikkate alınmıştır. Sakaoğlu efsaneyi şu şekilde açıklar: Şahıs, yer ve hadiselerin anlatıldığı, anlatıların inandırıcılık vasfı olduğu, genellikle şahıs ve hadiselerin tabiatüstü olduğu, belirli bir şekli olmayan kısa ve konuşma diline yer veren kısa anlatımlara efsane denir (Sakaoğlu, 2018, s.20).

Efsane, en basit tanımıyla insanın kendi tarihi içerisinde anlayamadığı olaylara, şekli olan taşlara, bir hayvanın veyahut bitkinin ortaya çıkışını açıklama

çabasıdır. “Bu açıklama ve izah, toplum içindeki nedeni bilinmeyen birtakım inanış ve uygulamalar konusunda merak edilen soruların cevabı niteliğindedir. Getirdiği açıklama ve izah ise o toplumun kültürel değerlerine, ahlak anlayışına ve yaşam tarzına uyumlu olur (Kumartaşlıoğlu , 2016, s. 120).” Bu anlatmalar ve inanmalar sözlü gelenek içerisindeki bir kavram olduğu için zamanla gelişebilir ve dönüşebilir. Bundan dolayıdır ki aynı efsanenin farklı varyantlarına da rastlamak mümkündür.

Efsaneler, Halk Anlatmaları Araştırmaları Uluslararası Topluluğu¹ tarafından bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu tasnif başlıklarından birisi ise oluşum efsaneleridir. Oluşum efsaneleri; bir yerin, hayvanın, bitkinin, nesnenin, doğa olayının nasıl ortaya çıktığını, nasıl oluştuğunu anlatmaktadır.

“Efsaneler, işlev olarak mitlerin yaptırım gücünü, varlığı izah gayesini ve kutsiyetini şu veya bu ölçekte devam ettiren tek anlatı türü olarak da kabul edilebilirler. Çünkü günümüzde de efsaneler, kutsal bir ortam oluşturmaları, inanma talep etmeleri ve büyük oranda bir uygulamaya, yani bir nevi “ayın”e sevk etmeleriyle mitlere benzerlik gösterirler (Duymaz , 2013, s. 277).”

Efsane, mitlerin aksine daha yakın bir gelecekte ve günümüz dünyasında yaşanan olayların anlatımıdır. “Mitten bu yönüyle ayrılan efsanenin karakterleri insan, hayvan, bitki, canlı ve cansız varlıklar yani bildiğimiz dünyadır. Mit ve efsane arasındaki ortaklık ise her ikisinin de açıklama işlevi, kutsallık, inanma ve gerçeklikle ilişkilerinde görülmektedir (Oğuz, 2021, s. 310).” Bu görüşler göz önüne alınınca -mit ve efsane arasındaki belirgin farkları da göz önünde bulundurmak şartıyla- efsanelerin aynı zamanda bir kökeni anlattığı ve mitlerin de bir köken anlattığı düşünülürse, derlenen anlatıların aynı kavramlar çerçevesinde tek bir başlık altında “köken anlatısı” şeklinde toplanıp incelenmesi daha doğru ve genel sonuçlara ulaşmak açısından daha doğru olacaktır.

İncelenen metinler, şifalı su efsanelerinin nasıl ortaya çıktığını veyahut nasıl bulunduğunu açıklayan/anlatan köken anlatılarıdır. Köken anlatıları, defalarca tekrarlanan ve sonuçlanan sürecinin ilk halini anlatır. Şifalı suların oluşumlarıyla ve keşfedilmeleriyle ilgili anlatıların birlikte düşünülmesi daha doğru sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır. Çünkü her oluşum efsanesi de aslında bir keşif/tespit anlatısıdır. Olayın anlatılması için illa birileri tarafından görülmesi ve başkalarına aktarılması gerekmektedir. Bu anlatılar toplumun zihninde yer alan, geçmişten günümüze kadar belli bir anlam yükledikleri unsurların, insanlar arasındaki aktarımını kolaylaştırmak için kullanılan araçlardır.

¹ International Society For Folk Narrative Research.

Su, insanlığın doğumdan ölüme kadar bütün yaşantısı boyunca muhtaç olduğu bir maddedir. Hayatlarını suya göre şekillendirir, onun çevresinde yaşamlarını idame ettirirler. Bu bağımlı, muhtaç olma durumu onların dünya görüşüne, inancına, kültürüne etki etmiştir. Bu etki, kültür taşıyıcısı olan anlatılarda çok açık bir şekilde görülmektedir. Yabancı araştırmacılar tarafından derlenen Altay Türklerine ait yaratılış mitinin ilk cümlesi de bu durumu açıkça gözler önüne sermektedir. “Evvelce ancak su vardı (Sakaoğlu & Duymaz, 2018, s. 160).”

Su, yaratılışın kaynağı olarak görüldüğü için tanrı ile bağlantılı olduğu düşünülmüş ve kutsallık yüklenmiştir. İnsanın hayatını etkileyen çoğu unsurun başrolünde yer alır. Yarattır, sağaltır, üretir, temizler, arındırır bunların yanında yok eder ve öldürür. Yokluğu bütün varlıkların ölümü olabileceksen fazla olması da yine ölüme sebep olabilir. Suyu girmeden önceki hal kaosu, hastalığın ve kirliliğin bir temsili iken suya girdikten sonraki hal kozmosun, iyileşmenin, temizliğin ve arınmanın temsildir. Şifalı sular ve bu şifalı sulara ulaşılan ılıcalar, kaplıcalar, çeşmeler de bu iyileşmenin, arınmanın araçlarıdır.

Zeki Başar “Şifalarına İnanılan Kutsal Sular” makalesinde halkımızca, içindeki mineral oranına göre tıbbi şifa veren şifalı suların dışında, mistik inanışlara, yaygınlaşan efsanelere, kişisel deneyimlerin çevresinde kutsallığına inanılan suların etrafında gelişen bu inanış ve uygulamaların nedenlerini birkaç başlık altında özetlemiştir. Kutsallığına inanılan suyun çevresinde tarihsel ve dinsel kökenli etkileyici efsanelerin olması, ünlü kişilerin (alim, ermiş, şehit vb.) yatırırlarının yakınlarında bulunmaları, ilkellerden ve eskilerden geldiğine inanılarak tabu sayılan ağaçların buldukları bölgede olmaları, kutsallıklarına inanılan ve tabulaştırılmış balıkların yaşamaları, zehirsiz olduklarına ve bazı hastalıklara faydalı olduklarına inanılan yılanların bulunması vb. şeklinde beş madde şeklinde açıklamıştır (Başar, 1989, s.48). Bu çalışmada ise şifalı sular her iki yönüyle de inanç dairesi etrafında ele alınmıştır. Hem çevresinde Zeki Başar’ın söylediği nedenlerden oluşan şifalı sular hem de tıbbi şifası bilinen yerden çıkan sıcak sular halkın inanmaları baz alınarak ele alınmıştır.

Saha çalışması boyunca derlenen köken anlatıları, suların kimin aracılığıyla ortaya çıktığı göz önünde bulundurularak “*Oluşumunda İnsanların Yer Aldığı Köken Anlatıları*” ve “*Oluşumunda Hayvanların Yer Aldığı Köken Anlatıları*” olmak üzere iki ana başlıkta ele alınmıştır. Bu iki başlık altında incelenen anlatılar mit ve efsane

özellikleri gereğince bir olağanüstülük içermektedir. Lakin derlenen anlatıların bir kısmı bu özelliği içermemektedir. Bu nedenle olağanüstülük içermeyerek daha gerçekçi, tecrübeye dayalı olan ve bazılarında bulan kişilerin ismi bile verilen köken anlatıları “*Diğer Köken Anlatıları*” başlığı altında ele alınmıştır. Bazı şifalı su kaynakları hakkında birden fazla köken anlatısı derlenmiştir. Aynı yer hakkındaki birbirinden farklı köken anlatıları ise 1, 2... şeklinde belirtilmiştir.

4.1.1. Oluşumunda İnsanların Yer Aldığı Köken Anlatıları

4.1.1.1. Olağanüstü Biçimde Ortaya Çıkan Köken Anlatıları

Olağanüstü biçimde ortaya çıkan köken anlatıları başlığı altında incelenen anlatılarda ya olağanüstü kişilerin anlatıda yer alması ya da olağanüstü olayların, motiflerin yer alması gerekmektedir. Derlenen metinlerde karşımıza çıkan olağanüstü kişiler; Tanrıça (Afrodit), Hızır ve veliler (Sinan Dede, İbrahim Dede ve adı verilmeyen veliler)dir. Olağanüstü motiflerde ise karşımıza velinin kaybolması ve kustuğu yerden yılan çıkması, secde eden ağaç motifi, yerden su çıkarma motifi (asa suyu) ve rüya motifi karşımıza çıkmaktadır. Derlenen anlatılar bu unsurlar göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

4.1.1.1.1. Kiraz Dağ Ilcası 1

“Öksüz iki kardeş varmış. Biri oğlan biri kızmış. Kızın karnı hamile gibi şişmiş. Kız kardeşinin kötü yola düştüğünü düşünen abisi, kardeşini kesmek için hamamın olduğu yere götürmüş. Kız ölmeden önce iki rekat namaz kılmak istemiş. Namazı kıldıktan sonra ağzından pembe başlı bir yılan çıkmış. Kız da olduğu yerde kaybolmuş. Kızın kustuğu yerlerden de su çıkmaya başlamış. O yüzden Kusumlu Ilcası demişler (K5).”

Anlatıya bakıldığı zaman iftara atılan bir kızın keramet göstermesiyle karşılaşmaktadır. Burada veli kültürünün izleri görülmektedir. Kız, iki rekât namaz kıldıktan sonra kusmaya başlar ve kustuğu yerden su çıkmaya başlar. Bu anlatıda su, keramet sahibi kişinin gösterdiği mucize ile çıkmaya başlamıştır. Bu da suyun çıkışını anlattığı için bir köken anlatısı olduğunu göstermektedir. Bir de yılan motifi açısından anlatıyı ele almak gerekirse yılan doğurganlık, bereket, sağlık, zaman, ölümsüzlük, şekil değiştirme, yeniden doğma ve kötülük anlamlarının yanında nefsi

(Seyidoğlu, 1998, s. 91) de temsil etmektedir. Nefis bu anlatıda somutlaşarak yılanla sembolize edilmiştir. Bu anlatı da kız, nefisini kusarak insanî zaaflarından kurtulmuş böylelikle de velilik mertebesine ulaşmıştır. Gösterdiği keramet ise bunun bir göstergesidir. Menakıpnamelerde de sıklıkla karşılaşıldığı gibi veli, kerametini gösterdikten sonra ortadan kaybolmuştur.

4.1.1.1.2. şifalı Dert Pınar

“Bu olay ilk geldikleri 1277 zamanlarında oluyor. Bu çeşmeyi sabahleyin yeni evliler, bir gelin ile damat sabah ezanından sonra buradan geerirken büyük kavakların yere yattığını görüyor. Kavaklar böyle yatıp kalkıyor. Hemen duraklıyorlar korkuyorlar. Bu kavakların neden yere yatıp kalktığını merak ediyorlar. Ondan sonra beyaz sakallı bir dede çıkıyor yanlarına Hızır Aleyhisselam tabi herhalde, Allah’a secde ediyor bu kavaklar diyor. şifalı olsun bu kavaklar bu sular diyor. Gelin de duvağından yırtıyor bu kavağın uçlarına bağlıyor. Sabah ezanında buraya gelenler bu şifalı sudan alsın, doğacak olan çocukların sivilcelerine, kızışmalarına şuna buna iyi gelsin diye (K47).”

ne çıkan motif secde eden ağaç motifidir. Bu motif Anadolu coğrafyasında yaygın olarak karşılaşılan bir motiftir. Bu anlatı, diğer secde eden ağaç motifi anlatılarından farklılık göstermektedir (Detaylı bilgi için bkz. Duymaz, 2014). Diğer anlatılarda genel olarak suyun başına gelen ve ağaçların secde ettiğini gören kişi gelindir. İnsanları gördüğüne inandıramaz ve ertesini sabah başındaki al yazmayı secde sırasında ağaın en üst dalına bağlar. Böylelikle günün ilerleyen saatlerinde köy halkı ağaın en üst dalına bağlı yazmayı görünce geline inanırlar. Lakin derlenen anlatıda ağaçların secde ettiği gören kişi sadece gelin değil, gelin ile damattır. Ve diğer anlatıların aksine insanları inandırmaya çalışmazlar. Tam o sırada veli olduğu hatta Hızır olduğu düşünülen bir kişi gelir ve bu olağanüstü duruma kendi kerametini de katarak ağaın dibindeki suyu da şifalı kılar. Daha sonra gelin hangi ağaç olduğunu belirtmek için duvağından bir parçayı kavağın uçlarına bağlar. Farklı yerlerde fakat aynı motifi içeren anlatıların yanı sıra Prof. Dr. Ali Duymaz “Anadolu-Türk Efsanelerinde Secde Eden Ağaç Motifi evresinde Bir Değerlendirme” adlı makalesinde derleme yapılan yer, Balıkesir Karacaören Köyü’ndeki secde eden ağaç anlatısının başka bir varyantına yer vermiştir.

“Bir kadın şifalı Su’yun yanından geçerken ınar ağaının namaz kıldığını görmüş. Sabah olduğunda insanlara ağaın namaz kıldığını söylemiş, fakat köyde bu kadına inanan olamamış. nc defa kadın ağaın namaz kıldığını görmüş ve

başındaki yazmasını ağacın dallarına asmış. Sabah olduğunda görmüşler ki yazma, çınar ağacının tepesinde asılı duruyormuş. Bütün köy o zaman bu kadına inanmış (Duymaz, 2014, s. 269).”

Bu iki anlatı arasındaki en büyük fark derlenen anlatıda ağaçların secde etmesinin yanında şifalı suyunda çıkışını anlatması, yani aynı zamanda şifalı suyun köken anlatısı olmasıdır.

Secde eden ağaç motifini içeren anlatılarda kadın-ağaç arasındaki mitolojik düşünce zemini oldukça belirgindir. Kadınların doğurgan, üretken yapısı ağaçlarla bağdaştırılmıştır. (Duymaz, 2014, s. 278-279; Eliade, 2022, s. 273) Bu anlatıda yalnızca kadın kahraman yoktur. Yeni evli gelin ve damat vardır. Lakin damadın olaya şahit olması dışında anlatıda başka bir rolü yoktur. Ağaca bir bez parçası bağlayarak kerameti ortaya çıkaran diğer anlatılarda da olduğu yine bir gelindir. Diğer anlatılardan farklı olarak bir de Hızır vardır. Hızır, halk arasında önemli bir konuma sahiptir. Halk inanişinde “Bütün ümit ve imkânların tükendiği, çarelerin sona erdiği durumlarda yardıma çağrılan ve çağırıldığında da mutlaka geleceğine inanılan, sonsuz güce sahip semavî bir kurtarıcıdır (Ocak, 1985, s. 101).” Aynı zamanda Allah dostu ve keramet sahibidir. Anlatıdaki su, çeşmeden akan bir kaynak suyuyken Hızır’ın kerameti ile şifalı suya dönüşmüştür.

Derlenen anlatıda bahsedilen ağaç türü kavak ağacıdır. Kavak ağacı, göğün direği olarak bilinir. Üç alemleri (Yer altı, yeryüzü ve gökyüzü / cehennem, yeryüzü ve cennet) birbirine bağlar. Tanrı’nın sembolüdür. “Tanrı’nın kutunu getirdiği için bolluk, bereket, soyun çoğalması gibi fonksiyonları vardır. (Ergun, 2004, s. 217)” Ayrıca “Hayat ağacı, doğum ve beslenmenin sembolüdür. Boy üyesinin hayatının garantisi, selâmetin teminatıdır (Ergun, 2004, s. 218).” Ali Duymaz’ın aynı yer için derlediği anlatıda bahsedilen ağaç türü ise çınar ağacıdır. Bunun yanında kaynak şahsın suyun şifasını anlatırken ağaçtan çınar ağacı diye de bahsetmesi ve halk arasında bazı bölgelerde çınar ağacından kavak ağacı diye bahsedilmesi de göz önünde bulundurulursa çınar ağacının Türk kültüründeki yerinden de bahsetmek daha doğru olacaktır. “Devleti; ‘kökü, gövdesi, dalları sağlam, güzel yapraklı bir ağaç’ olarak gören Türk düşüncesi, Anadolu’ya geldiğinde bu düşüncenin formunu çınar ağacında bulmuştur (Ergun, 2004, s. 229).” Karabeyler Mahallesi’nde bulunan çınar ağaçları da mahalleye ilk yerleştikleri zamandan beri yani 1277 yılından beri oradadırlar. Ağacın secde etmesi ve dibindeki suyun Hızır tarafından şifalı kılınması da mahallenin kuruluşuna denk gelmektedir. Çınar ağacının devleti, hükümdarlığı temsil etmesi göz önüne alındığında mahallenin kuruluş aşamasında bu

olayların yaşanması, o mahallede yaşayanların kolektif bilinçaltında mahallenin burada kök salmasını ve devamlılığını sağlanmasında yer aldığı görülmektedir.

4.1.1.1.3. Güre Kaplıcaları 1

“Afrodit’in yüzünde kanlı yaralardan (cüzzamdan) kurtulmak için buradaki suların içine girip yıkandığı düşünülüyor. Sonra Afrodit eski güzelliğine ulaşıyor. Bu suların öyle çıktığına inanılıyor. Gürede yapılan ilk hamam burası (K75).”

Güre Kaplıcalarının anlatısına bakıldığında bir tanrıya denk gelinmektedir. Afrodit, Yunan mitolojisinde güzellik, aşk ve bereket tanrısı olarak bilinir. Tanrıların zamanında geçtiğine inanıldığı için anlatı mitik bir özellik taşımaktadır. Bununla birlikte anlatıda efsanelerde karşılaştığımız kaplıcaların oluşumu motifine de denk gelinmektedir yalnız eksik bir şekilde. Kaplıcaların oluşumu motifinde hasta kişiye şifalı suyun yerini keşfetmesini sağlayan genellikle kurt, köpek ve tilki gibi hayvanlardır. Burada ise yol gösteren bir hayvana denk gelinmemektedir. Anlatıda ki bu eksikliğin anlatıcı unsuru, unutulma vb. gibi pek çok nedeni olabilir. Bu anlatının kaplıca oluşum motifindeki tam şekline ise Güre Kaplıcasına çok uzak olmayan ve Çanakkale’de bulunan Afrodit Kaplıcası için anlatılan anlatıda ulaşılmaktadır.

“Cüzzam hastalığına yakalanarak güzelliği kaybolan Afrodit, Tanrı Zeus tarafından yanından uzaklaştırılır. İda Dağı’nda gezerken bir kurdun suyun çıktığı mağaraya girdiğini görür. Buradan çıkan 42°lik şifalı sular da her gün yıkanan Afrodit cüzzamdan kurtularak eski güzelliğine yeniden kavuşur (http-8).”

Afrodit Kaplıcası için anlatılan anlatıda kaplıcaların oluşumu motifinde denk gelinen bir hayvanı –kurdu- izleyerek şifaya ulaşması görülmektedir. Anlatıların geçtiği coğrafya eski Yunan tanrılarının yaşadığına inanılan bir coğrafyadır. Her iki şifalı suyun da etkilerin cilt güzelliği üzerine olması bu anlatıların yer değiştirmesine, taşınmasına ve kendi kaynaklarının hikayeleriymiş gibi anlatılmalarına sebebiyet vermiş olabilir. Bunları R. Rosière’nin ikinci kuralıyla da açıklamak mümkündür. Birinin yerine diğerinin geçmesi kaidesi (Sakaoğlu, 2018, 21). Bu şifalı su kaynaklarının birisi bir dönem tanınırken tanınırlığını kaybederek diğer kaynağın tanınırlık kazanmasıyla birlikte şifalarının da benzer olmasıyla birbirlerinin yerine geçmiş olabilmeleri mümkündür. Bu durumların yaşanmış olabilme ihtimallerin yanı sıra bu anlatının bu şekilde halk arasında yaşayabilmesi pek mümkün değildir. Güre Kaplıcası 2 anlatısında olduğu gibi halk arasında bir kraliçe olarak aktarılması

daha olasıdır. Bu anlatının ise bir yazılı metinden alınmış olması, aktarılırken de ezberlenmiş bir bilgi olduğu için eksiklikler oluşması daha muhtemel ve daha doğru bir yorum olacaktır.

4.1.1.1.4. Asa Suyu (Hisaralan)

“Mezarlığın başında çeşme var. O zamanın kadınları madem Allah dostusun buradan su çıkart diyorlar. Kendi asasıyla orada su çıkartıyor. Bu su kıyamet kopuncaya kadar devam edecek. Başında diyor kavga ederseniz tartışsanız bu su kesilir diyor. Şu an hala mesela o çeşme akar(K106) (Duymaz, 2023, s. 81-82).”

Burada yerden su çıkarma motifiyle karşılaşmaktayız. Bu motif Anadolu coğrafyasında oldukça yaygın olmakla beraber “Anadolu dışı eski Türk efsane ve masallarında yerden veya kayadan su çıkarma motifinin bulunmaması bunun eski Türk inançlarıyla alakası olmadığını (Ocak, 2002, s.275)” İslamiyet’in kabulünden sonra karşımıza çıktığını göstermektedir. İlk örneklerine Kur’an-ı Kerim’de ve Kitab-ı Mukaddes’te denk gelinmektedir. Motifin temelinde su olmayan bir yerde, kimisinde abdest almak amacıyla kimisinde içmek amacıyla kimisinde de şifa bulmak amacıyla bir peygamber ya da veli bir şahsiyetin keramet göstererek çıkardığı su vardır. Su çıkartılırken baston, asa, kılıç, okla yere vurulur ya da el ve ayak yere vurma da karşımıza çıkmaktadır. Önemli olan burada kullanılan nesnelere değil burada gösterilen keramettir. Keramet, Allah’a yakınlığıyla bilinen kişilerin gösterdiği, yaptığı olağanüstü durumlara denmektedir. Hz. Musa, Hz. Eyüp, Hz. İsa Hz. Muhammed, Hz. Ali, Ahmet Yesevi, Hacı Bektaşî Veli, Abdal Musa, Sarı Saltuk ve Osman Bey (Detaylı bilgi için bkz. Ocak, 2002; Kumartaşlıoğlu, 2016a; Alptekin, 2018; Sakaoğlu, 2018, s.139-140) gibi toplum içinde kabul görmüş dini ya da tarihi kişiler seçilerek anlatının dini boyutu güçlendirilerek kutsiyeti ve gerçekçiliği artırılmak istenmiştir.

Yerden su çıkarma kerameti İbrahim Dede’nin ilk kerameti değildir. Bu keramet dışında İbrahim Dede’nin diğer kerametleri de halk arasında anlatılmaktadır.² İbrahim Dede bu suyu çıkarttıktan sonra bazı yasaklamalarda

² “Bizim köyde bir ağa varmış. Ağanın yanında da bir İbrahim Dede varmış. Onun kahyalığını yapıyor. Ağa bir gün hacca gidiyor. Hacca gidince o zaman tabi araba yok yürüyerek gidiyor. Hacca gidince ibadetini yapıyor. İbrahim Dede de bu sırada hayvanla bakıyor. Hayvanlara bakarken mesela kendisi yatarmış tişörtünü falan çıkartıp. Sırtına bir şey batarsa tekrar temizlermiş. O titizlikle bakıyor yani. Ağa hacda namaz kılarken canı helva istiyor. O sırada da İbrahim Dede ağanın hanımından bir tane tabak helva istiyor. Ağa sağa selam veriyor sola selam veriyor bir bakıyor yanda daha dumanı

bulunmaktadır. Suyun başında kavga edilmemesi bu yasaklamalardan biridir. Bu yasaklama tezin kaçınımlar bölümünde ele alınacaktır.

4.1.1.1.5. Kartal Suyu 4

“Bir kartal eşmiş orayı, Allah tarafından oradan su çıkmış. (Kadının) vücudu olduğu gibi yara bere içindeymiş. Biri rüyasına girmiş. Rüyasında gördüğü kişi, iki derenin arasında su var git orada yıkan demiş. Gitmiş, baştanbaşa gezmiş dolaşmış. Hiçbir yerde su bulamamış, sadece orada ufacık, hani eşer eşersin de su çıkar ya hani o kadar bir su bulmuş. Oraya gelmiş suyu avucuyla almış, yaralarına berelerine her tarafına sürmüştü. Allah tarafından yaraları iyileştirilmiş. İşte o da bir inanç. Bu çok eskiden olmuş. Şimdi o suyun başını buldular. Çeşme yaptılar. Şimdi ismi kartal suyu. (K34)”

Bu anlatıda öne çıkan unsur rüya motifidir. Rüya motifi Türk halk anlatılarında sıklıkla karşılaşılan bir motiftir. Buradaki rüyanın türü ise yol gösterici, nasihat verici bir rüyadır. “Kehanet bildiren veya bir teamül koyan kutsal nitelik taşıyan rüyalar. Bu tür rüyalarda açıkça ve doğrudan doğruya bir nasihat veya emir verilmektedir (Günay, 1986, s. 107).” Rüya motifinde genellikle kişinin, kahramanın, aşğın rüyasında bir pir, evliya girer lakin derlenen metinde böyle bir niteliğe sahip birisine denk gelinmemiştir. Bu anlatıda, darda kalan bir kişinin rüyasına birisi girmiş ve yardım amacıyla telkinde bulunarak şifa bulacağı yeri tarif etmiştir. Hasan Avni Yüksel de rüya motifindeki çeşitliliklerden birini “darda kalınca rüyadaki telkinle hareket etme (Yüksel, 1996, s. 42)” olarak açıklamıştır. Böylelikle hem kadın şifa bulmuş hem de şifalı bir kaynak olan o suyun keşfi sağlanmıştır. Bu keşfin rüya aracılığıyla yapılması da bu suyun kutsallığını artırmıştır.

4.1.1.1.6. Darıca Asa Suyu

“Sinan Dede rivayete göre yere bastonuyla vuruyor oradan bir kaynak su çıkıyor. Ama bu kaynak suyunu içen insanların çocuklarında hasar meydana geliyor ve bu genetiğe aktarılıyor. Köyün engelli sayısını buna bağlıyorlar (K110).”

tüten bir tabak helva görüyor. Bir bakıyor tabak onların tabağına benziyor, şaşıyor. Torbasına koyuyor. Aylar sonra geliyor hanımına diyor ki bizim kahyayı çağır. Kahya geliyor. Ağa hemen köşesinden kalkıyor. Bu köşe senin ağa da sensin diyor. Kerametini görüyor orada onun. Allah dostları kerametlerini göstermezler. Kerametlerini gösterdikleri an bu dünyadan kaybolmaları lazım. Böylelikle kerameti ortaya çıkmış oluyor.” (K106)

Burada Asa Suyu (Hisaralan) anlatısında olan yerden su çıkarma motifi karşımıza çıkmaktadır. Bu motif Anadolu coğrafyasında oldukça fazla karşılaşılan bir motiftir. Derlenen anlatıda halk arasında Sinan Dede olarak tanınan kişi ermiş bir şahsiyettir. Halk arasında veli olarak bilinmekte lakin yukarıda verilen örneklerden farklı olarak bu su, şifa vermenin aksine köy halkına zarar vermekte ve hastalık dağıtmaktadır.

Suyun şifa verici özelliğinin yanında hastalığa neden olması, cezalandırması gibi bir durumda söz konusudur. Türklerin kutsal olarak kabul ettiği tabiat ruhları (yer-su iyeleri), insanlara yardımcı olmaları, yol göstermeleri, kötülüklerden korumaları ve aynı zamanda cezalandırmaları için Tanrı tarafından görevlendirilmişlerdir. Tabiat ruhları da insanlardan memnun olmama, insanların yasak olan şeyleri yapmaları gibi durumda onları cezalandırabilir. Bu durum iyelerin Tanrı'yla bağlantılı olmasıyla alakalıdır. Kutsalın (Tanrı'nın) tezahürü olarak görülen bu iyelere (su, ağaç, taş vb.) yapılan saygısızlık aslında Tanrı'ya yapılmış olarak görüldüğünden iyeler tarafından yapılan cezalandırmalar, verilen hastalıklar aslında iyeler aracılığıyla Tanrı tarafından verildiğine inanılmaktadır (Burnakov, 2013, s.18; Baysal, 2020, s.244).

Cezalandırma, hastalık verme yetkisi olduğuna inanılan su iyesi, İslamiyet'in kabulünden sonra dönüşerek bir veli halini almıştır. Alan araştırması sırasında bu suyun hastalık verme nedenine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Lakin daha sonra Sinan Dede'yi kutsamak için bir türbe yapıldığı, hayvan ölümlerinin azalması için hayvanların zincirlenip türbeye götürülüp okutulduğu ve hayvan ölümlerinde bir azalmanın yaşandığı aktarılmıştır (K110).

Olağanüstü biçimde ortaya çıkan köken anlatıları olağanüstü kişileri ve olayları barındırmaktadır. Derlenen metinler arasında Kiraz Dağ Ilıcası 1, Darıca Asa Suyu, Hisaralan Asa Suyu anlatılarında karşımıza veliler çıkarken; Şifalı Dert Pınarı anlatısında Hızır çıkmaktadır. Bu anlatılarda suyun şifalı olma sebebi, bu suyu çıkaran Allah dostu olan kişilerin keramet göstermesidir. Anlatılar da bu kerametler çerçevesinde gelişmektedir. Kartal Suyu 4 anlatısında ise Allah'ın zorda kalan kişilere bir vesile ile yardım etmesi görülmektedir. Güre Kaplıcalarında ise Yunan Tanrıçası olan Afrodite karşımıza çıkmaktadır. Şifalı su anlatılarındaki bu olağanüstülük, şifalı suyun kutsiyetini attırmakta ve suyun şifasına olan inancı pekiştirmektedir.

4.1.1.2. Tecrübeyle Ortaya Çıkan Köken Anlatıları

Tecrübeyle veya şans eseri şifalı su bulma anlatıları oldukça yaygındır. Bu kimi zaman bir kral kızı, kimi zaman köylü bir kız, kimi zaman ise bir kral aracılığıyla bulunabilir. Bu başlık altında incelenen anlatılarda bir hastalığı olan, zor durumdaki bir kişi bir su görür, ondan içer ya da suyun içine girip yıkanır. Bunu bir iki defa tekrarlar ve şifa bulur. Bu iyileşme durumunun yayılmasıyla da şifalı su kaynağı keşfedilmiş olur. Bu başlık altında incelenen anlatılarda bu çerçevede oluşan köken anlatılarıdır.

4.1.1.2.1. Kiraz Dağ Ilcası 2

“Kralın birinin kızının karnı şişmiş. Kral da kızını hamile sanmış ve adamlarına kızını öldürme emri vermiş. Adamları kızı götürüp dağa bırakmış. Kız dağda aç susuz kalmış. Bir gün bir çobana denk gelmiş. Çoban, kızı her yanı batmış, karnı şiş halde görünce onu götürmüş ve süt içirmiş. Ondan sonra da temizlenmesi için hamama getirmiş. Kız, hamamdan su içince ağzından solucan gibi yılanlar çıkmış. Şu an hamamın içindeki yılanlar onlar. O yüzden oraya Yılanlı Hamam diyorlar. Ama kimseye zararı olmaz o yılanların (K17).”

4.1.1.2.2. Kiraz Dağ Ilcası 3

“Padişahın kızının karnı şişmeye başlamış. Bekâr kızın karnı nasıl şişer diye düşünerek gizli kaçamak bir şey yaptığını düşünmüşler. Babası oğluna öldürme emri vermiş. Oğlu kardeşini ava çıkıp gezme bahanesiyle dağa götürmüş. O esnada kız abisine susadığını söylemiş. Bakındıklarında orada bir dere görmüşler. Bir de gölet gibi ufak bir su birikintisinin olduğunu. Kız sudan içerken istifra etmeye başlamış ve içinden yılanlar çıkmış. Ufak ufak birden fazla yılan ağzından çıkmış. Abisi de bir bakmış kız yılanları kustukça karnı iniyormuş (K25).”

Bu iki anlatı da iftiraya uğrayan bir kız vardır lakin su, Kiraz Dağ Ilcası 1 anlatısındaki gibi kızın keramet göstermesinden sonra ortaya çıkmaz. Su zaten şifalıdır. Bu kızlar o alışılmışın dışında olan yani bir nevi olağanüstü sudan içerek yine olağanüstü olan hastalıklarına derman bulurlar. Karınlarını şişiren yılanları kusarak hem haklarındaki iftiradan kurtulurlar hem de şifa bulurlar. Bu anlatılarla birebir bağlantısı olmasa da karında yılan olması ve bu yılanların süt ile içmece

suların kullanımı ile tedavi edilmesi Anadolu coğrafyasında karşılaşılan bir durumdur.³

4.1.1.2.3. Pamukçu Kaplıcaları 1

“Bizim kaplıcanın olduğu yer önceden bataklıkmiş. Burada da krallık varmış. Kralında üç tane kızı varmış. Birisi Asan birisi Destina birisi de Eftalya. Kızın bir tanesinin bütün vücudunda yaralar çıkmış. Hiçbir doktor tedavi edememiş. En sonunda gözüm görmesin diye kral, kızını bataklığa atmış. Kız acı çekerek bataklıkta yuvarlanırken bütün yaraları iyileşmiş. 10-15 gün sonra kral, gidin bakalım benim kızım öldü mü, demiş. Gidip bir bakmışlar iyileşmiş. Ondan sonra orasının dış yaralarda çok faydalı olduğunu anlamışlar. Bu olaydan sonra orası kullanılmaya başlanmış (K8).”

4.1.1.2.4. Pamukçu Kaplıcaları 2

“Efsaneye göre karşı tarafta bir kale var. O kale faalmış tabi o dönemde. Kralın kızının yüzünde böyle benimki gibi yaralar çıkmış. Kral kızının o halinden utanmış atmış onu sazlıkların içine ölsün orada diye. Orada da su çıkıyormuş zaten, kız orada güzelleşmiş. Dünya güzeli bir kız olmuş, iyileşmiş yani. Şifalı su, kaynar su onun vücudundaki yaralara iyi gelmiş ve güzelleşmiş (K9).”

Pamukçu kaplıcalarına ait iki anlatı derlenmiştir. Bu iki anlatı da bir bulunuş anlatısıdır. Cilt hastalıkları (uyuz, egzama, sedef vb.) hastalıklara iyi geldiğine inanılan şifalı su anlatıları büyük oranda benzerlik gösterir. Şahıslar ve yerler değişir lakin olay aynı şekilde gelişir. İki anlatıda da bir kral kızı vardır. Birinde isimler belli, derleme yapılan köyün tarihiyle bağdaştırılarak ve büyük ihtimalle bir metinden okunarak anlatılmışken ikinci anlatı da isimler verilmemiştir. Kral, kızının yüzünde yaralar çıkıp çirkinleşmeye başlayınca ondan kurtulmak istemiştir. Kızı ölmesi için bıraktıkları yer ise bir sazlık, bataklıktır. Kız orada yatarken hem suyu hem çamuru şifalı olan o kaynak, kızı iyileştirir ve eski güzelliğine kavuşmasına vesile olur.

Bu anlatının bir benzerine ise Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Cihannüma Kaplıcası başlığında denk gelinmektedir. Eleni uyuz hastalığına yakalanmıştır ve hekimler hastalığına deva bulamazlar. Eleni’yi hava değişikliği için dağlık bir

³ Detaylı bilgi için bk.: Emin Kuzucular, “Folklorumuzda Yılanın Yeri 1”, Türk Folkloru, Sayı: 20-21, 1981, s.21-23.

bölgeye gönderirler. Eleni oradan geçerken ılıcanın suyundan içer ve uyuzları birkaç gün içinde iyileşir. Bunu öğrenen babası oraya kaplıca yaptırır. Saim Sakaoğlu bu efsaneyi, umudu kesilen hastanın tesadüfen içtiği şifalı su ile iyileşmesi olarak açıklar ve efsanenin eksik tespit edildiğini ekler. Bu eksikliği ise; hasta olan kızın hava değişiminden ziyade ölmesi için dağlık bir bölgeye gönderildiği ve kızın şifalı suyu bulması için uyuz bir hayvanın –genellikle kurt, tilki veya köpek- sudan içtiğini ya da yıkandığını görüp onu taklit ederek iyileşmesi olarak açıklar (Sakaoğlu, 2018, s.138). Uyuz bir hayvanın şifalı suya girerek iyileşmesi bunu gören hasta kızın da hayvanı taklit ederek iyileşmesi, kaplıcaların oluşum motifi olarak adlandırılmaktadır. (Bu motif hakkında detaylı bilgi için bkz. Kılavuzluk Sayesinde Ortaya Çıkan Köken Anlatıları)

4.1.1.2.5. Gönen Kaplıcaları 1

“Büyük İskender doğu seferini yaparken Gönen’den geçiyor. Daha sona savaşta yaralanan askerleri buradaki sıcak suyu buluyor. Çayın kenarında kaynayan bir sıcak suymuş. Orada tedavi oluyorlar, iyileşiyorlar. İskender’in askerleri bunu görünce orada bir yerleşke kuruyorlar. Çay yolunda dümdüz tarlalık bir yermiş burası eskiden. İlk hamam o zaman kuruluyor askerler tarafından çadırdan (K95).”

4.1.1.2.6. Gönen Kaplıcaları 2

“Büyük İskender, Büyük Asya seferini gerçekleştirirken Gönen’de mola veriyor. Gönen çayında yıkanıyor askerler. Hikayeye göre askerleri, burada çayda yıkandıklarında -tabi kaplıca suyu o zaman çaya karışıyor- çok rahatladıklarını dinlendiklerini ifade etmişler (K98).”

“Bir rivayete göre de bu muharebe esnasında İskender, Aisepos (Gönen Çayı) kenarında dinlenmek için mola vermiştir. Yıkanmak için dereye inen askerler orada dolaşırken, sazlıkların arasından duman yükseldiğini görmüşlerdir. Buradaki sıcak suyu ılıtmak amacıyla Gönen Çayı’ndan bir kanal açtıktan sonra, askerler burada uzunca bir süre kalıp banyo alırlar. Yaptıkları banyonun kendilerini zindeleştirdiğini ve bu hastalıklarını iyi ettiğini gören İskender’in ordusu bu suyun tılsımlı olduğuna inanmıştır (Özdemir, 1998, s. 30).”

Gönen kaplıcalarının keşfi ile anlatılan anlatıların hepsi aynı minvaldedir. Sadece ufak tefek farklılıklar bulunmaktadır. Derlenen anlatıda şifalı suyun yeri çayın kenarı olarak tarif edilirken ikinci anlatıda Gönen Çayı’nın suyunun

kendiliğinden kaplıca suyuna karıştığı ima edilmektedir. Zekeriya Özdemir'in Kaplıcalar Şehri Gönen kitabından alınan metne göre ise kaplıca suyu çok sıcak olduğu için askerler Gönen Çayı'ndan bir kanal açarak suyun sıcaklığını düşürerek girilebilecek bir seviyeye getirmişlerdir. Bu anlatılardaki ufak farklılıkların anlatıcının etkisi olması mümkündür.

4.1.1.2.7. Güre Kaplıcaları 2

“Kraliçe burada yıkanmış. Eski hamamın olduğu yerde. Yıkandığı yerde şifa buluyor (K78).”

4.1.1.2.8. Kız Suyu

“Zamanında bir kız hastaymış oradan su içip şifa bulmuş o yüzden kız suyu diye anılıyor (K73).”

Tecrübe yoluyla ortaya çıkan köken anlatıları, yukarıda da bahsedildiği gibi aynı olay çerçevesinde gerçekleşmektedir. Kiraz Dağ Ilıcası anlatılarında, Pamukçu kaplıcaları anlatılarında, Güre kaplıcaları anlatılarında şifalı suyun bulunmasına sebep olan kişi kral kızı, padişah kızı, kraliçeyken; Kız Suyu'nda halktan bir kız; Gönen kaplıcaları anlatılarında ise bu kişi Büyük İskender'in askerlerinden biridir. Bu anlatılarda önemli olan kişiler veyahut yer değildir. Önemli olan şifalı suyun bulunması, keşfedilmesidir. Bu keşfedilme ise genellikle suyun bulunduğu tarih çerçevesinde yapılan tarihi kişi yakıştırmaları veyahut inandırıcılığını artırmak amacıyla çok eskiye dayandırma içgüdüleriyle gerçekleşen tarihi yakıştırmalar barındırmaktadır. Saim Sakaoğlu'nun görüşü dikkate alındığı zaman bu anlatıların eksik olduğu kanaatine varılmaktadır. Bunun sebebi anlatıcı etkisi olabileceği gibi R. Rosière'nin üçüncü kuralı olan adapte olabilme kuralı sırasında da bir takım değişikliklere uğramış olabilir. Bu yüzden bu konuda kesin bir yargıda bulunmak hatalı olacaktır.

4.1.2. Oluşumunda Hayvanların Yer Aldığı Köken Anlatıları

4.1.2.1. Olağanüstü Biçimde Ortaya Çıkan Köken Anlatıları

Oluşumunda hayvanların rol aldığı ve olağanüstü biçimde ortaya çıkan köken anlatıları, derlenen anlatı göz önüne alındığında mitik döneme ait olan bir motifi

içermektedir. Bu motif Bozkurt Destanı'nda da karşımıza çıkan hayvan ata/ hayvan ana motifidir. Bu motif çoğunlukla Türklerin atası kabul edilen kurtla karşımıza çıksa da bu anlatıda Türkler için kutlu hayvanlardan biri sayılan kartalla yer değiştirmiştir.

4.1.2.1.1. Kartal Suyu 6

“Rahmetli dedem anlatırdı. Bir kadın, harp zamanı öleceğini anlayınca çocuğunu saklamış. Yunanlılar bu kadını öldürmüş. Çocuğun çığına kartal yetişmiş. Kartal ağzıyla eşinirken oradan kayanın yanından suyu bulmuş. Çocuğun ağzına vermiş. Allah tarafından. Bu su öyle çıkmış. Bu çocuğu kartal yetiştirmiş (K37).”

Kartal Suyu köken anlatısında öne çıkan unsur genellikle anlatılarda mitik bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahaeddin Ögel'in Türk Mitolojisi adlı eserinde bu anlatıyla benzer özellikler taşıyan iki metin yer almaktadır.

1.“Kun-mo da, o sıralarda çok küçükmüş. Hun Hükümdarı ona kıyamamış. Çöle atılmasını ve ölümü ile kalımının, kendi kaderine bırakılmasını emretmiş. Çocuk çölde emeklerken, üzerinde bir karga dolaşmış ve gagasında tuttuğu eti, ona yavaşça yaklaşarak vermiş ve uzaklaşmış. Az sonra çocuğun etrafında, bu defa da bir dişi kurt dolaşmağa başlamış. Kurt da çocuğa yanaşarak memesini çocuğun ağzına vermiş ve iyice emzirdikten sonra yine oradan uzaklaşmış (Ögel, 2020, s. 16).”

2. “Bir rivayete göre (Göktürklerin) ilk ataları, Hsi-Hai, yani Batı-Denizi'nin kıyılarında oturuyorlardı. Lin adlı bir memleket tarafından, onların kadınları, erkekleri, (çocukları ile birlikte), büyüklü, küçüklü, hepsi birden yok edilmişlerdi. (Türklerin hepsini öldürdükleri halde), yalnızca bir çocuğa acımışlar ve onu öldürmekten vazgeçmişlerdi. Bununla beraber, onun da kol ve bacaklarını keserek, kendisini “Büyük-Bataklık”ın içindeki otlar arasına atmışlardı. Bu sırada dişi bir kurt peyda olmuş ve ona her gün, et ve yiyecek getirmişti. Çocuk da bunları yemek suretiyle kendine gelmiş ve ölmemişti (Ögel, 2020, s. 25).”

Bu anlatının benzerlerine de denk gelmek mümkündür (Detaylı bilgi için bkz. Çoruhlu, 2020, s. 217).

Bu anlatılardaki ortak nokta, kendi bakımını gerçekleştiremeyecek bebek veyahut kolları bacakları kesilmiş bir çocuğa yardım eden canlının bir hayvan olmasıdır. Ögel'den alınan iki anlatıda bu kurtken derlenen anlatıda bu hayvan bir kartaldır. Bu hayvanlar Türk düşünce sisteminde kutlu hayvan olarak bilinmektedir. Tanrıyla bağlantılı olduğu ve tanrının yol göstermek, yardımcı olmak istediği

kahramanlara bu kutlu hayvanlar aracılığıyla yardım ettiği bilinmektedir. “Bir hayvan tarafından yetiştirilen bir çocuk hakkındaki bir hikâyeye, muhtemelen mitler ve efsaneler dünyasına indirgenmelidir. Bu mit ve efsanelerde görülen hayvanlar, o halde, ilahi özellikteki doğaüstü varlıklardır (Jıla, 2013, s. 81).” Bu durum hayvan ata/ana motifi olarak metinlerde karşımıza çıkabilen motiflerden birisidir.

Saim Sakaoğlu da “Anadolu Folklorunda Göktürk Efsanelerinin İzleri” başlıklı yazısında bu efsanelerin ve varyantlarının sahip olduğu motiflerin, Anadolu’ya gelen Türkler tarafından bir dereceye kadar taşınabildiği ve yeni yerleşim yerlerinde mahallileşmeye uğradıklarını ifade etmiştir. Bu efsanelerin benzerlerine denk geldiği lakin her zaman efsane halinde olmadığı, masal halinde de karşımıza çıktığını belirtirken bu duruma örnek olarak: Gümüşhane’de derlediği “Padişahın Rüyası” adlı masalın, Türkiye’nin çeşitli illerinde varyantlarına denk geldiği ve bu varyantlarda çocuğu emziren hayvanın değiştiğini –keçi, koyun- ifade etmiştir (Sakaoğlu, 2018, 93-98).

Ayrıca bu anlatıda altıncı yüzyılda kurulan Göktürkler için anlatılan bir efsanenin kolektif bilinçaltıyla günümüze kadar taşındığı ve günümüz şartlarına uyarlanarak kutsal olduğunu düşündükleri bir yerin izahatı için kullandıkları görülmektedir.

4.1.2.2. Kılavuzluk Sayesinde Ortaya Çıkan Köken Anlatıları

Hayvanlar içgüdüleri sayesinde hayatta kalırlar. Bu içgüdülerini su, yemek ve barınacak yer bulmak için kullanırlar. İnsanlar ise doğada yaşayabilmek için hayvanların kılavuzluğuna ihtiyaç duyarlar. Hayvanları izleyerek içecekleri suyun temiz olup olmadığı, yiyecekleri meyvenin zehirli olup olmadığını anlarlar. Kalacakları yerleri de yine buna göre tayin ederler. Bunların yanında hastalıklarına buldukları şifayı da yine hayvanları izleyerek onların kılavuzlukları sayesinde bulmaktadırlar. Bu başlıkta hayvanların kılavuzluğu sayesinde insanların keşfettiği şifalı su anlatıları ele alınmıştır.

4.1.2.2.1. Kartal Suyu 1

“Su, Savaştepe’ye giderken bayırda sol tarafta kalıyor. Orada bu kadar (avuç içi) su varmış. Kartal gelmiş onu eşmiş, orayı derinletmiş. Oradan daha çok su çıkmaya başlamış. Kadın çobanın suratında sivilce varmış, her tarafı yara bere içindeymiş. Belki

şifa olur diye her tarafına o suyu sürmüş. Suyu yıkanırcasına sürmüş ve bu yaralardan kurtulmuş (K34).”

4.1.2.2.2. Kartal Suyu 2

“Amcamın anlattığına göre o zaman çeşme falan yokmuş. Bir taşın altında çıkıyormuş bu su. İki taşın arasından geliyormuş. Bir kartal oraya yuva yapmış. Oradaki su Allah tarafından çıkartılmış. Sonra köylü oraya emaneten bir çeşme yaptı (K36).”

4.1.2.2.3. Kartal Suyu 3

“Kartal Suyu, eskiden kartallar deşinirken meydana çıkıyor. Çıktıktan sonra hayrına biri (çeşme) yaptırmış (K35).”

Kartal Suyu 1 anlatı incelendiğinde kartalın eşelemesiyle çoğalan su, kadın çoban tarafından bulunmaktadır. Kadın belki şifa olur diye umarak suyu kullanır ve şifa bulur. Kartal Suyu 2 anlatısında ise bir hayvanın yuvasını yaptığı yer insanların ilgisini çeker ve oradan su çıktığını fark ederler. Bu suyun ise bir anlamının, şifasının olduğunu düşünürler. Kartal Suyu 3 anlatısının benzerleri başka su kaynakları içinde anlatılmaktadır. Çanakkale'nin Lapseki ilçesinde bulunan Kocabaşlar Kaplıcası'nın bulunuş efsanesi bu örneklerden birisidir. “İlca daha ortada yokken. Şu an kaplıcanın olduğu yerde ulu bir çınar varmış. Çınarın dibi de hafif tepe gibiymiş. Ama çınar çok eski büyük bir çınarmış. Koyunlar eşelerken su bulunmuş (Güçlü, 2020, s. 80).” Bu anlatılarda vurgulanmak istenen hayvanların doğa ile olan ilişkileridir. Hayvanlar içgüdüleri sayesinde hayatta kalırlar. Bu içgüdüleri sayesinde yuva yapacakları korunaklı yerleri, suya ve yiyeceğe ulaşabilecekleri yerleri bulurlar. Bu iki anlatıda bunu gözler önüne sermektedir. Burada önemli olan hangi hayvan olduğu değildir. Önemli olan bir hayvanın kılavuzluğu aracılığıyla bu suyun bulunmasıdır. Kartal Suyu ve Kocabaşlar Kaplıcası anlatısında çevrelerinde gördükleri, karşılaşma ihtimalleri olan hayvanlar seçilmiştir. Böylelikle anlatıların gerçekliği artırılmış ve yahut artırılmak istenmiştir.

4.1.2.2.4. Kartal Suyu 5

“Kartal suyu buraya dört yüz beş yüz metre uzaklıkta. Şu karşı ki dağın arka tarafında. Kartal suyu ilk zamanında taşın arasından akan bir suymuş. Orada taşın arasından akarken bir tane kartal yaralanmış. Düşmüş oraya. Kartal gelmiş oradan su içmiş. Önünde de bir gölet oluşmuş. O gölette de yıkanmaya başlamış. Buradan giden

çobanlar, köylüler kartalı görmüşler. Hayvanın yaralarının çok olduğunu gören köylüler öleceğini düşünmüşler. Yine de azıcık yesin gelişsin diye yanına yiyecek koymuşlar. Kartalların kendi aralarında savaştığını düşünen köylüler, bu hayvan ölecek ama ölene kadar burada yaşasın demişler. Hayvan orada yıkana yıkana tedavi olmuş. Ondan sonra uçup gitmiş. Şimdi hayvanını kaybeden vatandaş tarif ederken hani bir kartal yıkanyordu ya, hayvanımı kartalın orada kaybettim demeye başlıyor (K39).”

Yılanlı Hamam, Yoncalı Kaplıcaları, Sandıklı Hüdai Kaplıcaları, Ayvacık Tuzla Kaplıcası, Armutlu Kaplıcası'nın anlatıları bu anlatının benzerleridir.

Halk arasında Yılanlı Hamam olarak bilinen Yabanabad Kaplıcaları Kastamonu ilinde bulunmaktadır.

“Vaktiyle bu kaplıcaların yerinde küçük bir kaynak varmış. Bir gün, ilerideki tepenin altında bulunan yatır mezarlarının yanından uyuz bir kurt gelir. Bu kurdun vücudunda bir tek kıl kalmamış. Kurt kaynağa yaslanır, sağa sola dönmeye başlar. Daha sonra birkaç kurt daha bu işe devam eder. Zamanla kaynağın yerinde bir göl meydana gelir. Diğer taraftan da kurtlar yavaş yavaş iyileşiyor, tüyleri bitmeye başlıyor. Bir gün geliyor ki kurtların ipek gibi tüyleri oluyor. Artık kurtlar buraya gelmez oluyorlar. Bu kurtların buraya geldiklerini Sipahi köyünden kel bir kız görür. Bu kel kız da, kurtlar gibi, günlerce bu suda yuvarlanır, başını yıkar. Onun da ipek gibi saçları çıkar. Bu hadiseler iştilince eski kaynağın yerine bir hamam yaparlar. Çevre köylerin halkı gelip yıkanır, gelenlerden hiç bir ücret alınmaz. Fakat bir zaman sonra burasının paralı olmasını isterler ve bazılarında para alırlar. Bir sabah gelirler ki kapıda büyük bir yılan, kimseyi içeriye almıyor. Derhal para almaktan vazgeçerler, yılan da bir daha gelmez olur. Efsaneyi anlatan yaşlı kadın, kaynağa ilk gelen kurt için «Peygamberlerdendi» demek suretiyle, çevre halkının kurda izafe ettikleri saygıyı belirtmektedir (Sakaoğlu, 1976, s. 167-168).”

Diğer bir anlatı ise Kütahya Yonca Kaplıcaları için anlatılmaktadır. Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat'ın kızı Gülümser Hatun bir cilt hastalığına yakalanmış. Yüzü ve vücudu bozulmakta, derileri ve saçları dökülmekteymiş. Gülümser Hatun insan içine çıkamayacak duruma gelmiş ve babasından kendisini Kütahya dışına göndermesini istemiş. Babası bu isteğini yerine getirmiş ve Yoncalı civarına çadır kurdurmuş. Bir gün çadırın içinden dışarıyı seyreden Gülümser Hatun tüyleri dökülmüş bir tilkinin çamurlu suyun içinde debelendiğini görmüş. Tilki tam üç hafta boyunca çamurlu suya girmiş çıkmış. Tilkinin iyileştiğini tüyelerinin artık parıl parıl olduğunu gören Gülümser Hatun da çamurlu suya girerek çamuru bütün vücuduna sürmüştü. Her geçen gün vücudundaki yaralar iyileşmiş. Sultan da bunun üzerine Yoncalı'ya hamam ve cami yaptırmış (Yakın, 2017, s. 198).

Bursa'nın Armutlu nahiyesinde bir zamanlar kral ve kızı yaşarmış. Bir gün kralın kızı hastalanmış, vücudunun her tarafı yara olmuş. Durmak bilmeyen kaşıntı hastalığına yakalanmış. Yanından ayırmadığı köpeği de aynı hastalığa yakalanmış. Hiçbir doktor hastalığına çare bulamamış. Kız bu duruma üzülerək köpeği ile birlikte evini terk etmiş. Dağlık bir bölgede dinlenmek için konaklamışlar. Bu arada köpeği, bir su kaynağının içine girip girip çıkmış. Birkaç gün sonra köpeğinin yaralarının iyi olduğunu fark eden kız da o kaynaktaki yıkanmış. Kısa zaman sonra yaraları iyileşen kız evine dönmüş. Kral suyun olduğu yere hamam yaptırmış (Olgun, 1989, s. 101).

Bir diğerk anlatı ise Afyonkarahisar'da Sandıklı Hüdai Kaplıcaları için anlatılmaktadır. Bir kralın güzel bir kızı varmış. Kızın vücudunda yaralar çıkmaya başlamış. Kral, acılar içinde kıvranan kızını şehirden uzak yemyeşil sıcak sular akan bir dere kenarına göndermiş. Bir gün kralın kızı ayağı kırılan bir köpeğın derenin yanındaki çamura ayağına soktuğunu görmüş. Köpek hızlıca iyileşmiş. Bunu gören kız aynı çamuru yaralarına sürmüş ve iyileşmiş (Güçlü, 2020, s. 76).

Ayvacık Tuzla Kaplıcası anlatısında ise eski zamanlarda bir padişahın çok güzel bir kızı varmış. Kız hastalanmış ve hastalığına bir çare bulamamışlar. Kızının gözünün önünde erimesine dayanamayan padişah, kızı gözlerinin önünde ölmesin diye Tuzla köyünde bir mağaraya kapattırmaya karar vermiş. Kız mağarada ölümünü beklemeye başlamış. Kız sonrasında mağaranın içindeki bir su kaynağına uyuz köpeklerin geldiğini görmüş. Köpeklerin iyileştiğini gören kız bu suda banyo yapmak için babasının mağaranın kapısına diktiği bekçiden izin istemiş. Üç gün bu suda yıkanan kız dördüncü gün iyileşmiş. Padişaha haber vermişler, o da köye cami yaptırmış (Güçlü, 2020, s. 79).

Bu anlatılarının genel çerçevesi; şifalı bir su olması, hasta bir hayvanın bu suya girip çıkarak şifa görmesi, bir insanın bunu görerek bir nevi hayvanı taklit ederek o suya girmesi ve şifa bulması şeklinde ilerler. Burada önemli olan hayvanın cinsi değildir. Derlenen anlatıda bu hayvan kartalken örnek verilen diğerk anlatıların birinde bu hayvan tilki, bir diğerkinde kurt ve diğerk üç tanesinde ise bu hayvan köpektir. Bu altı anlatı da hayvanların ortak noktası hepsinin deri hastalığına sahip olmasıdır. Bu durum genellikle uyuz hastalığına şifa olan kaplıca anlatılarında ön plana çıkan bir unsurdur. Bu düşüncenin altında hayvanın derisi, tüyleri, kılı iyileşirse benimde saçım, cildim iyileşir mantığı yatmaktadır. Örnek verilen altı anlatıdaki hayvanlar, anlatının oluştuğu coğrafyaya uygun seçilmiştir. Çevrelerinde

hangi hayvanı görebilme ihtimalleri varsa hayvan ona göre değişiklik göstermiştir. Burada yukarıda da bahsedildiği gibi anlatıyı gerçek bir zemine oturtturarak inandırıcılığı artırmak amaçlanmıştır. Burada önemli olan kuşun türü değildir. Önemli olan kutsal mekânın genellikle ulaşılması zor bir alanda bulunmasıdır. Kartal Suyu da günlük hayatta kolaylıkla yanından geçilebilecek bir alanda değil, bir vadinin ortasında yer almaktadır. Bu anlatıların ortaya çıktığı dönemde ise yöre halkı, oraya ancak bir kuşun rahatlıkla ulaşabileceğini tahayyül etmiştir. Kuşun türünün bir önemi olmamakla birlikte yine de herhangi bir kuş yerine kartalın seçilmesi o suyun kutsiyetinin artırılması ve meşru kılması için seçilmiştir. Çünkü kartal, yükseklerde uçabilmesi ve tanrıya en yakın yer olarak görülen dağların zirvelerine çıkabiliyor olmasıyla kutsal kabul edilen bir hayvandır.

Ali Berat Alptekin, Efsane ve Motifleri Üzerine adlı kitabında bu anlatıları kaplıcaların oluşum motifi adı altında ele almıştır. Yukarıda pek çok kez örneği verilen motif, cilt hastalığına sahip kızın, uyuz bir hayvanın şifalı suya veya çamura girince iyileştiğini görmesi ve bunun üzerine kendisinin de girerek şifa görmesi şeklinde ilerler. Bu motifin kaynağının ise dini kökenli olduğunu, bu motifin kökeninin Hz. Eyup peygamber kıssasına dayandığını ifade etmektedir (Alptekin, 2018, s. 156).

4.1.2.2.5. Ekşidere Dağ Ilcası 2

“Eskiden orada çamur bir kuyu varmış. Oraya domuzlar girermiş. Daha sonra bakıyorlar ki kullanılabilecek bir su değerlendirip havuz yapıyorlar (K99).”

4.1.2.2.6. Ilca (Balya)

“Kayalar köyü tarafından bir hayvan kaybetmişler. Sıcak suyun peşine gelmiş hayvan kış günü. Burada barınmış hayvan. Bu su öyle bulunmuş, öyle söylerler. Yunanlılar zamanında oluyor bu olay. Çok eski. Bu hayvan geldiğinde bu köy yokmuş. Bu köyün ilk şu yukarılarda kurulmuş (K43).”

Ekşidere Dağ Ilcası 2 ve Ilca (Balya) anlatılarında öne çıkan unsur hayvanların kılavuzluğudur. Hayvanlar doğası gereği içgüdüsel olarak su bulmaya, yiyecek bulmaya ve barınacak yer bulmaya meyillidirler. Yaşamlarını bu şekilde idame ettirirler. Ekşidere Dağ Ilcası anlatısında köylülerden biri domuzların bir kuyuya girdiğini görür. Daha sonra insanların kullanabileceği bir su kaynağı

olduğunu fark edince kullanmaya başlarlar ve şifasını keşfederler. Ilıca (Balya) anlatısında ise kaybolan bir hayvan, sıcak su kaynağını keşfeder ve orada barınır. Böylelikle soğuktan korunmuş olur. Şifalı suyun keşfi ise hayvan sahibinin hayvanı bulmasıyla gerçekleşir.

Kartal Suyu 1, 2, 3 anlatılarında bir kartalın içgüdüğü aracılığıyla su kaynağını genişletmesi veyahut yuvasını oraya yaparak, halkın bunda bir keramet araması sonucunda suyun bulunmasına denk gelmektedir. Kartal Suyu 5 anlatısının varyantına ise kaplıcaların oluşum motifi şeklinde bahsedilebilecek kadar çok denk gelmektedir. Derlenen anlatının diğer varyantlardan farkı ise bir kuşun kullanılması ve insanın şifa gördüğü kısmın belirtilmemesidir. Diğer anlatılarda daha çok kurt, köpek, tilki gibi cilt hastalıkları çok daha kolay fark edilebilecek ve insanla arasında çok daha kolay bağlantı kurulabilecek hayvanlar tercih edilmiştir. Derlenen anlatı da ise suyun bulunduğu konum göze alınarak kartal daha uygun görülmüştür. Suyun olduğu yerin yüksekliği ve ulaşımı göz önüne alındığında inandırıcılık açısından da en uygun hayvanın kartal olduğu görülmektedir.

Diğer incelenen anlatılarda olduğu gibi Ekşidere Dağ Ilıcası 2 ve Ilıca (Balya) anlatılarında da öne çıkan unsur hayvanın kılavuzluğudur. İnsanlar hayatta kalabilmek için bu kılavuzluğa ihtiyaç duymalarının yanında bu içgüdülerin hayvanlara Tanrı tarafından verilmesi de bu suların önemini artırmaktadır. Tanrı aracılığıyla bu sulara ulaşan insanlar, bu suların günlük hayatta içtikleri sulardan farklı olduğunu da görmesiyle beraber bu suya verilen önem ve onun kutsiyetine olan inanç artmıştır. Çünkü bu su farklıdır ve onlara hayvanların kılavuzluğu aracılığıyla şifa bulmaları için Tanrı tarafından gönderilmiştir.

4.1.3. Diğer Köken Anlatıları

Diğer köken anlatıları başlığı altında ele alınan bütün anlatılar yakın tarihe dayalı, tesadüf üzerine bir köylünün, çoğunlukla çobanların deneme-yanılma yoluyla keşfettikleri şifalı sulardır. Bazılarında suyun kimin tarafından bulunduğu bile bilinmektedir. Herhangi bir olağanüstülük barındırmamalarıyla birlikte şifalı suların bulunuşlarını anlattıkları için diğer köken anlatıları başlığı altında ele alınmıştır.

4.1.3.1. Bayat Acı Su 1

“Orası çeşme değilken bayır hayvanları diyoruz biz ineklere. Her evden bir inek veriliyor çobana. Çoban inekleri bayırda güderken orada bir yer havuzu var topraktan içinde de su var. O adam büyük abdestini yaptıktan sonra o suyla taharetleniyor. Onda mayasıl varmış. O su ona iyi gelmiş. Bir de o suyun olduğu yerin etrafında mahsul olmuyor yakıyor. Ondan sonra adam oraya çeşme yapıyor. Tarlayı kurtarmak için mahsul yanmasın diye. Ondan sonra şifalı su diye duyuluyor (K22).”

4.1.3.2. Bayat Acı Su 2

“Bizim köyde bir sığır çobanı varmış. Mayasılı varmış taharetlenince gidiyor. Onun ellerinde siğil varmış yıkayınca o da gitmiş. Oradan bir yayılıyor (K23).”

4.1.3.3. Dereköy Maden Suyu

“Rivayete göre bir gün çobanın biri yemek yiyor. Midesi ağrıyor, gaz falan yapıyor. Çok susadım diyor. Su içiyor iniyor midesi. Ondan sonra herkes o suya gidiyor şifalı su diye (K114).”

4.1.3.4. Acı Su Tekke

“Çobanın biri bulmuş suyu. Kullanınca bu bana iyi geldi demiş. Sonra kulaktan kulağa yayılmış (K92).”

4.1.3.5. Ekşidere Dağ Ilıcası 1

“Bu suları imeceyle bulmuş köylü. Bu bölge orman, ağaçlık. Burayı keşfediyorlar. Ondan sonra imece usulüyle açmışlar burayı (K98).”

4.1.3.6. Ekşidere Dağ Ilıcası 3

“Bizanslılara dayanıyor. Ilıca hakkında iki köy arasında sıkıntı çıkıyor. Dağ ılıcasının sınırları Ilıcaoba köyünün sınırlarında. Yaşlı amcaların birinin tarlaları sınırmış orada. Bir hayvan ölüyor orada. Sizin tarlada bizim tarlada diye tartışma çıkıyor. Daha sonra Ekşidereli amca kazanıyor tartışmayı. Tabi kaplıcadan haberleri yok o zaman. Adam temizlerken eski yapılar buluyor. Mermerler çıkıyor. Köyün ileri gelenleriyle konuşuyor. İmece usulü temizleyip ortaya çıkartıyorlar. Köylü kendi imkanlarıyla belli bir şekilde çalıştırdı. Soğuk ılıcayla da ilgili çok fazla bir şey yok. Onu da aynı şekilde buluyor vatandaşlar (K101).”

4.1.3.7. Güz Suyu

“Eskiden orada keçi ağılı varmış. Keçi ağılımın mal sahibi olan kişi suyun oradan çıkışını görmüş. Oraya bir çeşme yapmış. Zamanla şifası ortaya çıkmış. Aşağı yukarı 100 senelik su. Belki daha fazladır (K58)”.

4.1.3.8. Kabak Çeşme

“Kabak çeşme diyorlar bizim orada. Bayadan beri akıyor orası. Üst tarafta yaşayan kadın oradan sürekli su içiyor. Çünkü başka içeceği yer yok. Guatrı vardı ameliyattan kurtuldu. Duyula duyula gelen gidenlerde arttı (K106)”.

4.1.3.9. Taş Suyu

“Hacı Abdullah diyorlardı o adam keşfediyor ilk. O düşürüyor taşı (K109)”.

4.1.3.10. Ömerköy Kaplıcası

“Suyun çıktığı yeri bilen yok. Burası 1299 yılında kuruluyor. 1300’de Osmanlı Bursa’ya kuruluyor. Bilecik Söğüt başkent. Burası 1299 yılında Ömer Ağa tarafından kuruluyor. Han, hamam, kilise, kemer köprü. Ömer Ağa bir yerden göç ederken burada duruyor. Ailesiyle burada konaklıyor. Ormanlık alan burası. Biraz gezeyim diyor. İlk önce hamamı buluyor. Tabi hamam kendi halinde eski bir şey. Sonra hanı buluyor. Giderken solda kilise var. Orayı buluyor. 100 metre ilerisinde de köprü var. Sonra köprüyü buluyor (K114)”.

Şifalı sular insanlar için oldukça kıymetli ve bunun yanında da oldukça kutsaldır. Şifalı su nasıl çıkmış olursa olsun nasıl bulunmuş olursa olsun Tanrı tarafından çıkartılmıştır. Ve bu kutsal olması için yeterlidir. Lakin bu kutsallık yeterli görülmemiş ve bu suyun çıkma ve bulunma anlatılarıyla bu suların kutsallığı halk, zihninde pekiştirilmek istenmiştir. Derlenen köken anlatıları bu sayede oluşmuştur. Peygamberler, Hızır, Allah dostu olarak görülen veliler, tanrılar-tanrıçalar, hayvan ana-hayvan atalar ve bunların olağanüstülük içeren motifleri, hayvanların içgüdüleri anlatılarda bu suyun şifasının olmasından kaynaklanan kutsiyeti açıklamak, kutsiyeti artırmak, pekiştirmek ve inandırıcılığı artırmak için kullanılmıştır. Bunlar Türk

toplumunun kolektif bilinçaltında bulunan yüzyıllardan beri kendine yer etmiş simge ve imgelerle de birleşerek anlatılar, inanışlar halinde halk zihninde yer edinmiştir. Bu anlatı ve inanışlar halk zihninde suyun şifasından çok daha fazla önemlidir. Çünkü halk arasındaki inanca göre su ne kadar şifalı olursa olsun, suyun şifasına inanmadıkça fayda göremezsin. Bu inancı sağlayan şey ise köken anlatıdır. Çünkü defalarca tekrarlanmış ve sonuçlanmış o tedavi ve şifa sürecinin ilkinin anlatır. İlke, kökene dönüş insanların yeniden doğacağına umut etmesini sağlar. Tedavi amaçlı bütün inanış ve uygulamalar kökene dönüşü amaçlar çünkü tedavinin ancak o yaratılış dönemindeki enerji, yaşam ve verimlilik sayesinde olacağına inanmaktadırlar (Eliade, 2002, s.45). Bu köken anlatılarında da kimi zaman şifalı su kaynağının yakınındaki yarılarla kurulan ilişki (Boratav, 1984, 50; Oymak, 2016, 98-99), olağanüstü bir şekilde ortaya çıkış şekli veyahut ortaya çıkmasına sebep olan kişi veya hayvan, diğer kutsal sayılan tabiat unsurlarıyla bağlantı kurularak kutsallığı pekiştiren inancı sağlamaktadır.

4.2. Şifalı Suların Tıbbi Faydaları Üzerine İnanmalar

Su, yaratılışın kaynağıdır. Her şeyin özünde su vardır. Su, insanlığın doğumdan ölüme kadar bütün yaşantısı boyunca muhtaç olduğu bir maddedir. Hayatlarını suya göre şekillendirir, onun çevresinde yaşamlarını idame ettirirler. Yaratır, iyileştirir, yeniler, gençleştirir, arındır, üretir, temizler bunların yanında yok eder ve öldürür. Suyun; bu sonsuz var olma ve insanlığın ona muhtaç olma durumu, insanlara suyun tanrıyla bağlantılı olabileceğini düşündürmüş ve kutsallık yüklemelerine sebep olmuştur. Bu kutsallığı suyun yaratma, üretme, temizleme, iyileştirme, yok etme ve öldürme gibi özelliklerinde gören insanlar bu düşüncüyü çok daha fazla kuvvetlendirerek bir inanış haline getirmişlerdir. Bu inanış çerçevesinde ise çok geniş bir unsur olan suyun, kutsallığını belli yer veya olaylar dahilinde küçülterek belli noktalara veyahut olaylara indirgemişlerdir (Eliade, 1991, s. VIII). Bu indirgenen yerler de ziyaret edilen şifalı su kaynaklarıdır.

İnsanın özünde su olduğu için özüne karşı herhangi bir tehditte (hastalık vs.) yine şifa kaynağı olarak ilk hale dönmeyi sağlayacak şey sudur (Eliade, 2022, s. 216-222; Eliade, 2001, s.45; Eliade, 1991, s.108-109). Su, insanlar tarafından pek çok şekilde ve nedende kullanılmıştır. Bu nedenlerden birisi ise şifa bulmaktır.

Suya girmeden önceki hal kaosun, hastalığın ve kirliliğin bir temsili iken suya girdikten sonraki hal kozmosun, iyileşmenin, temizliğin ve arınmanın temsilidir (Eliade, 2022, s. 222; Eliade, 1991, s.109-111). Ilıcalar, kaplıcalar da bu iyileşmenin, arınmanın araçlarıdır.

Orhan Acıpayamlı, Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi adlı makalesinde 6 sağaltma türü saptamıştır. Su ise maden kökenli emlerle yapılan sağaltmalar başlığı altında incelemiştir. Kutsal, şifalı olduğuna inanılan su kaynağını içmek veya yıkanmak yani onunla temasa geçmek iyileşebilmek için şarttır. Bu gerekliliği ise Acıpayamlı temas büyüsü ile açıklamıştır ve şunu eklemiştir: “Halkımızca en az kullanılan emler, madensel olanlardır (Acıpayamlı, 1989, s. 6).”

Don Yoder ise Halk Tıbbı ve Modern Tıp adlı makalesinde halk tıbbını, tabii halk tıbbı ve dinsel-büyüsel halk tıbbı olarak ikiye ayırmıştır. Madensel kaynakları ise tabii halk tıbbı içerisinde ele almıştır. Tabii halk tıbbının dinsel-büyüsel halk tıbbına göre daha gerçekçi ve bilimsel olmasının yanı sıra Yoder de temasa değinerek “Esasında bütün işlemlerin ardında yatan düşünce, genel anlamda kötülüğün devredilmesiyle bağlantılıdır (Yoder, 2015, s. 402).” demiştir.

Su; arındıran, temizleyen, ileten, biçim değiştiren, dönüşen ve geçirgen yapısı ile sağaltma yöntemlerinin neredeyse hepsinde yer almaktadır. Genellikle şifalı suyun sağaltma özelliği kullanılırken bir yandan temas-aktarım sağlanıp bir yandan ise dua-inanç boyutu da gerçekleşmektedir.

“Halk, suyun geçirgenliğini bilmekte, canı ve hafızası olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla su, Türk halk hekimliğinde dini ve inanç boyutunun yanı sıra kimya özellikleri bakımından da aslında farkındalıkla, anlamaya çalışılan hali ile yer almaktadır. Bu durumda su, halk inancına dair büyüye dair pratiklerin bir arada uygulanması ile tam anlamıyla kutsal nitelik atfedilerek şifa kaynağı olmaktadır (Yılmaz Özkarslı, 2013, 580).”

Kaplıcalar; ılıca olarak da bilinmekle beraber yeraltından çıkan, mineral değeri yüksek olan çok sıcak, sıcak ve soğuk olmak üzere üç gruba ayrılan, suların çıkış noktalarına insanların şifa bulmak için gittikleri yerlerdir. Bu yerlerin üstlerinin açık veya kapalı olmasına göre halk arasında adlandırılmaları değişiklik göstermektedir. Genellikle üstü kapalı olana kaplıca, üstü açık olana ise ılıca denmektedir. Balıkesir, su kaynaklarının yanı sıra şifalı su kaynakları açısından da oldukça zengin bir coğrafyaya sahiptir.

Bu sular, içlerinde barındırdıkları farklı minerallerden dolayı veya tanrının kutsiyetinin bir yansıması olarak görüldüğü için bazı hastalıklara iyi geldiğine inanılmakta ve bu yüzden halk arasında şifalı su olarak adlandırılmaktadır. Lakin bu çalışma bu suların bahsedilen hastalıklara iyi geldiğine dair bir iddiada bulunmamaktadır. İnsanların inançları, inanmaları üzerine yapılan bu çalışma sadece bu sulardan şifa gördüklerine veya bu suların şifa dağıttığına inanan insanların söylemleri ve tecrübeleri üzerinden yapılmış bir derleme çalışmasıdır.

4.2.1. Akciğer Hastalıkları

Edremit'teki Güre kaplıcaları, Ilıcaboğazı kaplıcası, Söğütçük'teki Kartal Suyu ve Yıldız kaplıcasının sularının akciğer ile ilgili hastalıklara (akciğer kanseri, koah, nefes darlığı, astım vb.) iyi geldiğine inanılmaktadır.

Güre kaplıcalarının bütün hastalıklara iyi geldiğine dair bir inanç vardır. Bu inancı pek çok kaplıca çevresinde görmek mümkündür. Bunun yanı sıra hastalıklara detaylı bir şekilde bakılınca bu suyun koah hastalığına ve nefes darlığına iyi geldiği kaynak şahıs tarafından belirtilirken Yıldız kaplıcasının ise akciğer ile ilgili hastalıklardan sadece nefes darlığına iyi geldiği belirtilmiştir (K77, K112).

Ilıcaboğazı'nda birden fazla şifalı su bulunmaktadır. En çok bilineni halk arasında bataklık olarak geçen şu an bir otelin işlettiği yerdir. Bunun haricinde iki hamam bulunmaktadır. Biri şu an kullanılamaz halde olan halk arasında uyuz hamamı olarak bilinen yerdir. Bu hamamın ön tarafında betondan yapılmış bir yer vardır. Buharından faydalanabilmek için üstü örtülmüş ve delikler açılmıştır. Buradaki buharın astım hastalığına da koah hastalığına da çok iyi geldiği, insanların buraya geldikten sonra şifa bulup ilaçlarını bıraktıkları söylenmektedir (K69).

Kartal Suyu'nun halk arasında akciğer hastalıklarının yanında özellikle akciğer kanserine iyi geldiğine dair bir inanış bulunmaktadır (K35, K36, K39).

“Kalemköy'de Fadime diye birisi var. Üç aylık ömrün var diyorlar kadına. Kocasını eşine gel şu Kartal'a gidelim, Allah'tan umut kesilmez diyor. Yemeğini çayını hepsini bu sudan yapıyor. Akciğer kanseriydi kadın, daha yeni öldü. Onu önledi (K35).”

“Karacalarda bir tane abi var. Adam şu an da görsen hiç hasta demeysin. Bu adam İstanbul'da ameliyat olmuş akciğer kanserinden. Doktor ne yaparsan yap bu adam gider demiş. Aradan bir ay, bir buçuk ay geçiyor adama demişler burada şifalı su var.

Adam üç gün mü dört gün mü suya geldi gitti. O suyu bir buçuk sene kullanmış. Bir buçuk sene sonra varıyor aynı İstanbul'daki doktora. Doktor demiş senin ölmen gerekliydi. Bu su pek çok şeye dermanı vardır (K36).”

“Komşu köyde bir gelin akciğer kanserine yakalanmış. Kanser yüzünden akciğerlerinde su topluyormuş. Su toplayınca bunu Ege Üniversitesine hastaneye yatırmışlar. On beş günde bir doktor su alıyormuş. Sonra haftaya düşmüş bu. Doktorlar ümidi kesmişler. Doktor, hanımı al götür, evinde yedir içir ölümünü bekle demiş. Gelmişler köye. Adam Kartal Suyu'na gidiyor. Bütün yemeklerine ondan katıyor, onunla banyo yaptırıyor. On beş gün sonra kontrole gittiklerinde kadının ciğerlerinin su toplamadığını görüyorlar. Tekrar köye dönüyorlar. Doktorun verdiği ilaçları kullanmasının yanı sıra yine her şeyini Kartal Suyu'yla yapıyor. Bir sonraki doktor kontrolüne adamın oğlu da götürüyor. Doktor yine ciğerlerin su toplamadığını görünce siz benim verdiğim ilaçların dışında başka bir ilaç kullanıyor musun demiş. Adam da yok demiş ama şifanın o sudan olduğunu bilmiyormuş. Daha sonra oğlunun aklına gelmiş Kartal Suyu'nu kullandıkları. Bizim orada bir Kartal Suyu var, anneme o sudan yedip içiriyoruz, banyo yaptırıyoruz demiş. Senin verdiğin ilaçları da kullanıyoruz annem ondan iyileşiyor herhalde demiş. Doktor on beş gün sonra tekrar gelin ama bana o sudan beş litrelik bidonla getirin demiş. Götürmüşler o sudan doktora. Tahlil yaptırmış doktor o suya, kansere birebir geliyor demiş. Şimdi Denizli, Isparta, Burdur, Aydın o taraflardan gelip su alanlar var. O kadar kalabalık oluyor ki on gün suyun başında bekleyenler oluyor (K39).”

Günümüz sağlık turizminde kaplıçalarda uzun süreli bir tedavi önerilmektedir. Bu değişkenlik gösterse de genellikle hastaların suya 21 defa belli aralıkla girmesi önerilmektedir. Güre kaplıcaları, Ilıcaboğazı ve Yıldız Kaplıcası için görüşülen kaynak şahıslar akciğer hastalıklarının tedavisi için belirli bir süre veya suyu kullanım şekli belirtmemişlerdir. Kartal Suyu içinse kaynak şahısların belirttiği üzere uzun süreli bir kullanımda şifa görülmekte ve bu suyu her şekilde kullanmak gerekmektedir. Yedikleri yemekte, içtikleri suda, yaptıkları banyoda ancak bu şekilde şifa görüleceğine inanılmaktadır.

4.2.2. Böbrek ve Safra Hastalıkları

Balıkesir'de ki şifalı suların iyi geldiğine inanılan ve en çok rastlanılan hastalıklardan biri böbrek ile ilgili hastalıklardır. Bu hastalıkların başında ise böbrek ve safra taşı gelir. Balıkesir'in pek çok yerinde böbrek ve safra taşına iyi geldiğine inanılan su vardır. Bu sular genellikle çeşme şeklinde bulunmakta ve acı, ekşi bir su

olduğu ifade edilmektedir. Balıkesir'deki böbrek ve safra hastalıklarına iyi geldiğine inanılan suların bir kısmı şunlardır;

Eski Evciler yolundaki acı su, Tekke'deki acı su, Gönen Alacaoluk'taki su, Bayat'ta ki acı su, Gönen Beyoluk'taki acı su, Çayüstü'ndeki Taş Suyu, Dede Pınar Çeşmesi, Dikkonak acı su, Gönen'deki Gençlik Suyu, Söğütçük'teki Gökbügülen Suyu, Gökçeyazı'daki böbrek suyu, Halil Süleyman Çeşmesi, İvrindi Karaçepiş'teki su, Ilıcaboğazı, Kiraz Dağ Ilıcası, Alakır'daki Kiraz Oluk Çeşmesi, Pamukçu kaplıcası, Sinan Dede köyündeki su, Balya'daki Ilıca, Pamukçu'daki Turnecik suyu ve Yaylabayır'daki su.

Kaynak şahsın ifade ettiğine göre İvrindi'de Eski Evciler yolunda bulunan acı su, böbrek taşına iyi gelmektedir. Sekli bir su olduğu, demiri erittiği ve maden suyu olduğunu da eklemiştir (K54).

Balıkesir'in Havran ilçesinde Tekke Mahallesi tarafında bir acı su olduğu bu suyun bir çeşmeden aktığı fakat daha sonra birilerinin suyun damarıyla oynaması sonucunda bu suyun köreldiği söylenmektedir. Bu suyun böbrek hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır (K92).

Dağlık ormanlık bir alanda meşe, kayın ağaçları arasında bulunan Gönen Alacaoluk'taki ekşi suyun böbrekteki kumu, taşı götürdüğü söylenilmektedir. Bu suya böbrek taşları için çok kişinin gittiği söylenilmektedir (K101).

Balıkesir'in merkezinde en çok bilinen acı su, Bayat Mahallesi'ndeki acı sudur. Suyun pek çok faydası olduğu söylenmekle beraber en çok öne çıkan şifası böbrek taşını düşüyor olmasıdır. Su, şu an keşfinden daha sonra yapılan bir çeşmeden akmaktadır. Suyun demir oluğu, fayansı erittiği, deldiği söylenmektedir. Bundan dolayı şu an plastik depo ve oluk kullanılmaktadır. Suyun acı-ekşi bir su olduğu söylenmektedir. Suyun en az 3-5 gün içilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Yaz aylarında çeşmenin çevresinde Türkiye'nin dört bir tarafından insanların geldiği ve çadır kurarak 15 güne yakın kaldığı söylenmektedir (K2, K22, K23, K24, K25, K52, K53, K118).

Kaynak şahıslar tarafından Bayat Mahallesi'ne bağlı olan Kumlugedik'te de acı su çıktığı fakat bu suyun içine normal su katıp fahiş fiyata sattıkları için kapatıldığı söylenmektedir (K2, K23, K52).

Mahalle sakinlerinden Naima Öztürk, mide rahatsızlığı olduğu ve bu yüzden suyun ona dokunduğunu içemediğini ifade etmiştir (K24).

“Ben sudan Bursa’ya gönderdim. Bir arkadaşına çok faydası oldu. Hala gelip geçerken doldurur sudan. Halamın oğlu vardı o içiyordu o da faydasını gördü. İçmesi zor, acı bir su (K2).”

“Çok keskin. Öyle taksit taksit içemezsin. Bir kaldırdın mı kaç yudum içeceksen içeceksin. Üç yudum içeyim tekrar bir daha içeyim içemezsin. Sert, asitli. Bıçak altına yatmadan böbreklerde ne varsa idrar yollarına çıkartıyor. Demiri bile parçalar. Demir oluk vardı onu kaldırdılar plastik yaptılar. Gözümle görmesem inanmazdım ama gördüm gözümle demiri testereyle kesmişler gibi aka aka eritmiş. Fayansı da eritmiş (K23).”

“Bir adam 15 gün kaldı. Hatta bir ramazan zamanıydı. Yediler, içtiler, banyo yaptılar orada kumu taşı döktü. Geldi bir de camide mevlüt okuttu. Bıçak altına yatmaktan kurtuldum diye. Adamın içinden gelmiş şükür kurtuldum okuttu mevlüdü. Çok yattılar o tarlanın yakınında. Sıraya girdiler kullanmak için. İçine su karıştırmadan 3 gün 5 gün içmen gerekiyor (K23).”

“Bayat suyu böbreklerdeki taşı düşürüyor. Ben bile oradan su getirip içtim. Şifasını gördüm. Daha yeni üç günlük olay. Biladerde taş vardı iki gün içtim, düşürdüm dedi. Demek ki faydası var. Doktorlar ameliyat dedi. Ağustosun 18’inde ameliyat olacaktı. İçti sudan iki günde düşürdü. Ağrım acım kalmadı dedi. Bu kadar faydalı (K52).”

“Bayat’taki sudan şifa gördüm. Oradaki sudan içip dört kere taş düşürdüm (K118).”

Gönen Beyoluk Mahallesi’nde ormanın içinde çevresinde kayın ağaçlarının olduğu bir çeşme olduğu söylenmektedir. Bu su, taş düşüren şifalı su olarak bilinmektedir (K101, K102).

Çayüstü’nde Taş Suyu olarak bilinen bir su bulunmaktadır. Dağlık bir alanda çevresinde çam ağaçları olduğu söylenmiştir. Suyun sodalı gibi olduğu, ağızda buruk bir tat bıraktığı safra kesesi taşını ve idrar yollarındaki taşı düşürdüğü söylenmektedir. Suyun Bayat’taki acı su gibi demir oluk taşımadığı oluğu erittiği ve suyun bekleyince renk değiştirdiği söylenmektedir. Ve suyun mevsim durumuna göre aktığı her zaman akmadığı eklenmiştir (K109).

Kepsut’ta Mehmetler Mahallesi’ne giderken yol kenarında Dede Pınar Çeşmesi bulunmaktadır. Bu suyun taş düşürmeye faydası olduğu lakin devamlı kullanılması gerektiği söylenmektedir. Diğer böbrek hastalıklarına iyi gelen sulardan farklı olarak suyun acı olmadığı normal içme suyu olduğu söylenmektedir (K62).

Dikkonak'ta böbrek taşlarına iyi geldiğine inanılan suyun acı su olarak bilindiği, buruk bir tadının olduğu, demir oluğu kestiği ve çok eskilere dayandığı söylenmektedir (K71).

Gönen'de bulunan Gençlik Suyu'nun birden fazla şifası olduğuna inanılmaktadır. Şifası olduğuna inanılan hastalıklardan biri de böbrek rahatsızlıklarıdır. Suyun düzenli içilmesi gerektiği ve kaynağından taze bir şekilde içilmesi gerektiği söylenmektedir. Diğer türlü suyun içindeki mineralin çökme yaptığı, suyun rengini bozduğu söylenmektedir. Suyun ekşimsi bir tadı olduğu söylenmekle birlikte demir oluğu erittiği de söylenmektedir (K95, K98, K99, K100).

Söğütçük Mahallesi sınırları içerisinde bulunan Gökbügülen Suyu kayaların arısından çıkmaktadır. Böbreklerdeki taşları döktüğüne inanılmaktadır (K37).

Gökçeyazı'da böbrek suyu olarak bilinen bir su bulunmaktadır. Suyun böbrek taşını düşürdüğüne inanılmaktadır. Acı sert bir su olduğu Göz Suyu'ndan daha az acı olduğu söylenmektedir. Suyun çok az 'çavdar sapı kadar' aktığı fakat son yıllarda kurudu söylenmektedir. Suyu içebilmek için midenin sağlıklı olması gerektiği söylenmektedir (K51, K56, K57, K58, K59).

"Bir de böbrek suyu var. Kurudu o su. Doktorlar bile geldi bu suya. Böbrek suyu diye bahsediyoruz biz. Ben kendim onun şifasını gördüm. Hastaneye gittim ama o ilaçları kullanamadım. Buraya o kadar insan geliyor bir bildiği vardır dedim. Sabah akşam aç karnına içtim. 21 gün içtim. 21. gün kumu döktüm. Acı bir su o da. Göz suyundan daha az acı ama. Suyu hep çeşmeden gidip içtim. Şişeyle almadım hiç. Ondan sonrada hiç hasta olmadım (K58)."

Söğütçük Mahallesi'nde bulunan Halil Süleyman Çeşmesi'nin idrar yolu tıkanıklığına iyi geldiği söylenmektedir (K35).

"Ben de idrar tıkanıklığı vardı. Su içtim, bilmiyorum ama. İnanır mısın o su derdime derman oldu. Ormanın içinde Halil Süleyman Çeşmesi. Dağdan geliyor (K35)."

Susurluk'taki Ilıcaboğazı kaplıcasının böbrek taşı düşürmeye, kum düşürme iyi geldiğine inanılmaktadır (K64, K68).

"Bir adam Türkiye'den yurt dışına gitmiş. O kadar çok kumu varmış ki düşürememiş hiçbir yerde. Adam sancıdan duramıyormuş. Karısı televizyon seyredirken buranın reklamını görmüş. Buraya gelmişler. On gün olmuş düşmemiş. Adam karısını biz gidelim demiş. Kadın yok daha süresi dolmadı vakti saati var demiş. Adam bir kum döktü. İyileşti on günün sonunda. Köyün içinde satılık bina buldu aldı

lokanta açtı. Sonra kendi yaşlanınca çocuklarını getirdi onlar biraz ilgilendi. Otel açılınca da kapattılar (K68).”

İvrindi Karaçepiş’te böbrek taşına iyi gelen bir suyun olduğu söylenmektedir (K118).

Kiraz Dağ Ilıcası’ndaki suyun böbrek taşı ve safra taşı düşürmeye bunun yanında idrar yollarına da çok faydası olduğuna inanılmaktadır (K13, K14, K15, K18).

“Bir hafta on gün yiyip içip yatacaksın. Ben oradan fayda gördüm. Doktora gittim burayı tarif etti. İdrarımda kum vardı burada döküldü (K16).”

Sındırgı’nın Alakır’da bulunan Kirazlı Oluk Çeşmesi’nin böbrek taşı düşürmeye faydası olduğuna inanılmaktadır (K104, K107).

Pamukçu kaplıcalarının suyunun taş düşürmede etkili olduğuna inanılmaktadır. Suyun hem içilebildiği hem de suda yıkanılabilirdiği söylenmektedir (K4, K6).

“Bir arkadaşımın böbrek taşı vardı. Bu sudan iki defa götürdüm. Bu suyu içince taş düşmüş. Doktor sende taş kalmamış demiş. Nasıl oldu bu diye sormuş. O da benim verdiğim kaplıca suyunu söylemiş. Çok faydalı bir su. Suyumuz kükürtlü, çok güzel (K4).”

Sındırgı’nın Sinan Dede Mahallesi’nde taşa iyi gelen bir su olduğu söylenmektedir (K106).

Halk arasında Şamlı Ilıca olarak bilinen ama aslında Balya’ya bağlı olan Ilıca’nın pek çok hastalığa iyi geldiğine inanılmaktadır. Ilıcanın karşı tarafından çıkan sadece kadınların girebildiği çamaşır yıkanan bir yer vardır. Orada Ilıca’nın kükürtlü suyundan ayrı olarak çelikli bir suyun çıktığı söylenmektedir. Hem Ilıca’nın suyunun hem de çelikli suyun taş düşürmeye, kum dökmeye iyi geldiğine inanılmaktadır (K42, K44).

“Bu sıcak su taş dökmeye de iyi geliyor. Balıkesir’de bir doktor aradı beni, ben taş döküyorum sizin orada bir su varmış ben oraya geleceğim. Kızıma bir bidon verdim çelikli sudan doldurması için. Doktoru havuza götürdüm bir de eline bardak verdim. Sen gir havuza bu beş kiloluk suyu sen bitinceye kadar iç dedim. İkinciye doğru çıktı geldi. Anamdan doğmuş gibiyim dedi. İki tane taş attım nohut şeklinde dedi. Nasıl biliyor musun? Sıcak suya girince damarlar genişliyor, yukarıdan da bu şifalı suyu içiyorsun. İşte o sıyrıp döküyor. Birkaç hafta daha geldi ondan sonra (K42).”

Pamukçu Mahallesi'nin yukarısında Turnecik diye bilinen bir çeşme bulunmaktadır. Bu suyun taş düşürdüğüne inanılmaktadır. Diğer taş düşüren acı suların aksine içiminin kolay, tatlı olduğu satın su (satın alınan su) gibi olduğu ifade edilmektedir (K15, K17).

Sındırgı Yaylabayır'da böbrek taşına iyi geldiğine inanılan bir su bulunmaktadır. Bu suyun tarihinin belli olmamasıyla birlikte Osmanlı dönemine dayandığı ifade edilmektedir (K108).

Balıkesir'de ki şifalı suların pek çok hastalığa iyi geldiğine inanılmaktadır. Bu hastalıklar arasında en çok denk gelinenlerden birisi ise böbrek ve safra hastalıklarıdır. Bu sular içinde kaplıca suları da bulunmakla beraber çoğunlukla sonradan çeşme yapılan kaynak sularıdır. Bu suların genellikle acı-ekşimtırak bir tadı olduğu söylenmektedir. Lakin içimi kolay tadı normal olan sulara da denk gelmektedir. Kullanım şekli içme olmakla beraber genellikle uzun süreli bir kullanım olması gerektiğine inanılmaktadır.

4.2.3. Cilt Hastalıkları

Balıkesir'de cilt hastalıklarına iyi geldiğine inanılan pek çok şifalı su bulunmaktadır. Bu şifa olduğuna inanılan hastalıklar genellikle egzama, sedef, kızamık, uyuz, sivilce, kellik, mantar, mayasıl açık yaralar ve diğer cilt rahatsızlıklarıdır. Bu hastalıklara iyi geldiğine inanılan şifalı sular ise; Bayat'taki acı su, Çayüstü Antik Hamam, Edremit'teki acı su, Emendere, Gençlik Suyu, Gökçedere, Gönen kaplıcaları, Güre kaplıcaları, Ilıcaboğazı Kaplıcası ve Uyuz Hamamı, Kartal Suyu, Kavakbaşı'ndaki Uyuz Hamamı, Kiraz Dağ Ilıcası, Kız Suyu, Ömerköy Kaplıcası, Pamukçu kaplıcaları, Gönen'deki soğuk ılıca, Ilıca, Bigadiç'teki şifalı su, Dereli'deki Darı Çukur Ilıcası, Dert Pınar, Yara Pınarı, Yaylabayır ve Yıldız Kaplıcası'dır.

Bayat'taki acı suyun mayasıla, kaşıntıya ve cilt yaralarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Mayasıl, halk arasında hem basur olarak bilinen hemoroide hem de deri hastalığı olan egzama için kullanılmaktadır. Çamurunun da olduğu cilt yaralarına sürünce iyi geldiği söylenmektedir (K22, K23, K24, K53).

“Bu ellerimde para gibi yara vardı. O akarsuyun çamurundan poşetle sardım. İki akşam yattım. Tertemiz mikrobu öldürdü (K23).”

“Çamuru da cilt yaralarının için kullanılıyor. Cilt yaralarına ise sürünce iyi geliyor. Ama sabun sürmeyeceksin. Temizlenemezsin sabun sürünce. Kaşıntıya falan birebir (K24).”

Çayüstü’nde bulunan Antik Hamam, Roma zamanında kraliçelerin geldiği güzellik suyu olarak geçmektedir. Sulu yaralara ve egzamaya iyi geldiği söylenmektedir.

“22-24 derece su. Olduğu yerden kaynıyor. Boncuk boncuk kaynıyor. Bir hafta girenler oluyor. Gelip iyi oldum diyenler oluyor (K109).”

Edremit’teki ekşi suyun maden suyu olduğu ve demir oranı yüksek olduğu için kırmızı aktığı söylenmektedir. Suyun ekşi bir su olduğu ve cilde çok iyi geldiği söylenmektedir (K88, K90, K91).

“O suyu doldur bardağa, şişeye getir evine as. Yere koyduğün zaman ekşiliği kaybolur. Havada kalması lazım. Yere temas etti mi hemen bozulur su asman lazım suyu. Rengi normal su gibi (K91).”

Emendere’deki şifalı suyun dağın tepesinde bir mağaradan geldiği fakat sonradan termal yapıldığı ifade edilmektedir. Suyun cilt hastalıklarına, yaraya bereye iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun çok eski olduğu 300-500 yıllık olduğu söylenmektedir (K32, K103, K104, K105).

“Emendere’de şifalı su var. Dağın tepesinden çıkıyor su. Suyun kaynağına çıkıp içiyorsun. Cilt hastalıklarına iyi geliyor. Kızımda sedef var. Ben kızımı götürdüğümde yüzme havuzu şeklindeydi (K32).”

“Allah tarafından yıllar önce çıkmış. Bilen yok. Bunun içine girenin diyelim kolunda yara var. 20 gün onun içinde kaldığında o yara kaybolur. Öyle bir günde iki günde geçmez. Şimdi bu kıl köklerini göremiyorsun ama suyun içine sok sanki gözüne gözlük takmış gibi kabarıyor (K104).”

“Yara bereye çok iyi geliyor. Yandın diyelim suya girme derler ama bu su yanığa daha iyi geliyor. Girdiğinde hemen iyileştirdiği de oluyor. Bazısı bir geliyor her yeri yara bere içinde. Geliyor burada 20 gün içinde kaymak gibi olup gidiyor (K104).”

“Ben 11-12 yaşındaydım. Benim kolumda gözenek gözenek yaralar vardı. Okula giderken bir şeyler sarıyordum ki arkadaşlarım görmesin. Babam bizi hamama götürdü. Tabi o zaman bu şartlarda değil. Gittik üç dört saat suda kaldık. Ertesi gün yaranın etrafı iyileşmeye başladı. Birkaç zamanda da tamamen iyileşti. En az 40 senelik olay bu. Müthiş bir tedavi şekli var bu suyun. Bunu biz kremlerle merhemle geçiremedik. O suya gittik üç beş saat, kaç saat durduğumuzu da bilmiyorum ama ertesi günü iyileşmişti (K105).”

Gönen Ekşidere’de bulunan Gençlik Suyu’nun sivilcelere iyi geldiğine inanılmaktadır. Çeşmenin 1930 yılında yapıldığı bilinmektedir. Suyun, Bayat’taki acı suda olduğu gibi demiri erittiği ve ekşi bir tadı olduğu söylenmektedir (K95, K98, K99, K100).

“Sivilcelere de iyi geliyor. Düzenli içince daha faydalı. Ama bu suyu burada içmeniz lazım taze taze. Bir gün içerisinde 24 saatte bozuyor kendisini. Ben buraya ilk geldiğimde denedim. Oğlum 13 yaşında sivilceleri var. 5 kiloluk bidona koyup eve götürdüm. Bir günde bozuldu su, çöktü. Rengini bozuyor tadını bozuyor. Onun için taze taze kaynağından içmek gerekiyor. Suyun en önemli noktalarından birisi bu. Ekşimsi biraz demir tadı var suyun (K98).”

Gökçedere’de ağaçlık bir alanda kendiliğinde çıkan suyun kükürtlü olduğu ve ergenlik Dönemindeki gençlerin sivilcesine iyi geldiğine inanılmaktadır. Çamurunun faydalı olduğu ve tek bir kere çamuru, suyu kullananların şifa bulduğu söylenmektedir (K113).

“Vücudunda yara çıkan oluyor. Geliyor orada çamurlanıyor. O kuruyana kadar 15-20 dakika bekliyor. Suda temizleniyor. Faydası olduğunu söylüyorlar. Yara çamuru yıkayınca beyazlıyor. Tek sefer yeterli oluyor. Ben bir kereden fazla geleni görmedim. Köyden olursa sürüyor olabilir. Çevresinde çınar ağaçları var. Su içilmiyor (K113).”

Gönen kaplıcalarının pek çok rahatsızlığa iyi geldiği içlerinde de cilt hastalıklarından egzamaya iyi geldiği ifade edilmiştir (K95). Otel görevlisi suyun içinde vitamin ve minerallerin olduğu şifalı diye geçmesinin asıl sebebinin bu olduğunu dile getirmektedir. Diğer kaplıcalarda olduğu gibi 21 seans tedavi uygulandığı ifade edilmiştir (K95, K96).

Güre kaplıcalarının cilt hastalıkları olanlara, sedefe, yaraya ve çıbana iyi geldiği söylenmektedir. Suyun kükürtlü olduğu ve 90-100 derece yakın su kuyularının olduğu söylenmektedir. Hasta olanlar bu sıcak suya giremeyeceği için suyu doldurup kendiliğinden suyun soğuması beklenmektedir. Soğuk su eklendiği taktirde suyun şifasının kaybedeceği söylenmektedir (K76, K78, K80).

“Çıbanı olan bir kız gelmişti ailesiyle birlikte. Akşamları küvet dolduruyorduk. Gündüz giriyorlardı bir de sabaha karşı doldurduğumuz küvete giriyorlardı. Ondan sonra kız melek gibi oldu. Sıcak su girebileceği sıcaklığa kadar soğumasını bekliyorlardı. Soğuk su katmıyorlardı. Katılırsa şifası kaybeder (K78).”

Ilıcaboğazı'nda birden fazla su kaynağı vardır (Bkz. Akciğer Hastalıkları). Buradaki bütün su kaynaklarının cilt hastalıklarına iyi gelen bir tarafı olmakla beraber en çok fayda gördüklerine inandıkları yer Uyuz Hamamı'dır. Bu su yaraya bereye, kelliğe ve cilt hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Uyuz Hamamı'nda sadece su kullanılıyor ve bu içilebiliyorken halk arasında bataklık olarak bilinen suyun çamuru da kullanılabilen fakat içilememektedir. Bu köydeki bütün şifalı suların kükürlü olduğu söylenmektedir (K63, K68, K69).

“Bu (uyuz hamamı) yara düzeltiyor başın kel olsun, yüzün yaradan gözükmeyen bu su düzeltiyor. Mikrobu da öldürüyor cilt hastalığını da öldürüyor. Yeniden dünyaya gelmiş gibi oluyorsun. İçiliyor bu (K68).”

Kartal Suyu'nun altı köken anlatısından üçü yaraların iyileşmesi, cilt yaralarının iyileşmesi üzerinedir. Kartal Suyu'nun yaralara berelere, çıbanlara, sivilcelere, kaşıntıya ve siğile iyi geldiğine inanılmaktadır (K34, K35, K36, K39).

“Kartal Suyu, yaralara berelere, olup olmadık yerde sivilce çıkıyor çıban çıkıyor onlara çok iyi geliyor. Şifalı bir su. Mesela vücudunda yara var. Orada yıkıyor ondan sonra o yara Allah tarafından geçiyor. Sen merhem sürüyorsun, ilaç alıyorsun, hap içiyorsun geçmiyor ama burada geçiyor Allah tarafından (K34).”

“Kaşıntıya, yaraya bereye iyi geliyor. Çamurunu sür, on beş dakika bekle, güneşte yat çıban şu bu hiçbir şey kalmaz (K35).”

“Yemin ederim ben şuna şahit oldum. Benim şu elimin üstünde siğil vardı. Komple şu elimin üstü siğildi. Burada rahmetlik bir hoca vardı. Hoca siğili kesiyor yine aynı şekilde çıkıyor. Biz de kartala gittik. Amcam, çamurdan iki poşet al, içine su kat gel dedi. Ben bu elimi komple çamurlayıp poşetleyip gezdim. Aradan on gün mü ne geçti, Allah'ıma şükür hiç bir tane bir şey kalmadı (K36).”

Kavakbaşı'nda bulunan Uyuz Hamamı'nın kaşıntıya, uyuza ve yaralara iyi geldiğine inanılmaktadır. Rumlar tarafından yapıldığı söylenen ve şu an yıkıntı halinde bulunan hamamın içinde suyun ufak bir yerden çıkmaktadır. Şifa bulmak isteyenlerin genellikle çamurunu da sürdüğü aktarılmaktadır (K27, K28, K29).

“Gider elimizi yüzümüzü yıkadık. Kaşınan yerimiz varsa peeling misali sürünürdük. O kendiliğince kurur, yıkanmazdı yani (K28).”

“Çocuklarımın hepsi kaşınıyordu. Doktora gittik, ilaç kullanıyoruz geçmedi. Bende yoktu ama çocukların hepsinde vardı. Aklımıza geldi, hanıma dedim ki çocukları sal su getirsin. Onlarda geldi. Öyle yıkanmasına falan da gerek yok. Öyle kaşınan yere

sürdü anında götürdü. Suyu sürdük. Doktor herhangi bir şey söylemedi, kullandığımız ilaçlarda iyi gelmedi. Ama buraya geldik anında götürdü (K29).”

Kiraz Dağ Ilıcası'nın sedef hastalığına, yaralara ve egzamaya iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyu beraber çamuru da kullanılabilir (K11, K12, K16).

“Yaralara iyi geliyor. Bir yerim kesildiği zaman suyun içine giriyorum iyi geliyor (K12).”

Bigadiç'in Adalı Mahallesi'nde bulunan Kız Suyu'nun kaşıntılara ve yaralara iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun bulunuşu da hasta bir kızın suyu içip şifa bulması üzerine gerçekleşmiştir (K73).

Ömerköy Kaplıcası'nın ayak mantarına ve yaralara iyi geldiği aktarılmıştır (K114).

“2008 yıllarında köyden bir kız üniversite sınavına hazırlanıyordu. Vücudunda hep yaralar çıktı, tırnakları falan düştü. Doktor doktor gezdiler ama iyileşmedi kız. Babası her gün hamama götürdü. 20 gün sonra hiçbir şeyi kalmadı (K114).”

“Abimin vücudunda çıkmıştı yüzeysel yaralar. O da gitti hamama gittiği zaman yaralar kuruyordu. Gitmeyince yine olmaya başladı. Bir iki gün gitti bıraktı. Düzenli kullanmak lazım onu. Şimdi biraz harabe hale geldi hamam. Ama hala kullanılabilir (K114).”

Pamukçu kaplıcasının köken anlatıları cilt hastalığının iyileşmesi üzerinedir. Bu sebeptendir ki daha başka hastalıklara da şifa olsa da cilt hastalıklarına iyi geldiği bilgisi daha yaygındır. Yaralara berelere, sivilceye, saç dökülmesine, mantara, egzamaya, kaşıntıya ve çibana iyi geldiğine inanılmaktadır. Halk arasında yara ılıcası olarak bilinmektedir. Şifa bulmak için iki üç günün yeterli olduğu söylenmektedir (K3, K4, K8, K9, K19, K30, K52, K53).

“Mesela benim annemin parmak aralarında aşırı derecede mantar, kaşıntı oluşuyordu, burada şifa buldu. Gitmediği kaplıca, hamam kalmadı yani etrafta ama geldi burada benim misafirim oldu. Bir hafta on gün kadar. O ayaklarındaki mantar geçti (K9).”

“Pamukçu kaplıcaları yara gibi insanda bir şey çıkarsa ona iyi gelirmiş. Kurutuyor. Çıban falan çıkar ona iyi gelir. Yaralar için. Solduruyor, iyi geliyor. Yunanlılardan kalma eski bir bina orası (K52).”

Ekşidere'de bulunan soğuk ılıcanın çibanalara, egzamaya ve yaralara iyi geldiği söylenmektedir. Suyun kükürtlü olduğu ve çamurunun da kullanıldığı ifade edilmiştir (K100).

(Balya) İlica'nın siğile, yara bereye ve cilt hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır (K43, K45).

“Asker ocağında elimde et yaran diye bir yara çıktı. Buraya izine geldim. O gün gençler banyoda (hamamda) yıkanırđık. Sabahleyin düğüne çıkacak gibi. Elimin ağrısından sızısından duramazdım. O gün o suda yıkandım. Sabahleyin elim tertemiz bembeyaz oldu. Ne ağrısı kaldı ne bir şeyi. Ben suyun bu kadar tesirli olduğunu biliyorum. Benim başımdan geçti. Yara üzerine, cilt hastalıklarına iyi geliyor (K43).”

Bigadiç’teki şifalı suyun cilt hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır. (K32)

“Ben kendi kızımda şifasını gördüm. Çok inanarak gittim. Kızımda sedef hastalığı vardı. Kızımın vücudunda çoktu. Şifasını gördük. Daha sonra yine sedef oldu ama çok olmadı, nadir oldu (K32).”

Dereli’deki Darı Çukur Ilıcısı’nın sedefe, egzamaya, yanık izine, yaralara, kaşıntıya iyi geldiğine inanılmaktadır. Bir defa girince şifa görüldüğü lakin tam bir iyileşme için suyu düzenli kullanmak veya belli aralıklarda kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Suyun Çataldağ’dan geldiği derenin içinden çıktığı ifade edilmiştir (K60, K62, K121, K122, K123).

Karabeyler’deki şifalı Dert Pınar’ın suyunun kaşıntıya, kızarıklığa, yaralara iyi geldiğine inanılmaktadır. Su ile beraber çamuru da kullanılmaktadır. Özellikle yeni doğan bebeklerde ve çocuklarda oluşan sivilcelere iyi geldiği söylenmektedir (K47, K48, K49, K50).

Yara Pınarı’nın cilt yaralarına, ayak mantarına ve özellikle açık yaralara iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun içilebileceğini, içince daha faydalı olduğu ifade edilmiştir (K108, K120).

Yaylabayır’daki şifalı suyun kızamık hastalığına iyi geldiği söylenmektedir (K108).

Susurluk’ta bulunan Yıldız Kaplıcası’nın cilt hastalıklarına, ayak mantarına ve mayasıla iyi geldiğine inanılmaktadır (K25, K111).

Balıkesir’de cilt hastalıklarına iyi geldiğine inanılan sular oldukça fazladır. Bir kısmı kaplıçalardan oluşurken, bir kısmı çeşme haline getirilmiş ve kullanımı kolaylaştırmıştır, az sayıda da olsa hiçbir şekilde suyun ellenmediği olduğu gibi akarsu şeklinde bırakıldığı yerlerde vardır. Bu cilt hastalıkları büyük çoğunlukla sedef, egzama, sivilce, deri üstü yaralanmalar ve lekelerden oluşmaktadır. Suların bir kısmında çamuruyla beraber kullanılıp gösterilen etki artırılmaktadır.

4.2.4. Göz Hastalıkları

Eski Evciler yolundaki acı su (K54), Naipli'deki Acıpınar Suyu (K31), Ekşidere Dağ Ilıcası'nın içindeki çeşmeden akan su (K54), Gökçeyazı'daki Göz Suyu (K46, K56, K57, K58), Ekşidere Dağ Ilıcası'nın ilerisindeki soğuk ılıcanın suyunun, Ilıcaboğazı'ndaki Göz Suyu'nun (K63, K64) ise buharının göz hastalıklarına (ağrılara, kızarıklıklara, katarakta, astigmata) iyi geldiğine inanılmaktadır.

Demiri erittiği ve maden suyu olduğuna inanılan Eski Evciler yolundaki acı suyun göze iyi geldiğine inanılmaktadır. (K54)

Kaynak şahsın belirttiğine göre Naipli'de mahallenin altında tarlanın içinde Acıpınar denilen ve göze iyi geldiği söylenen bir su bulunmaktadır. Suyun kendiliğinden çıktığı ve daha sonra insanlar tarafından keşfedildiği söylenmektedir. Ayrıca kaynak şahıs eskiden suyun çıktığını fakat şu an çıkıp çıkmadığını bilmediğini de belirtmiştir (K31).

Gönen'deki dağ ılıcasının yanındaki çeşmeden akan suyun göze iyi geldiğine inanılmaktadır (K54).

Kaynak şahısların belirttiğine göre Gökçeyazı İvrindi yolu üzerinde bir Göz Suyu bulunmaktadır. Bu suyun, gözlerdeki çapağa, katarakta, göze toz kaçtığında, gözlerdeki ağrılara ve kızarıklıklara iyi geldiğine inanılmaktadır. Demir oranının yüksek ve acı bir su olduğu söylenilmektedir. Halk arasında Acı Su olarak da bilinmektedir. Kullanım şekli olarak ise kimisi göz damlası gibi damlatıldığını kimisi suyun içine kafayı sokup gözleri açıp kapayarak kullanması gerektiğini kimisi ise yüzünü yıkamanın yeterli olacağını ifade etmiştir.

Suyun içilip içilmediği konusunda kesin bir yargı bulunmamaktadır. Kaynak şahısların bazıları içildiğini, bağırsaklardaki kurtları döktüğünü vb. hastalıklara iyi geldiğini ifade ederken kaynak şahısların bazıları ise suyun içilmediği ifade etmiştir (K46, K56, K57, K58, K49).

“Göz suyu içilmiyor acı bir su. Sadece gözünü sokar çıkarırsın yakar o da. Göz damlası nasıl yakıyorsa o da öyle yakıyor. İçine kafayı sokup gözlerini açıp kapatıyorsun. Katarakta iyi geliyor, toz varsa çıkartıyor, ağrıya iyi geliyor. Benim gözümde kırmızılık vardı sokup çıkartım gözümü suya. Kırmızılığı dağıttı. Çeşme şeklinde (K58).”

“Göz suyu çok eskilere dayanıyor. Demir oranı çok yüksek ve çok acı bir su. Gözünü yıkadığın zaman eğer bir mikrop varsa yakıyor. Rahmetli o su gözümün

dumanını indirdi der. Adapazarı'ndan bir karı koca gelmişti anneleri için ama suyun durmaması gerekiyor. Altına çökme yapıyor sararıyor. Özelliği gidiyor. Direkt kullanmak gerekiyor (K59).”

Susurluk'un Ilıcaboğazı Mahallesi'nde birden fazla şifalı su kaynağı bulunmaktadır. En bilineni halk arasında bataklık denmektedir. Bir de bunun haricinde bir tane Cenevizliler döneminde yapıldığına inanılan hamam, hamamın arka kısmında içmece olarak kullanılan su vardır. Biraz ileride halk arasında uyuz hamamı denilen ve şu an kötü halde olan hamam ve onun ön tarafında bulunan üstü kapatılmış ve buharını kullanmak için üzerine delikler açılmış bir yapı bulunmaktadır. Bu en son bahsedilen yapının göz hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Halk arasında göz buharı denmektedir. Kükürtlü bir su olduğu ve direkt suyun buharı gözlere gelsin diye bu deliklerin açıldığı söylenmektedir. Bu buharın astigmata çok iyi geldiği ve hatta göz numarasını bitirerek gözlük attığı söylenmektedir (K63, K64, K69).

Gönen'deki Ekşidere Dağ Ilıcası'yla arasında yaklaşık bir kilometre mesafe olan ve dağ ılıcasına kıyasla sıcaklığı daha düşük olan ılıcaya halk arasında Soğuk Ilıca denmektedir. Suyun derecesi 30-32 derece arasındadır. Suyun kükürtlü ve sarı aktığı yani aktığı yerde sarı izler bıraktığı söylenmektedir. Göz ağrısına iyi geldiği, gözleri bu suyla yıkayınca ağrısının geçeceğine inanılmaktadır. Şu an faaliyette olmayan bu suyun eskiden bir çınar ağacının altından ufak bir yerden aktığı söylenmiştir (K98, K100, K101).

Kaynak şahıslardan edinilen bilgilere göre göz hastalıklarına iyi gelen bu kaynak suların hiçbirinde düzenli kullanım şartı bulunmamaktadır. Tek kullanımda şifaya kavuşulduğuna inanılmaktadır. Gökçeyazı'daki kaynak şahsın belirttiği gibi suyun kaynağından alınıp hemen kullanılması gerektiği, bir yerde bekletilirse içindeki mineralin (demir, kükürt vb.) suyun dibine çökme yaptığı ve suyun özelliğinin kaybolduğuna inanılmaktadır.

4.2.5. Guatr Hastalığı

Yapılan saha ve derlenme çalışmaları sonucunda Balıkesir'de guatr hastalığına iyi geldiğine inanılan bir suya denk gelinmiştir.

Kaynak şahsın belirttiğine göre su, Sındırgı'nın Hisaralan Mahallesi'nde bir tarlanın dibinden çıkmakta ve halk arasında Kabak Çeşme olarak bilinmektedir. Bu suyun guatr hastalığına iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun değişik bir tadı olduğu söylenmekle beraber su için gelen kişi sayısının fazla olduğu belirtilmiştir. Kaynak şahıs tarafından verilen bilgiler göz önüne alındığında suyun devamlı kullanılması durumunda faydalı olacağı sonucuna ulaşılmaktadır (K106).

“Kabak çeşme diyorlar bizim orada. Bayadan beri akıyor orası. Üst tarafta yaşayan kadın oradan sürekli su içiyor. Çünkü başka içeceği yer yok. Guatrı vardı ameliyattan kurtuldu. Duyula duyula gelen gidenlerde arttı (K106).”

4.2.6. Hayvan Hastalıkları

Altıeylül ilçesine bağlı Bayat Mahallesi'ndeki acı suyun ve İvrindi ilçesine bağlı Gökçeyazı'daki Göz Suyu'nun hayvan hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır.

Kaynak şahsın belirttiğine göre hayvanlar (kuzu, koyun) ishal olduğu zaman suyu içince iyileşmektedir(K22). Bayat köyündeki diğer kaynak şahısta;

“Kurbana on gün vardı. Kurbanlık kuzu işeyemedi. İşeyemeyince ceviz gibi şişti. Sudan içirdim. Kuzu on dakika olmadan işedi. Taşı parçaladı idrarını söktü (K24)” diye eklemektedir. Ayrıca bu suyu eşeklerin içmediğini, koyun ve keçilerin ise bu suyu çok sevdiğini ifade etmektedir. Hayvanlarda yaşanan kellikte, kelli olan yere suyu sürünce mikrobunu öldürerek iyileştirdiğini ve hatta hayvanlar keyifsiz olunca bile bu sudan içirildiğini ifade etmiştir (K24).

Göz Suyu'nun ise hayvanların, topraktan yedikleri kurtlar yüzünden karınlarında oluşan solucanlardan kurtulmak için içtiği ifade edilmektedir. Bu suyu içtikleri zaman bu solucandan kurtuldukları söylenmektedir (K56, K59).

4.2.7. İştah Açtığına İnanılan Sular

Pamukçu'daki Buzağılık Çeşmesi, Kiraz Dağ Ilıcası'nın ve Söğütçük'teki Kartal Suyu'nun insanların iştahını açtığına ve ne kadar içilirse içilsin şişkinlik yapmadığına inanılmaktadır (K1, K2, K35, K36).

Buzağılık Çeşmesi'nden akan suyun çok kaliteli olduğuna inanılmaktadır. Bol bol yemek yesen bile sudan içersen bir saat sonra tekrar acıkacağına inanılmaktadır (K1, K2).

Normal bir sudan bir bardak içilse bile insanda şişkinlik yaratacağı lakin Kiraz Dağ Ilıcası'nda hamamın içinde bir oluk olduğu ve o oluktan ne kadar su içilirse içilsin şişkinlik yapmayacağı söylenmektedir (K11).

Kartal Suyu sabah aç karnına bir şişe içilince bile şişkinlik yapmayacağı ve yeni doğmuş gibi olunacağı kaynak şahıs tarafından ifade edilmiştir (K36).

4.2.8. Kadın Hastalıkları

Balıkesir'de kadın hastalıklarına iyi geldiğine inanılan sular vardır. Bunlar Gönen'deki Gençlik Suyu, Güre kaplıcaları, Hisarköy kaplıcaları, Kiraz Dağ Ilıcası, Ilıcaboğazı Kaplıcası, Pamukçu kaplıcaları, Süt Dede, Söğütlü Dede ve Balya'daki Ilıca'dır. Kadın hastalıkları olarak bahsedilen hastalıkların çoğu çocuksuzluktur. Bu bahsedilen şifalı suların çoğu çocuğunun olmasında fayda sağlarken bazıları ise gebelik döneminde yaşanan süt gelmeme durumları için kullanılmaktadır.

Gönen'deki Gençlik Suyu'nun çocuğu olmayanların çocuğunun olmasında faydalı olduğu söylenmektedir (K98).

Güre kaplıcalarının kadın hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Özellikle çocuk sahibi olmak isteyenlerin geldiği belirtilmektedir (K76, K78).

“Çocuk sahibi olmak isteyenler de geliyor. Rahimin içi kas ya onların yumuşadığını söyleyenler var. Onu bende duymuştum, tıpta da var. Önceden kadınlar şifalı suya, hamama giderlermiş hamile kalmak için. O sebeple gelen çok insan var (K76).”

Bigadiç'teki Hisarköy kaplıcalarının kadın hastalıklarına iyi geldiği söylenmektedir (K72).

Çocuğu olmayan kişilerin Kiraz Dağ Ilıcası'na gidince fayda gördükleri söylenmektedir (K34).

“Eskiden oralara eşekle giderlermiş patikadan. Ta 100 sene öncesi. Çocuğu olmayan kadınlar gider orada bir hafta kalırmış. İnanmak lazım ama. Benim annemin 18 sene çocuğu olmamış. Gidip bir hafta kalmış orada ondan sonra dört çocuğu oldu. İnanç bunlar. İnanmazsan olmaz (K22).”

Ilıcaboğazı'ndaki halk arasında batak olarak bahsedilen suyun kadın hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır (K64, K69).

“Kadın hastalıklarına birebir burası. Çocuğu olmayanlar gelip burada suya girince çocuğu olanlar var (K64).”

Pamukçu kaplıcasının kadın hastalıkları konusunda faydalı olduğu söylenmektedir (K4, K9).

“Özellikle kadınların doğum sonrası nekahet döneminde rahatlatıcı bir etkisi var (K9).”

İvrindi'nin Topuzlar Köyü'nde bulunan bir çınar ağacının kökünden çıkan ve Süt Dede denilen suyun, yeni doğum yapmış ama sütü olmayan kadınlara faydalı olduğu suyu içince sütlerinin geldiğine inanılmaktadır. Lakin su günümüzde akmamaktadır (K118)(Duyamaz, 2023, s.396).

Karesi Vicdaniye Mahallesi'nde türbe çeşmesinin üstünde olan Söğütlü Dede'nin gebe kadınlar tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Yasa ve Korkut, 1936, s.109).

Halk arasında Şamlı Ilıca olarak bilinen lakin aslında Balya'ya bağlı olan Ilıca'daki suyun kadın hastalıklarına özellikle de çocuğu olmayanlara kişilere faydalı olduğuna inanılmaktadır (K23, K42, K43, K45).

“Babamların 17 sene çocuğu olmamış, annem Şamlı'ya gidince çocuğu olmuş. Evin şerefi diye Şeref koymuşlar adımı (K23).”

“Çocuğu olmayanlar geliyor kalıyor burada 1-2 hafta. Rahatladım iyiyim diyor. Senesinde bakıyorum kucağında çocukla geliyor. Allah'ın hikmeti işte (K42).”

“Rahim hastalıkları için bir delik vardı orada. Oradan su geçirdi hamamın suyu. Kadınlar orada otururdu bu hastalıklarına da şifa bulurlardı. Rahim daralması olanlar o buharlı suya otururlardı iyi gelirdi onlara. Buhardan faydalanıyorlardı. Kimi onu kullanıyordu kimi diğerini. Herkes kuma dayanamaz. Kalp rahatsızlığı olan kuma dayanamaz mesela. Kadınlarda rahim daralmasından dolayı dölleme yapılamıyor ya damarlar açılıyor bu buharla (K43).”

Kadın hastalıklarına iyi gelen suların pek çoğu kaplıcalar oluşturmaktadır. Buradaki sıcak suların içinde bulundukları minerallerle birlikte rahim yollarının açtığına böylelikle döllemenin kolaylaşacağına ya da hastalık neyse ona iyi geldiğine inanılmaktadır.

4.2.9. Mayasıl Hastalığı

Tıpta hemoroid olarak bilinen hastalık, halk arasında mayasıl veyahut basur olarak adlandırılmaktadır. Yapılan derleme çalışmaları sonucunda Balıkesir'de mayasıla iyi geldiğine inanılan iki şifalı su bulunmaktadır. Bunlardan biri Bayat köyündeki acı suyken diğeri Susurluk'taki Yıldız Kaplıcası'dır.

Araştırmalar sırasında halk arasındaki mayasıl kavramının iki hastalığı belirttiği anlaşılmıştır. Mayasıl derken hem hemoroid yani basur hastalığı karşılanırken hem de ciltte oluşan bir hastalık kastedilmektedir.

“Tende kızartı, kaşınma, sulanma, kabuk bağlama vb. doku bozukluklarıyla kendini gosteren ve bulaşıcı olmayan bir deri hastalığı; egzama (http-9).”

Cilt hastalığı olarak kastedilen mayasıl cilt hastalıkları bolumunde ele alınmıştır. Bu başlık altında basur, hemoroid hastalığına iyi geldiğine inanılan su yani Bayat'taki acı su ele alınmıştır.

Bayat Mahallesi'ndeki acı suyun bulunuuşu da bu hastalık sayesinde olmuştur.

“Bizim kuyde bir sığır çobanı varmış. Mayasılı varmış taharetlenince gitmiş. Onun ellerinde siğil varmış o da yıkayınca gitmiş. Oradan bir yayılıyor bu ta Van Hakkari'ye giderken buraya uğrayıp su alıp giderler. En az elli sene olmuştur su bulunalı (K22, K23).”

Halk arasında Bayat'taki su, hem diğer adı basur olan mayasıla hem de cilt hastalığı olan mayasıla iyi geldiğine inanılmaktadır. Bu suyun acı-ekşi olduğu söylenmektedir. Kaynak şahışların verdikleri bilgilere gbre dzenli kullanım şart değildir. Tek kullanım da bile etki gbrlmektedir (K3, K22, K24).

“İçince bbbrek taşlarına, **mayasıla** ve cilt yaralarına ise sbrnce iyi geliyor (K24).”

4.2.10. Mide Hastalıkları

Balıkesir'de mide ile ilgili hastalıklara iyi geldiğine inanılan bazı sular vardır. Bu sular; Bayat'taki acı su, Bayat'taki acı suyla aynı su olduğu söylenen Kumlugedik'teki su, Balya'nın Dbrtyol kuyunde bulunan Dede Suyu, Derekuy'deki maden suyu, Ayvalık'taki İçmeler, Ilıcaboğazı, Ömerkuy Kaplıcası, Pamukçu kaplıcaları ve Yara Pınarı'dır. Bu suların mide ülserine, mide ağrısına ve karın ağrısına iyi geldiğine inanılmaktadır.

Bayat'taki suyun ekşi bir su olduğu ve mideler için iyi olduğu söylenmektedir (K3). Kumlugedik ile Bayat aynı mahalle olarak bilinmekte ve bu suyun Bayat'taki suyla aynı su olduğu su olduğu söylenmektedir (K2, K23, K52). Kumlugedik'teki suyun ise karın ağrısına iyi geldi söylenmektedir. Bulunuğu da bu şekilde gerçekleşmiştir.

“Kumlugedik'teydi o. Aynı suymuş ama onu karıştırıyorlarmış. Orada da birisi karnım ağrıyor karnım ağrıyor diye geziyormuş. Sudan içmiş. Sonra gelip tekrar içmiş. Karnının ağrısı

geçmiş. Sonra ağızdan ağıza ilden dile yayılmış. Benim karnıma benim mideme iyi geldi diye (K23).”

Suyun az aktığı ve deprem sonrasında damar çatlayınca suyun gittiği, artık akmadığı söylenmektedir (K23).

Balya'nın Dört Yol Mahallesi'ndeki Dede Suyu'nun midedeki ağrıya, karın ağrısına iyi geldiğine inanılmaktadır (K54, K55).

Kaynak şahsın belirttiğine göre Dereköy'de doğal maden suyu çıkmaktadır. Bu maden suyu da mide ağrılarına iyi gelmektedir. Bulunuşu da mide ağrısına şifa bulunması şeklinde gerçekleşmektedir (K114).

“Rivayete göre bir gün çobanın biri yemek yiyor. Midesi ağrıyor, gaz falan yapıyor. Çok susadım diyor. Su içiyor iniyor midesi. Ondan sonra herkes o suya gidiyor şifalı su diye. Aslında maden suyuymuş (K114).”

Ayvalık'ta İçmeler adında bir su olduğu ve bu suyun karın ağrısına iyi geldiğine inanılmaktadır (K83).

Ilıcaboğazı'nda birden fazla şifalı olduğuna inanılan su vardır. Bunlardan biri de halk arasında uyuz hamamı olarak bilinen ve şu an kötü durumda olan hamamın önünde betondan yapılmış olan içmece olarak kullanılan sudur. Bu suyun mide rahatsızlarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun kükürtlü olduğu söylenmektedir (K63, K69).

Susurluk'ta bulunan Ömerköy Kaplıcası mide ülserine iyi geldiği söylenmektedir (K114).

Pamukçu kaplıcalarının mide ağrısına, mide ülserine iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun hem içilebildiği hem de suda yıkanılabilirdiği söylenmektedir. Kaplıcanın farklı hastalıklara da iyi geldiği, hastalıklara göre suyun kullanılma şekillerinin farklı olduğu söylenmektedir (K4, K6, K9).

Hisaralan kaplıcalarına yakın çay kenarında olduğu söylenen Yara Pınarı Suyu'nun mide yaralarına, ülsere iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun içilebildiği ve eski bir çeşme olduğu söylenmektedir (107, K108, K120).

Mide ile ilgili hastalıklara iyi geldiğine inanılan sular hakkında toplanan veriler böbrek hastalıklarına göre daha azdır. Suların tadı, minerali üzerine çoğunluk saylayan bir bilgi yoktur. Suların kullanımları üzerine direkt bir bilgi

verilmemekle beraber tek seferde şifa bulanların olduğu gibi Pamukçu kaplıcasında bahsedildiği gibi daha farklı kullanım şekilleri de bulunmaktadır.

4.2.11. Romatizma, Eklem ve Kas Hastalıkları

Balıkesir’de romatizma, eklem ve kas hastalıklarına iyi geldiğine inanılan şifalı sular vardır. Bu sular; Ekşidere Dağ Ilıcası, Gönen kaplıcaları, Güre kaplıcaları, Hisaralan kaplıcaları, Hisarköy kaplıcaları, Ilıcaboğazı, Kiraz Dağ Ilıcası, Pamukçu kaplıcaları, Ilıca ve Yıldız Kaplıcası’dır. Bu suların eklem ve kas hastalıklarına, romatizmaya, bel fitiğine, siyatik hastalığı gibi hastalıklara iyi geldiğine inanılmaktadır.

Ekşidere Dağ Ilıcası’nın romatizmaya, ağrılara, bacak ve bel ağrılarına iyi geldiği söylenmektedir (K54, K100).

Gönen kaplıcalarının eklem hastalıklarına, romatizmaya, ortopedik hastalıklara ve kemik hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır (K95, K96, K97).

“Su kemiğe kadar işliyor. Çok faydalı. Genelde romatizma hastalığı, kemik hastalıkları için gelirler (K97).”

Güre kaplıcalarının (bel, sırt, eklem) ağrılarına, romatizmaya, kas hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Çamurunun da olduğu söylenmektedir. Suyun kükürt oranı çok yüksek olduğu için içilmemekte sadece suya girilmektedir (K76, K77, K78, K79, K82).

“Bastonla gelenler 21 gün suya girince yürüyerek gidiyorlar (K74).”

“Halk arasında şifalı su olarak biliniyor. Ameliyat olanlar geliyor, bazen doktorlar da buraya gönderiyor. 10 günlük 20 günlük kür yapıyorlar burada. Mesela dizinden ameliyat olmuş protez taktırmış ama hala ağrıları var. Kasları kasılı olduğu için yumuşasın diye şifalı suya gönderiyorlar. Biz burada 10 gün 10 gün paket verip suyu kullanıyoruz (K76).”

Kaynak şahısların arasında Güre’deki kaplıcada çalışan hemşire genelde ortopedik rahatsızlıklara, bel ağrılarına, sırt ağrılarına iyi geldiğini eklemiştir. Lakin iltihaplı romatizması olanlara önermediğini aksine ağrılarını daha da artacağını ifade etmiştir (K76).

“Belime iyi geldi diyen oluyor. Ameliyatın iyileştiremediğini bu su iyileştirdi diyen oluyor. Romatizma hastalığıma iyi geldi diyen var (K76).”

Sındırgı'daki Hisaralan kaplıcalarının suyunun ortopedi, romatizma ve eklem ağrıları tedavisinde kullanıldığı söylenmektedir (K107).

Bigadiç Hisarköy'deki kaplıcaların romatizmaya, eklem ağrılarına, kireçlenmelere, ağrılara iyi geldiği söylenmektedir (K70, K72).

Ilıcaboğazı'nda hem suyun hem de çamurun romatizma hastalıklarına, eklem kas hastalıklarına, ağrılara, siyatik hastalığına, kireçlenmeye, bel ve boyun fıtığına iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun düzenli kullanılması gerektiği ve 21 kür şeklinde uygulanması gerektiği söylenmektedir (K63, K64, K68, K69).

“Yatalak hastalar geliyordu sedyeyle yürüyerek gittiklerini gördük hep. Geldiğin zaman 21 gün kalman gerekiyor. 21 gün sabah akşam suya gireceksin. Sabah serininde akşam serininde girmen lazım. Çünkü havalar sıcak olduğu için tansiyonu olan insanların tansiyonunun yükselmemesi için sabah serininde 2-3 saat, akşam serininde 2-3 saat suya girip istirahatini yapacaksın. Yaz mevsiminde girilir suya. Mayıs'tan sonra haziranda başlar eylüle kadar (K63).”

“84 yıllarında bir bayan geldi Bingöl'den. Mayısın 15'i falandı. Kadının Türkiye'de gitmediği kaplıca kalmamış. Kotika deriz biz traktörün arkasında kasa gibi bir şey vardır. Onunla kadını aldılar kubbeli hamama götürdüler getirdiler. Kadın buradan ağlaya ağlaya yürüyerek asfalta kadar gitti. O kadar şifalı su (K64).”

Ilıcaboğazı'nda birden fazla şifa noktası vardır. Günümüzde en aktif bir şekilde kullanılan termal (halk arasında bataklar olarak da ifade edilmektedir), kubbeli hamam (günümüzde harabe bir halde ve kullanılmamaktadır), uyuz hamamı olarak bilinen yer (eski bir zamanda çökmüş onun yerine betondan iki odalı bir yer yapılmış lakin orası da şu an kötü bir durumda ve kullanılmamaktadır) ve uyuz hamamın önünde bulunan üstü kapatılmış buharından faydalanmak için üstünde delikler açılmış olan yer. Suların hepsi için kükürtlü oldukları halk tarafından dile getirilmiştir. Bu dört suyun kaynağının aynı olma ihtimali çok yüksek olmakla beraber ne halktan toplanan bilgilerde ne de resmi bir veri de böyle bir bilgiye rastlanılmamıştır. Kaynak şahsım olan Recep Dur'un belirttiği bu kubbeli hamamda önceden kullanımda olan fakat şu an kullanım dışı olan yerdir.

“Adam hastaymış, doktor kendisi kendi hastanesi varmış. Ameliyat edilir ama kolay bir ameliyat olmaz dedi doktor. Bir komşusu demiş kaplıca. Gelip gitmeye başlamış bu doktor. İyileşmiş sonra. Adam her sene gelir hatta benden adak alıp dağıttı burada. 50 senedir geliyor buraya. Kendisi anlatıyor bunu (K64).”

“Hasta olup da düzelen çok insan oldu. Önceden misafirler köyün içinde dağınmıktı. Oteller yoktu. Bir akrabama gelmiş bir aile. 8-9 yaşlarında top gibi çocuğu getirmişler. Akrabamda çocuğun gönlü olsun diye “Ah bu bataklar çok iyi gelecek.

Nasıl yürüyeceksin sen. Biz seninle top oynayacağız” demiş. Her sabah giderken “sen iç üzülmeye top oynayacağız biz seninle” dermiş çocuğa. Sonra bir gün çocuk koşa koşa geliyor “Top oynayacağım teyze seninle” diye bağıyor. Böyle şeyler çok olur burada. Bu sudan iyileşeceksen iyileşip gidiyorsun. Bir kansere çare yok. Romatizma, taş düşürme, kum düşürme her şeye iyi geliyor (K68).”

“Bu bataklara da giriliyor. Batak kısmındaki su içilmiyor. Batağa giriyorsun omuzlarına kadar. Ayağınla çamurdan alacaksın, avucunla dökeceksin. Gözlerine kaçmadığı sürece kalan yerlerine süreceksin hiçbir zararı yok. Başını gömmen lazım. Pislik diyip tiksindemen lazım. Eskiden kadının biri denk düşmüş anneannelere. Vücudundaki ağrılar için gelmiş. Ben batağa geldim demiş. Herkes kafasına çamurdan sürüyordu. Ben yapmadım öyle, kızıyordum neden öyle yapıyorsunuz diye. Allah’tan gelen bir şey yani. İnanman lazım. Tiksindin mi bitti işin. Sonra gitmiş kadın. Vücudundaki ağrılar geçmiş ama hepsi kafasında toplanmış. Zor getirdim nisanı demiş. 1 Nisan’da tekrar geliyor kadın. Başına da sürüyor her yerine sürüyor. Batak içinde yuvarlanırım bile diye söylemiş anneannelere. Şifasını da görmüş. Ondan sonra herkese anlatmış. Başınıza çamurundan koyun, koymazsanız olmuyor. Ben Nisan 1’i zor getirdim demiş. Şimdi otel olduğu için her zaman girilebiliyor sıcak su var (K68).”

“Yürüyemez durumda gelip koşturarak çıkanlar var. Doktor tarafından tavsiye edilen tedavi süreci 21 kür. Onu da on günde tamamlıyorlar. Antibiyotik gibi düşün sabah ve akşam kullanıyorlar. 45 dakika girmeleri yeterli. Suyun içine giriyorlar. Sıcak çamurdan alıp problemleri bölgelere sürüyorlar. Suyun bütün mineralleri çamura geçiyor zaten. O da daha çabuk iyileşmeni sağlıyor (K69).”

Kiraz Dağ Ilıcası’nın eklem ağrılarında, romatizmaya, bacak ağrısına, sinir kas hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır (K3, K11, K13, K15, K16, K18, K52).

“Ben dağ ılıcasına giderim. Bayırda bir dağ ılıcası var. Kiraz köyünde olan. Oraya giderim sene de bir gün 15 gün kaldım mı orada o kışın elime ayağıma ebediyen ağrı girmez (K3).”

“Şifa konusuna gelince de koltuk değnekleriyle gelip 4 ay ile 6 ay yoğun bir şekilde o suyun minerallerinden faydalanan insanların koltuk değneklerini bıraktığını söyleyen insanlar var. Eklem ağrıları çeken insanların kesinlikle oradan yürüyerek çıktıklarını söyleyen büyüklerimiz var (K11).”

Pamukçu kaplıcalarının suyunun bel, sırt ve bacak ağrılarında, siyatik, romatizma, bel fıtığı gibi rahatsızlıklara iyi geldiği ifade edilmektedir (K1, K5, K9, K19, K21, K59).

“Ben de bel fıtığı vardı. İki kişi tutuyordu beni yürüyemiyordum. Çok fenaydım. Battaniyenin arasına koydular beni kaplıcaya götürdüler. Yürümem mümkün değil. Havuza girdim, eski havuza. İkinci gün, üçüncü gün yürümeye başladım. Yani bu kadar güzel bir suyu var. Senede bir gidiyordum, 5-6 gün kaplıcada kalıyordum. Çok

güzel bir suyu var. İçme suyuna bir şey diyemem ama sıcak suyu çok güzel. Kükürtlü (K1).”

“Ailem romatizmalı hastalıkları olduğu için geldi. Burada bir hafta kaldılar. Bir haftada eskiye nazaran daha iyi olduklarını söylediler. Şifa bulduklarını söylediler. 2005 yılında bahar aylarında geldiler (K5).”

“Pamukçu ılıcasına gittim. Bacaklarım tutmuyordu. Çok iyi geldi. Tekrar gideceğim (K21).”

Ilıca’da şifa olarak hem su hem de kum kullanılmaktadır. Lakin herkesin kuma dayanamayacağı kalp hastalığı gibi hastalıkları olan insanların kumu kullanamayacağı kaynak şahsımız tarafından belirtilmiştir. (K43) Kireçlenme, romatizma, eklem hastalıkları, siyatik, bel fıtığı, boyun fıtığı, bacak ağrısı, kol ağrısı, bel ağrısına iyi geldiğine inanılmaktadır. (K42, K44, K45, K51, K62)

“80 ihtilalinde benim üç tane kaburga kemiğim kırıldı. Doktor sert yerde yatacağın dedi. Ben de buraya geldim. Babam bir koyun kesti. Deriye sardı beni komple. Hayvan derisine. Olduğu gibi morluklar vücudumda çıktı. Ondan sonra oradan bir oda tuttuk. Oraya gittim. Kuma gitmeye başladım. Bir hafta kuma girdim. Rahatladım ben ama doktor ne dediyse yaptım. 3 ayda falan kalkarsın demişti doktor ama ben burada bir hafta kuma girdim, boğazıma da dikkat ettim. 15 gün geçti geçmedi Balıkesir’e gittim. Gayet iyiyim yürüyorum yani önceden kalkamıyordum. Biri durakların orada Yılmaz diye bağırdı. Bir baktım benim doktorum Güler Serinkan. Yürüyüşün düzelmiş baya neler yaptın sen dedi. Köye gittim, sıcak suya girdim, kum banyosuna girdim dedim. Eğil bakalım dedi. Benim sırtımı açtı. Kemiklerime baktı. Oğlum sen düzelmişsin dedi. Maşallah nasıl bir tedavi bu (K42).”

“22 yaşında bir delikanlı Erzurumlu. Köprünün başındaki dükkandayım. İki tane değnek, ana baba yanında zor götürüyorlar. Orada tek odalar vardı oradan oda tutmuşlardı. Dükkana gelip gidiyorlardı bende sordum. Romatizmadan dolayı ki Erzurum sıcak suyun kaynağıdır. Onlara da bir profesör burasını tavsiye etmiş. 20-25 gün içerisinde bu çocuk değnekleri dereye attı köprünün üzerinde eğildi öptü ve yürüyerek gitti (K42).”

“Sinop’ta bir arkadaşım var buradaki suya geldi. Romatizma için. Şifasını gördü. Bacaklarından zor yürüyordu. Burada kuma girdi erkenden. Kuma yatarsan romatizmalı bacaklar için çok iyi (K51).”

Susurluk’taki Yıldız Kaplıcası’nın romatizmaya iyi geldiği söylenmektedir (K112).

Balıkesir’de romatizma, eklem ve kas hastalıklarına iyi geldiğine inanılan şifalı suların hepsi kaplıca, ılıcalardan oluşmaktadır. Aktarılanlara göre bu sulara 21 kere düzenli bir şekilde girmek gerekmektedir. Suyun yanı sıra kumu, çamuru faydalı

olan kaplıcalarda bulunmaktadır. Bu kum, çamur şifalı suyunda etkisiyle daha sıcak olduğundan herkesin kullanamayacağı ifade edilmiştir. Özellikle kalp rahatsızlığı vb. rahatsızlıkları olanların kuma girmemesi tavsiye edilmektedir.

4.2.12. Şeker Hastalığı

Balıkesir’de şeker hastalığına iyi geldiğine inanılan az sayıda su vardır. Bunlar; Kartal Suyu, Kiraz Dağ Ilıcası, Kiraz Oluk Çeşmesi, Dereli’deki Darıçukur Ilıcası ve Ilıca’dır.

Kartal Suyu’nun şekere iyi geldiğine inanılmaktadır (K35). Kiraz Dağ Ilıcası’nın şekeri düşürmede etkili olduğu söylenmektedir (K13). Sındırgı’daki Kiraz Oluk Çeşmesi’nin şekere iyi geldiğine inanılmaktadır (K107). Kaynak şahıs tarafından Kepsut Dereli’yi geçince Darıçukur Ilıcası’nın şeker hastalığına iyi geldiği aktarılmıştır (K60). Halk arasında Şamlı Ilıca olarak bilinen suyun şeker hastalığına iyi geldiğine inanılmaktadır (K42).

Şeker hastalığına faydası olduğuna inanılan suların bazıları bilindik olmalarına rağmen şeker hastalığının şifası için kullanım şekilleri, kullanım süreleri gibi daha detaylı bilgiler bulunmamaktadır.

4.2.13. Dinçlik Veren Sular

Balıkesir’deki şifalı suların içinde başka şifaları olmakla birlikte dinçlik verdiği inanılan, insanı dinlendiren su olduğu da söylenmektedir. Bu şifalı su ise Altıeylül ilçesine bağlı olan Kiraz Dağ Ilıcası’dır.

“Ne kadar yorgun olursan ol, o suyun git yat içine çıktıktan sonra hiçbir şey kalmıyor. Sanki anandan doğmuş gibisin (K36).”

4.2.14. Diğer Hastalıklar

Yukarıda sınıflandırılan başlıkların haricinde başka Balıkesir’deki şifalı suların başka hastalıklara da iyi geldiğine inanılmaktadır.

Balya’ya bağlı olan fakat halk arasında Şamlı Ilıca olarak bilinen şifalı suyun iltihaplanmaya çok iyi geldiği ve iç hastalıklarına (yaralara, ezilmelere) iyi geldiğine inanılmaktadır. İltihaplanma için hamamın karşı tarafında çamaşır yıkanan yerden çıkan çelikli suyun içilmesi gerektiğini, başka bir su katılmadan o su içildiği takdirde şifa görüleceğine inanılmaktadır (K42).

“Bir zamanlar burada otururken İstanbul’dan bir bey geldi. Arabasında damacanalara vardı. Ben ılıcaya gittim. Ilıcadan su alacaktım alamadım bana yardımcı olun dedi. Ben yardımcı oldum aldık suyu. Ne yapacaksın dedim? Benim hanım kaza yaptı dedi. Bütün iç organları ezilmiş. Doktor başından savmak için kaplıcaya gidin demiş. Rastgele. Onlarda buraya gelmiş. Burada kadın o sudan içmiş. İçindeki yaraları olduğu gibi sıyırmış. Buradan gittikten sonra doktor ne yaptınız siz demiş. Kaplıcaya gittik demişler. Ne yaptıysanız devam edin demiş. Adamın ağzından da böyle duydum. İç hastalıklarının yaralarına, ezilmelere de iyi geliyor (K42).”

Havran’ın Tekke mahallesinde bulunan acı suyun havale geçirmiş olan ya da halk arasında eserekli olarak tabir edilen çocuklara iyi geldiğine inanılmaktadır (K92).

Gönen kaplıcalarının pek çok hastalığa iyi geldiğine inanılmakla beraber bu hastalıkların içinde felç ve felce benzeyen nörolojik hastalıklara da iyi geldiğine inanılmaktadır (K96).

Karabeyler mahallesindeki Şifalı Dert Pınarı olarak bilinen şifalı suyun baş dönmesine iyi geldiği söylenmektedir (K44).

Kepsut yolunda Sıtma Pınarı denilen bir su çeşme bulunmaktadır. Sıtmalı kişilerin bu pınardan su içtikleri takdirde iyileşeceklerine inanılmaktadır (Yasa ve Korkut, 1936, 135-138).

Tıbbi faydaları olduğuna inanılan şifalı sular Dünya’nın ve Türkiye’nin pek çok yerinde olmakla beraber Balıkesir’deki sayıları da azımsanamayacak kadar çoktur. Bu sular kaplıca, ılıca, çeşme gibi farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar bu suları banyo yaparak, içerek, hastalık olan yere sürerek kullanmaktadırlar. Suların şifası hakkında genel söylemler olsa da faydaları öznel olarak görülmektedir. Kimisinin hastalığına iyi gelen su kiminin hastalığını daha da kötü bir hale getirebilmektedir. Bu yüzden burada derlenmiş olan suların hiçbiri tıbbi bir şifa olarak önerilmemektedir. Her insanın sağlık durumu kendine özel ve kişiseldir. Bir ilacın her insana iyi gelmeyeceği gibi bu şifalı sular içinde aynı durum geçerlidir. Özellikle hiçbir şekilde ölçümü yapılmamış olan suların kullanımında kişinin kendi hastalıklarının bilincinde olarak dikkat etmesi gerekmektedir. Bu sular başlı başına bir tıbbi ilaç yerine kullanılmamalı ancak kullanılacaksa ilaçların yanında ancak doktor izniyle tamamlayıcı tedavi olarak kullanılmalıdır.

Diğer bir açıdan da ele almak gerekirse eski dönemlerden beri tanrıyla bağlantı kurularak şifalı olduğuna inanılan kutsal sular olmakla beraber bir inanca

bağlı kalmadan sadece tedavi amaçlı yerden kaynayan ve kullanılan –çoğunlukla- sıcak sular bulunmaktadır. Şüphesiz bu suların şifa vericiliğinin de özünde suyun kutsallığı, tanrıyla bağlantılı olması yatmaktadır. Lakin burada suyun manevi şifasından çok tıbbi şifası ön plana çıkmaktadır. Kaynak şahsın belirttiği gibi “Tabi bu batıl bir inanç. İlk önce inanacaksın. Doktora gidiyorsun hap veriyor iyileşeceğine inanıyorsun değil mi, buna da inanacaksın. İnanmazsan olmaz (K22).”

4.3. Şifalı Sular İle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Su hayatın, ölümün, yeniden canlanmanın, arınmanın, çoğalmanın, büyümenin, iyileşmenin, yenilenmenin, bereketin, saflığın kökeni ve simgesidir (Roux, 1984, s. 114; Eliade, 2022, s. 216-244). Bu simgenin yaratılışa tanıklık ettiğini, çeşitli dinlerin kutsal kitaplarında, yaratılış mitlerinde ve kültür taşıyıcısı olan destanlarda görmek mümkündür. Çünkü geçmişten günümüze pek çok toplum özellikle de eski Türkler yaşam alanlarında var olan su, ateş, ağaç ve dağ gibi unsurları kutsal olarak görmüşlerdir. Bu tabiat unsurlarından biri olan suyun da yaratılışa tanıklık ettiğine, Tanrı'nın yüzünü gördüğüne inanan Türkler; suyu kutsal kabul etmişlerdir. Suyun hem bedenen hem ruhen şifa olduğuna inanmışlar ve suyun çevresinde birtakım inanış ve uygulamalar oluşturmuşlardır. Bütün bunlar da su etrafında bir kült oluşmasını sağlamıştır (Bu konuda bkz. Baysal, 2020, s. 41-197).

Özellikle iyileştirici özelliği ile ön plana çıkan sulara, kaynaklar çevresinde ilgi çekici bir süreklilik vardır. Bu kaynaklar tek bir dine ve kültüre bağlı olmaksızın toplum içinde yer almaktadırlar. Dinler değişse bile şifası olduğu düşünülen o suların çevresinde toplanma, ondan şifa bulacağına inanma, çevresinde belli pratikler gerçekleştirme durumu hiçbir zaman değişmemiştir. Bu da bu kaynakların özerkleşmesine kendi çevrelerinde bir inanış oluşturmasına, bu inanış çevresinde de uygulamalar oluşmasına neden olmuştur (Eliade, 2022, s. 227). Bu uygulamaları dini, eski Türk inanışlarından izler taşıyan ve büyüsel işlemler, diğer inanışlar ve kaçınmalar olmak üzere beş başlık altında incelemek mümkündür.

4.3.1. Dini İnanış ve Uygulamalar

Suyun kutsal olarak görülmesi ve bunun yanında şifa kaynağı olması insanların suyun çevresinde belli inanış ve uygulamalar oluşturmasına neden olmuştur. Bu inanış ve uygulamaların bir kısmı dini temellere dayanmaktadır.

Günümüzde bu dini uygulamalar Müslümanlıkla ilişkilendirilmekle beraber eski Türk dininin izleri de uygulamalarda görülebilmektedir. Derleme çalışması sırasında şifalı su kültü çevresinde kurban sunma, hayır yapma, namaz kılma, dua etme, duayla su çıkarma ve zezem suyu inancı gibi dini inanış ve uygulamalar tespit edilmiştir.

4.3.1.1. Kurban

Kurban; doğaüstü güçlerle yakınlaşmak, onlarla ilişki kurmak, verdiklerine teşekkür etmek veya onlardan bir şey istemek için yapılan bir uygulamadır (Erginer, 1997, s.17; Örnek, 1988, s.87). Kurban, kanlı kurban ve kansız kurban olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kanlı kurban, hayvanların kurban edilmesi iken kansız kurban ise yiyecek, içecek ya da değerli bir eşyanın kutsal görülen bir yere saçılmasıdır. Sedat Veyis Örnek kurbanları; istenilen şeyi elde etmek için, elde edilen şeye teşekkür etmek için, bir günahı bağışlatmak için ve ilk üründen, ilk avdan Tanrı'ya sunulan hak kurbanları olmak üzere dörde ayırır (Örnek, 1988, s.87-88).

Balıkesir'in Balya ilçesine bağlı Ilıca Mahallesi'nde bulunan ve halk arasında Şamlı Ilıca olarak bilinen şifalı su etrafında kurban uygulamasıyla karşılaşmaktadır. Çok eski yıllarda bu suyun kesildiğini, bunun üzerine mahalle halkının suyun geri gelmesi için dualar ettiğini ve kurbanlar kestiğini aktaran kaynak şahıslar, bütün bu uygulamalardan sonra suyun geri geldiğini belirtmişlerdir (K30, K43). Bunun dışında çocuğu olmayanların ya da bu suyu kullandığı için şifa görenlerin kurban kestiği belirtilmiştir (K44). Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere Balıkesir'de şifalı su çevresinde gerçekleştirilen kurbanlar, istenilen şeyi elde etmek veya elde edilen şeye teşekkür etmek için yapılmıştır.

4.3.1.2. Hayır Yapma

Hayır yapma geleneği başlangıcı bilinmemekle birlikte çok eski dönemlere dayanan bir mevsimlik törendir. Yılın belli zamanlarında –özellikle nisan ile haziran ayları arasında- halkın veya bir topluluğun düzenlediği şenliğe, ziyafete denmektedir. Daha öncesinde farklı isimler de kullanılmakla beraber Oğuz Kağan destanı ve Dede

Korkut hikayelerinde bu hayır geleneği karşımıza “toy” sözcüğü ile çıkmaktadır. Balıkesir ve çevresinde çok yaygın şekilde yapılan köy hayırları farklı zamanlarla ve farklı nedenlerle yapılmaktadır. Bazı köy hayırları mahallelerine göre yılda bir kere genellikle mayıs ya da haziran aylarında yapılırken bazı köy hayırları ise yaz hayrı ve güz hayrı olmak üzere yılda iki kere yapılmaktadır. Baharla birlikte doğanın canlanarak getirdiği bolluk ve bereketin evlerine, mahsullerine de gelmesini dileyen insanlar; özellikle bahar aylarında Hıdrellez, Nevruz gibi çok uzun yıllardan beri Türk kültürüyle özdeşleşmiş günlerde ya da yağmur duaları gibi nedenlerle bu tür toylar gerçekleştirirler. Bu toylarda mahalli halkın birlik ve beraberlik içinde hazırladıkları yiyecekleri yer ve içer, dua eder, namaz kılar, mevlüt okurlar ve eğlenirler. Halk, her yıl belirli zamanlarda yapılan bu duaların, birbirleriyle yaptıkları bu paylaşımların Tanrı katına ulaştığına inanmaktadır. Bu yapılanların bir yıl boyunca onlara bolluk, bereket, sağlık, dirlik ve birlik getireceğine; yapmadıkları takdirde de ise cezalandırılacaklarına ve başlarına kötü şeyler geleceğine inanmaktadırlar. Hayırlar bir evliya mezarının, şifalı suyun çevresinde olabileceği gibi bir tepe, mahallenin meydanı ya da çok sayıda insanın sığabileceği geniş bir alanda yapılabilmektedir (Köy hayırları hakkında detaylı bilgi için bkz. Duymaz ve Kumartaşlıoğlu, 2019, s.69-88).

Balıkesir’de çok yaygın olan bu hayır geleneğinin şifalı suların çevresinde de yapıldığı görülmektedir. Balya’nın Dört Yol Mahallesi’nde Dede Suyu olarak bilinen şifalı suyun çevresinde yaz hayrı ve güz hayrı olarak yılda iki defa hayır yapıldığı, Dede Suyu’nun bulunduğu yerde mevlüt okunup yiyilip içildiği ifade edilmiştir. Bir defa güz hayrının yapılmadığı ve sonrasında ise çeşmeden süt akmaya başladığı, bu olaydan sonra da hiç aksatmadan hayır yapılmaya devam edildiği ifade edilmiştir (K55). Gönen’in Gaybular Mahallesi’nde bir su olduğu, her sene bu su için Allah’a şükür amaçlı dua okutulup hayır yapıldığı, suyun başında toplanıp yemekler yapıldığı ifade edilmiştir. Bu hayrın su için yapıldığı, bahar aylarında yapıldığı ve bir sene dua okutmadıkları için suyun kaybolduğu ifade edilmiştir (K101).

Bahsedilen hayırların, sadece kutsal görülmelerinden dolayı şifalı su kaynaklarının çevresinde yapılmasından çok şifalı suların kesilmemesi için yapıldığı görülmektedir. Bu suların tanrısal bir bağı olduğunu düşündükleri için hayır yaparak tanrı ile ilişkilerini iyi tutmayı amaçlamaktadırlar. Böylelikle şifa gördükleri kaynak için hem teşekkür etmekte hem de şifanın ve suyun devamı için dua etmektedirler.

Ayrıca bu hayırlarda yapılan uygulamalardan hayırların eski Türk dininden izler de taşımakla beraber Müslümanlığın kabulünden sonra hayır esnasında namaz kılma gibi dini pratikler de eklenerek günümüze kadar geldiği görülmektedir.

4.3.1.3. Namaz Kılma

Namaz kılma, İslam'daki ibadet şekillerinden biridir. Allah'a dua etmek, Allah'tan af dilenmek, Allah'a şükretmek için yapılan bir dini pratiktir. Balya ilçesinin Dört Yol Mahallesi'nde bulunan Dede Suyu'nun üst tarafında namaz yerinin olduğu ve orada namaz kılındığı, namazdan sonra da ceplerinde bulunan 5-10 kuruşu suya attıkları aktarılmıştır. Çocuğu olmayanların da Dede'nin başında namaz kıldıktan sonra salıncakta sallanmak gibi pratikler gerçekleştirdikleri aktarılmıştır (K55). Suyun başında namaz kılınması aslında, eski Türk dininde bulunan su kültü inanışının İslami bir kisve altına sokularak meşrulaştırılıp yeni dine uyum sağlanarak günümüze kadar devam ettirilme çabasıdır.

4.3.1.4. Zemzem Suyu

Kâbe'nin yakınındaki kuyudan çıkan ve İslam dininde kutsal kabul edilen zemzem suyu İslamiyet sonrası Türk kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Suyun kaynağının bilinmemesiyle birlikte aynı zamanda suyun hiç tükenmeyeceğine de inanılmaktadır (Çifci, 2013, s.29). Zemzem suyunun çıkışına dair pek çok rivayet bulunmaktadır. En yaygın olanı ise; Hz. Hacer çocuğu için su ararken iki tepe arasında gidip geliyormuş. O sırada çocuğu ağlayıp tepinince oradan su çıkmış (K23, K34, K89). Zemzem suyunun kutsallığı sebebiyle hastalıklara şifa olduğuna ve temas halinde olduğu her şeyi kutsadığına inanılmaktadır. Hz. Muhammed'in hadis kaynaklarına göre, zemzem suyunun yeryüzünde bulunan en hayırlı su olduğunu, hastalıklara şifa olduğunu, hangi amaçla içilirse o amaca faydalı olduğunu söylemesi suyun kutsiyetini pekiştirmiş ve insanların bu çerçevede inanış oluşturmalarını sağlamıştır (Baysal, 2020, s.237-238; Kılıç, 2020, s.310). Umre'deyken bacağına kanaması üzerine abdest alacak yer bulamayan kaynak şahıs Ahmet K. zemzem hangi amaçla kullanılırsa o amaca faydalı olur inanışını hatırlayarak bacağına zemzem suyu sürdüğünü ve kanın durduğunu ifade etmiştir (K89). Hıdırellez günü

Hızır ve İlyas'ın buluştuğu sırada çeşmelerden alınan suyun veyahut sabah ezanından sonra gün doğmadan çeşmelerden alınan suyun zemzem suyu olduğuna ve atfedilen kutsallık sebebiyle zemzem suyunun sadece terle vücuttan çıkacağına idrarla çıkmayacağına ve zemzem suyu içildikten sonra içki içilmemesi gerektiği de bu çerçevede oluşan inanışlardan yalnızca bazılarıdır (K28, K55, K83, K89).

Zemzem suyunun çıkış yerinin Kâbe'nin yanındaki kuyu olduğu söylene de özellikle Anadolu coğrafyasının pek çok yerinde yeryüzünün en hayırlı suyu olduğuna inanılan zemzem suyunun çıktığına inanılmaktadır. Bununla ilgili pek çok anlatı anlatılmakla beraber biri Hacı Bektaş Veli hakkında anlatılmaktadır. “Hacı Bektaş Veli, Arafat Dağı'ndaki çilehanede erbain çıkardıktan sonra, önündeki yeri parmağıyla dürter, oradan bir su çıkar, bu suya “Zemzem suyu” derler. Hünkâr'ı ziyarete gelenler kutluluk için o suyla yıkanır (Kumartaşlıoğlu, 2016a, s.121)”.

“Türk kültüründe Hacıbektaş'ta görüldüğü üzere bazı çeşmelerin suyunun diğerlerinden farklı olduğuna inanıldığı için bunlara zemzem adı verilmiştir. Ayrıca suyun bir farklılığı söz konusu edildiğinde zemzeme benzetilirdi. (Küçükaşçı, 2013, s.245)” Zemzeme benzetilen ve hatta zemzem suyunun bir ucunun Mekke'de bir ucunun burada olduğuna inanılan zemzem sularından biri de Balıkesir'de Babadağ olarak bilinen dağın batı tarafındaki eteğinde bulunan Ebe Zemzem Suyu'dur. Halk arasında Ebe Zemzem Suyu olarak bilinen suyun; ufak bir çukurda olduğu, bu suyun hiç tükenmediği, bu ufak çukurdan ne taşıdığı ne de azaldığı, oradan su aldıkça tekrar suyun dolduğu belirtilmiştir. Suyun şifa için içildiği ve su içilirse bir daha hasta olunmayacağı belirtilmiştir. Ayıriyeten kalbi temiz olup ameli düzgün olanlar, suyu içmek istediklerinde suyun temiz olduğu bulanmadığı aktarılırken; kalbinde temizlik olmayan ameli bozuk olanlar, suyu içmek istediklerinde ise suyun bulanık çıktığı ve o kişilerin suyu içemediği aktarılmıştır. Kişinin kalbini temizleyip temizlemediğini suyun bildiği ve kalbi kötü olan kişi oraya giderse de suyun kurduğuna inanılmaktadır (K83, K84, K88, K90, K91, K93, K117) Bu örneklere de bakıldığında zaman zemzem suyu inanışının Anadolu coğrafyasında ve Balıkesir özelinde hala canlı bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Eski Türklerdeki hayat suyu inanışının, şifa boyutu ve insanı kutsayarak tanrıya yaklaştırma düşüncesinin de günümüzde Zemzem suyu çevresinde sürmeye devam ettiği yapılabilecek çıkarımlardan birisidir.

4.3.1.5. Dua Etme, Duayla Su Çıkarma

Dua, Allah'tan yardım istemek, dilekte bulunmak, af dlenmek için yapılan bir ibadet şeklidir. En çok yapılan ibadetlerden biridir ve neredeyse bütün ibadetlerin ve toplumsal törenlerin içinde yer alır. Çoğu köy hayrında olduğu gibi Gönen'in Gaybular Mahallesi'nin köy hayırları sırasında, Sındırgı Hisaralan Mahallesi'nin köy hayırları sırasında dua okunduğu bilinmektedir (K101, K103, K106). Saha çalışması sırasında şifalı sular kullanılırken mutlaka söylenmesi gereken bir dua kalıbıyla karşılaşılmamış olup genel itibarıyla insanların niyetlerine göre dua ettikleri, "Allah'ım, dertlerime hastalıklarına şifa ol," şeklinde genel ifadelerin yanında gönüllerinden nasıl geçerse o şekilde dua ettikleri belirtilmiştir (K27). Saha çalışması sırasında suların çevresinde ya da suların kullanımları sırasında edilen duaların dışında suyun yeryüzüne çıkışını sağlamak için de duaya başvurulduğu tespit edilmiştir. Sındırgı'nın Pürsünler Mahallesi'nde bulunan şifası olmayan Salavat suyunun sondaj vurulmasına rağmen çıkmaması üzerine ağzı dualı olarak ifade edilen bir kişi getirildiği ve bu kişinin sondaj çalışması sırasında kimseye görünmeden salavat çektiği, dua ettiği aktarılmıştır. Uzun uğraşlar sonucunda çıkarılamayan suyun ise çekilen salavatlar, edilen dualar sayesinde 10-15 dakika içinde yeryüzüne çıktığına inanılmaktadır (K105).

4.3.2. Eski Türk İnanışlarından İzler Taşıyan İnanış ve Uygulamalar

Eski Türk inanç sisteminde su, ağaç, ateş, dağ gibi çeşitli tabiat kültleri ve bunların dışında atalar kültü, veli kültü gibi çeşitli kültler de bulunmaktadır. Türkler bu kültlerin Tanrı'yla bağlantılı olduğunu düşünmüş, bu yüzden onlara kutsallık atfetmiş ve saygı duymuşlardır. Kültlerin "Tanrı'nın yeryüzündeki insanlara yakın görünümleri (Kumartaşlıoğlu, 2016b, s.4)" olduğuna inanan Türkler, bu kültler çevresinde de bazı inanış ve uygulamalar geliştirmiştir. Bu inanış ve uygulamaların temel nedenlerini ise genellikle dilek dileme, şifa isteme, adak adama ya da kurban sunma gibi inanış ve uygulamalar oluşturmaktadır. Balıkesir'de ise şifalı su çevresinde en çok görülen eski Türk inanışlarından izler taşıyan inanış ve uygulamalar, şifalı su çevresindeki ağaca çaput bağlama ve şifalı suyun içine para atmadır.

4.3.2.1. Çaput Bağlama

Ağaçlar yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünün bağlantısını sağlayan, insanın Tanrı'yla iletişim kurmasını sağlayan kutsal varlıklardır. İnsanlar ağaç aracılığıyla hastalıklarının, derdinin Tanrı'ya ulaştığına ve Tanrı'nın yine ağaç aracılığıyla onlara yardım ettiğine inanmaktadır. Tanrı'ya teşekkür etmek, dilek dilemek, af dilemek, hastalıklardan kurtulmak için adak adamak, kurban sunmak Türk inanç sisteminde sıklıkla gerçekleştirilen uygulamalardandır (Ergun, 2004, s.374). Bu adaklar ve kurbanlar ise yeryüzünde Tanrı'yla iletişim kurmalarına yardımcı olacak ağaçlar, sular, dağlar gibi kutsal kabul edilen varlıklar etrafında gerçekleştirilir. Çaput bağlama uygulamasında kutsal varlık olarak görülen ağaç kullanılmakla beraber çaputun bağlanma sebebi ise şifalı suyun yanında olmasıdır. Yani burada gerçekleştirilen uygulamanın, eski Türk inanç sistemine ait olan iki kültün –ağaç ve su- çevresinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu uygulama eski Türk inanışlarından izler taşımakla beraber bazı araştırmacılar tarafından kansız kurban olarak da ele alınmıştır (İnan, 1986, s.98-100; Alptekin, 2018, s.119; Ergun, 2004, s.375-376; Baysal, 2020, s.193-195).

Günümüzde çaput bağlama uygulaması bazı kesimler tarafından batıl inanç olarak adlandırılmaktadır (K48). Bu durum bu uygulamayı az da olsa azaltmıştır fakat yine de bu uygulamanın yaygın bir şekilde devam etmesine engel olamamıştır. Balıkesir'de pek çok kutsal sayılan mekânın –özellikle yatırların- yanındaki ağaca bakıldığında çaput bağlama uygulamasının aktif bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Çaput bağlama uygulamasının en sık karşılaşıldığı yer yatır çevresi olmakla beraber şifalı suların çevresinde de bu uygulamaya denk gelmektedir. Bigadiç'in Çayüstü Mahallesi'nde bulunan halk arasında Antik Hamam olarak bilinen yerdeki şifalı suya girdikten sonra oradaki çınar ağacına “Allah'ım şifa ver” dileğiyle çaput bağlandığı ifade edilmiştir (K109). Karesi'nin Karabeyler Mahallesi'nde bulunan halk arasında Dert Pınar olarak bilinen şifalı suyun sadece cumartesi günleri gün doğmadan alınması gerektiği, suyun dibindeki çınar ağacına dilekleri kabul olsun diye çaput astıkları ifade edilmiştir (K47, K48, K49) (Duymaz, 2014, s.276). Kepsut'ta halk arasında Sıtma Pınarı olarak bilinen bir çeşme bulunmaktadır. Burada bir evliya yattığına inanılmaktadır. Zamanla kabrin bozulduğu ve yerine bir çukur kaldığı, sıtma hastalığı olan kişilerin ilk önce şifalı

sudan içtiği daha sonra da çukurun baş tarafında bulunan çalıya bez bağladıkları aktarılmıştır (Yasa ve Korkut, 1936, s.135-138; Duymaz, 2000, s.344-346). Altteylül'ün Bahçedere Mahallesi'ne bağlı Kavakbaşı'nda halk arasında Uyuz Hamamı olarak bilinen bir şifalı su bulunmaktadır. Yıkanan kişi elbisesinden bir parça ip alıp eski hamam kalıntılarının üst tarafındaki ağaca o ipi bağlamaktadır. Oraya ip ya da kendine ait bir şey asmadığı takdirde şifa görülmeyeceğine inanılmaktadır (K27, K28, K29).

Çaput bağlanan ağaçlar içinde en çok denk gelinen ağaç çınar ağacıdır. Çınar ağacı Türkler için ulu bir ağaçtır. İslamiyet öncesi ve sonrasında da Türk düşünce sisteminde önemli bir yere sahiptir. Devleti, hükümdarlığı, gücü, uzun yaşamı temsil etmektedir. (Ögel, 2020b, 601-602; Ergun, 2004, 229-232) Çınar ağacının köklü, sağlam ve uzun yıllar yaşayabiliyor olması insanların dileklerini Tanrı'ya ulaştırabilmesi açısından uygun bir koşul sağlamaktadır.

4.3.2.2. Para Atma

Para atma uygulaması da düşünce sistemi açısından çaput bağlama ile aynı özellikleri taşımaktadır. Temelde ikisi de aslında dileklerinin kabul edilmesi için verilen rüşvettir. Kutsal olduklarını düşündükleri varlıklara –kültlere– yine kendileri için kutsal veya değerli olan nesnenin atılması ve ya bağlanması ulaşılmak istenen dileğin Tanrı tarafından kabul edilmesini kolaylaştırmaktır. Bu nesnelere saç (kansız kurban) olarak da ifade edilmektedir. Altaylarda, Başkurlarda yeni gelinin çevredeki suya, takılarından, gümüşlerinden, gümüş paralarından ya da elbisesinden bir parça ipi suya bırakması buna duruma verilebilecek örneklerdendir (İnan, 2020a, s.491-495; Baysal, 2020, s.193-195).

Balıkesir'de eski Türk inanışlarının izlerini taşıyan suya para uygulaması birden fazla yerde karşımıza çıkmaktadır. Karabeyler'de bulunan halk arasında Dert Pınar olarak bilinen şifalı suyunun içine dilek adamak, sudan şifa bulmak isteyenlerin bozuk para attığı belirtilmiştir (K47, K48, K50). Bigadiç'in Dörtüol Mahallesi'nde Dede Suyu olarak bilinen çeşme halindeki şifalı suyun üst tarafında namaz kılındıktan sonra ceplerinde ne varsa -5-10 kuruş- suya atıldığı belirtilmiştir

(K55). Altıeylül'ün Kavakbaşı'nda bulunan Uyuz Hamamı'nda şifalı suyu kullanmadan önce hamamın başındaki ağaca para asıldığı ifade edilmiştir (K29).

Çaput bağlamak ve para atma gibi uygulamaların asıl amacı ezelden beri var olan, Tanrı'nın yüzünü gördüğüne inanılan kutsal suyun bu özelliklerinin yanında bir de hastalıklarına şifa olması sonucunda dileklerini Tanrı'ya ulaştırmasının yanında suyun ruhunun da iznini ve desteğini almak onunla ters düşmemek vardır (Baysal, 2020, s.196). Tabiatın canlı bir unsur olduğuna inanan Türkler, hem suyun ve yapılan uygulamalara göre diğer kültürlerin hem de Tanrı'nın gönlünü hoş etmeye, onların verdikleri şifa ya da kabul ettikleri dilekleri karşılığında kendilerine ait bir nesne ile hem teşekkür etmiş hem de dilekleri kabul olsun diye rüşvet vermişlerdir.

4.3.3. Büyüsel İşlemler

Büyüler, insanların tabiata hükmetme, dünyevi sorunlarından kurtulma ya da dileklerine ulaşmak için gerçekleştirdikleri uygulamalardır (Kumartaşlıoğlu, 2016b, s. 389-390; Örnek, 1988, s.133-134).

“Geçerli bir bilimden ve modern bir teknikten yoksun olan ilkelin doğal olaylarla felaketler karşısındaki şaşkınlığını ve çaresizliğini giderecek tek yol; felaketlerin nedeni olarak kabullendiği doğaüstü güçleri yumuşatma, onların gönlünü alma yoludur (Örnek, 1988, s.136)”.

Büyünün pek çok çeşidi, pek çok nedeni ve içinde kullanılan pek çok farklı unsuru bulunmaktadır. Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle Balıkesir'de şifası su çevresinde gerçekleşen büyüsel uygulamalar ele alınmıştır. Balıkesir'de genellikle şifa bulma isteğiyle yapılan uygulamalar için yatır ve ya şifalı su ve yatır birlikteliği olan yerler tercih edilmektedir. Yapılan saha çalışması sırasında salıncak kurma uygulamasına, taş alma uygulamasına ve yatırın/şifalı suyun ismiyle bağlantılı olarak şifa bekleme inanişına denk gelinmiştir.

4.3.3.1. Salıncak Kurma

Taklit büyü, olması istenilen olayın meydana gelmesi için o olayın taklidinin yapılması esasına dayalı bir denemedir. Burada benzer benzeri doğurur ilkesiyle hareket edilmektedir (Örnek, 1988, s.141-143; Duymaz, 2000, s.341).

Salıncak kurma uygulaması da aynı mantığa dayanmaktadır. Çocuğu olmayan kadınlar kutsal mekanların çevresindeki ağaca bir bezin iki ucunu dallara bağlayarak salıncak kurar. Bu salıncağın içine de yaptıkları maketten bebeği ya da taş benzeri eşya koyarak salıncağı sallarlar. Buradaki salıncak aslında beşiğin taklidi içindeki taşa bebeğin taklididir. Bu taklit büyüğü sayesinde kendisinin de çocuğu olacağına, bu salıncağı salladığı gibi kendi çocuğunu salıncakta ya da beşikte sağlayacağı inancıyla yapılmaktadır. Çocuğu olmayan birisinin, Bigadiç'in Dörtüol Mahallesi'nde bulunan Dede Suyu'nun üst kısmında namaz kıldığı sonrasında ise salıncak kurarak salıncağın içine taş ve para koyup salladığı, salıncağı salladıktan sonra da çocuğu olduğu belirtilmiştir (K55). Bigadiç Yeniköy'de bulunan İnana suyunun çevresinde bulunan incir ağacına çocuğu olmayan kadınların bir bezin içine para koyup, beşik şeklinde ağaca astıkları aktarılmaktadır (K119). Lakin İnana suyunun şifası olmadığı için şifa bölümünde ele alınmamıştır.

Bu uygulamalar için suyun çevresi seçilmiştir. Bunun nedenlerinden biri ise suyun; yaratıcı güç olması, her derde deva olması, suyun bütün tohumları içinde barındırdığı bir rahim olması, verimlilik ve doğurganlık sembolü olmasıdır (Eliade, 2022, s.216-221; Türkmen, 2013, s.14).

4.3.3.2. Taş Alma

Büyüsel işlemlerden bir diğeri de temas büyüğüdür. Bir zamanlar temas halinde olan parçalar, ayrıldıkları zaman bile birbirlerine olan bağlantıları sayesinde birbirlerini etkilerler. Parça bütüne aittir ilkesi esas alınmıştır. Yatırlar çevresinde dilek dilemeyle bağlantılı olarak sıklıkla karşılaşılan bir uygulamadır. Yatırın toprağından, taşından vb. alma. Böylelikle parçası ile dilediğı dilek, bütünüün (yatırın) yardımı ile gerçekleşecek inancı bulunmaktadır. Edremit'te bulunan Şıp Şıp Dede çevresinde de bu düşünceyle gerçekleşen uygulamalara denk gelmektedir. Yatırın yanında bir kayalık olduğu buradan da şıp şıp diye su akmaktadır. O suyun içinden dilek dileyerek bir taş alındığı ve sonrasında o dilek gerçekleştiğinde o taşı getirip aynı yerine koyulması gerektiğı söylenmektedir (K93, K94). Daha önce yapılan araştırmalarda da Şıp Şıp Dede'ye özellikle kısır kadınların gittiğı ve mezarın oradan üç taş alıp saklandığı, dilekleri kabul olunca da taşları geri getirip alınan yere koyulduğu ifade edilmiştir (Detaylı bilgi için bkz. Duymaz, 2022, s. 5-10)

Ayrıca taklit büyüü ve temas büyüü dışında büyüsel uygulama olarak kabul edilebilecek bir başka durum ise yatırın ismiyle bağlantılı olarak beklenen şifadır (Duymaz, 2000, s.342). İvrindi'nin Topuzlar Mahallesi'nde bulunan Süt Dedesi çevresinde bu inanış görülmektedir. Çınar ağacının dibinden çıkan suyun yeni doğum yapmış kişilere ve sütü olmayan kişilere şifa olduğuna inanılmaktadır (K118). Özellikle bu şifalı su kaynağına gidilmesinin nedeni sütü olmayan kadının, şifalı suyun-yatırın isminden de etkilenerek ondan yardım dileme olarak açıklanabilir (Duymaz, 2000, s.342). Balıkesir'de bulunan Süt Dedesi'nin benzeri isimlendirmeleri ve şifa ortaklığı başka şifalı su kaynaklarında da görülmektedir. Kayseri'de ve Sivas'ta bulunan Süt Pınarı'nın sütü az olan kadınlara iyi geldiği aktarılmıştır. Süt Pınarı'na dair Balıkesir'de derlenmeyen bir de efsane vardır.

“Çok eski zamanlarda türeyen eşkıyalar burada çocuklu bir kadını öldürmüşler. Bu mübarek kadın ölüerken, çocuğunun yaşaması için Tanrı'ya dua eder. Kadın ölür, eşkıyalar gider. O anda çocuğun yanından süt akmaya başlar. Bu sütle o çocuk büyür, eşkıyalardan öcünü alır (Özen, 2001, s.602).”

4.3.4. Diğer İnanış ve Uygulamalar

Harbe giden su inanışında; suyun kesilmesinin nedeninin suyun savaşa giderek askerlere yardım ettiği düşüncesi yatmaktadır. Bu inanış biçimi de ne doğrudan dini inanış ve uygulamalar başlığı altında incelenebilir ne de doğrudan eski Türk inanışlarından izler taşıyan inanış ve uygulamalar başlığı altında incelenebilir. Bu sebeple diğer inanış ve uygulamalar başlığı altında ele alınmıştır. Savaşa giden balıklar motifi bilinen bir motifken savaşa giden su motifine literatürde denk gelinmemiştir. Savaşa giden balıkların veli olduğuna inanılmaktadır bu sebeple dini bir yanı bulunmaktadır. Lakin suyun bulunduğu yerde kesilerek savaşa yardıma gitmesini sırf yorumlamak için dini bir mahiyete büründürmek, su kültürüne dayandırarak temeli sağlam olmayan düşünceler ortaya atmak ya da harbe giden balıklar motifinin sözlü kültürde değişime uğramış hali gibi keskin yargılarda bulunmak doğru olmayacaktır. Bu sebeple “Harbe Giden Su” başlığı altında harbe giden balıklar motifinden kısaca bahsedilmiş ve saha çalışması sırasında derlenen inanış yorum yapılmadan aktarılmıştır.

4.3.4.1. Harbe Giden Su

Efsanelerin geneline bakıldığında ilk örnekleri Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde görülen "savaşa katılan balıklar" motifine denk gelmektedir. Bu motifte savaşlar değişse de –Trablus, Kurtuluş Savaşı, Kıbrıs Barış Harekâtı- hepsinde aynı durumla karşılaşmaktadır. Bir bölgedeki, deredeki ya da havuzdaki balıklar savaş başladığı sırada ortadan kaybolurlar. Savaş bittiği zaman ise geri dönerler ama yüzgeçlerinin, kuyruklarının bir kısmı kopuk yaralı bir şekilde geri dönerler. Bu balıkların veli olduklarına inanılmaktadır (Alptekin, 2018, s.144-145). Bu motife, Balıkesir'in Pamukçu Mahallesi'ndeki Balıklı Pınar anlatılarında da denk gelmiştir, oradaki balıklara da dede balığı denmektedir. Lakin suyun şifası olmadığı için çalışmaya eklenmemiştir (K2, K3, K8). Altıeylül'ün Kiraz Mahallesi'nde bulunan Kiraz Dağ Ilıcası'nda ise savaşa giden balıklar değil suyun kendisidir. Suyun bir dönem kaybolduğu ve harbe gittiği döndüğünde ise içinde kırık kırık çivilerle geldiği anlatılmaktadır (K10). Savaş dönemi iki suyun savaşa gittiği diğer suyun da Savaştepe'nin Söğütçük Mahallesi'nde bulunan hamamın suyu olduğu söylenmektedir (K37).

4.3.5. Şifalı Su Kaynakları İle İlgili Kaçınmalar

Suların ilahi güçlerle bağlantılı olduğu düşüncesi, Türklerin suları kutsal kabul etmesine neden olmuştur (Rudhardt, 2006, s.131). Bundan dolayı suların çevresinde birtakım kaçınmalar, tabular ve yasaklar oluşmuştur. Bu kaçınmalara yasaklara dikkat edilmediği takdirde de Tanrı'nın ya da kutsal gördükleri suyun gazabına uğrayacaklarına inanmışlardır. Türkler, suyu kirletme, gereksiz yere kullanma, kıyafetleri ya da bulaşıkları suda yıkama uygulamalarını yasak olarak görmüşlerdir (Çobanoğlu, 1993, s.290; Baysal, 2020, s.176-177). Balıkesir'de günümüzde hala devam eden su kaynaklarına dair kaçınmalar ise şu şekildedir: suya tükürülmez, sıcak su dökülmez, akşam vakti çeşmeye gidilmez (K28, K31, K33, K39, K41, K55, K84, K86, K116). Balıkesir'de şifalı sular çevresinde karşılaşılan kaçınmaları ise üç başlık altında toplamak mümkündür. 1. Suyun olduğu yerde kullanılmaması veya içinde suyun olduğu şişenin yere değdirildiği takdirde bozulması. 2. Suyun ücretli hale getirmesi, suyun üstünün kapatılması ya da suyun başında kavga edilmesi gibi sebeplerden suyun kesilmesi. 3. Abdestsiz (gusülsüz)

suya girilmesi sonucunda sudaki yılanların ortaya çıkarak abdestsiz kişiyi sudan çıkarması.

Şifalı suları çoğunlukla yerinde tüketmek, yerinde kullanmak gerekmektedir. Şifasının böyle daha çok görüldüğüne ve aksi takdirde bazı suların bozulduğuna inanılmaktadır. Edremit'te Ekşi Su olarak bilinen bir maden suyu bulunmaktadır. Bu suyun yerle temas ettiği zaman bozulduğuna, ekşiliğinin kaybolduğuna inanılmaktadır. Su şişeye doldurulup eve getirildiği zaman yere temas etmeden asılması gerektiğine belirtilmiştir (K91). Gönen'de Ekşidere Dağ Ilıcası'nın ilerisinde bulunan Gençlik Suyu'nun 24 saatte kendisini, tadını ve rengini bozduğu, taze taze kaynağından içilmesi gerektiği ifade edilmiştir (K98). İvrindi'nin Gökçeyazı Mahallesi'nde bulunan Göz Suyu'nu direkt kullanmak gerektiği, bekletildiği zaman suyun dibinin sarardığı ve özelliğinin gittiği söylenmiştir (K59).

Şifalı suların kesilmesinin en yaygın sebeplerinden biri suyun ücretli hale getirilmesidir. Bu durumun en çok bilinen örneği Saim Sakaoğlu'nun 101 Anadolu Efsanesi adlı kitabında yer verdiği "Yılanlı Hamam" efsanesidir. Uyuz hastalığına iyi geldiğine inanılan su kaynağının yerine hamam yapılır. Daha sonra bu hamamı ücretli yaparlar. Hamam ücretli yapıldıktan sonra kapıda büyük bir yılan görürler ve bu yılan içeriye kimseyi almaz. Sonrasında hamam tekrar ücretsiz hale getirildiğinde yılan oraya bir daha gelmez (Sakaoğlu, 1976, s. 167-168). Anadolu'nun pek çok yerinde ve Balıkesir'de bu efsaneye benzer efsanelerle karşılaşmak çok mümkündür. Savaştepe'nin Söğütçük Mahallesi sınırlarında bulunan Kartal Suyu'nu birilerinin bidonlayıp satacağı, onların suyu almaya kalktıklarında ise suyun kendiliğinden kesildiği söylenmiştir (K36). Altıeylül'e bağlı Kiraz Mahallesi'nde bulunan Kiraz Dağ Ilıcası'nın suyunun ticari bir sebeple bir dönem girişlerin ücrete tabi tutulduğu ve bu sebeple suyun kesildiği lakin daha sonra suyun tekrar ücretsiz hale getirilmesi, yöre halkının dua etmesi sonucunda suyun geri geldiği söylenmiştir (K2, K11, K19, K25, K36). Yöre halkı günümüzde de suyun kesilmesinin ücretlendirilmesi nedeniyle olduğuna inanmaktadır lakin derleme çalışması sırasında Kiraz Mahallesi'nde görüşülen kaynak şahısların birkaçı suyun kesilmesinin nedeninin bu olmadığını, suyu kendilerinin kestiğini söylemiştir. Kaynak şahısların ifade ettiğine göre, ılıcaı sıklıkla kullanan yöre halkı, Çaltılı Mahallesi'nin bağlı olduğu belediye tarafından ılıcanın ücretlendirilmesinden ve bu ücret karşılığında verilen hizmetten memnun kalmamışlar. Bu ücretlendirme durumu iki köy arasında kavgalara da sebebiyet

vermiş. Daha sonra Kiraz Mahallesi sakinlerinden bir grup, ılıcanın işleyiş biçimine hakim oldukları için suyun geliş yönünü değiştirip suyun yan taraftaki dereye akmasını sağlamışlar. Belediye görevlileri gittikten sonra ise suyun ılıcaya geri gelmesini sağlamışlar (K16, K17, K18). Durumun gerçeği bu olsa da yöre halkı tarafından su ücretlendirilince kesildi inancı devam etmektedir.

Balıkesir’de suyun üstünün kapanması ya da başında kavga edilmesi gibi sebeplerden de suyun kesildiğine inanılmaktadır. Bigadiç’e bağlı Çayüstü Mahallesi’nde halk arasında Antik Hamam olarak bilinen eski yapının üst kısmı açıktır. Bu hamamın yani suyun üstü kapatıldığında suyun kesildiğine inanılmaktadır. Suyun günümüze kadar iki defa kesildiği söylenmektedir. İlkinde yapının üstünü ağaçla kapatılmış ve su kesilmiş. Yöre halkı suyun üstünü kapattıkları için kesildiğini düşünerek suyun üstünü açmış ve su geri gelmiş. İkincisinde ise yakın zamanlarda yapının çatısının betonla kapatılmış ve su yine kesilmiş. Su kesilince sonradan yaptıkları beton kısmı kırmışlar ve iki gün sonra su geri gelmiş (K52, K109).

Sındırgı’nın Hisaralan Mahallesi’nde Allah dostu olduğuna inanılan İbrahim Dede’nin asasını yere vurmasıyla çıkan, halk arasında Asa Suyu olarak bilinen suyun kıyamet kopuncaya kadar akacağına inanılmaktadır. İbrahim Dede’nin suyun başında kavga ederseniz su kesilir dediğine inanılmaktadır. Bu yüzden o çeşmeden su almak için sıraya girildiği ki başında bir kere kavga edildiği ve suyun kesildiği söylenmektedir. Suyun geri gelmesi içinde hayır yapıldığı, hayırdan sonra suyun geldiği söylenmektedir (K106).

Halk arasında gusül abdestin dini açıdan büyük bir önemi vardır. Bu durum halk arasındaki anlatılara, inanışlara da yansımıştır. Balıkesir’de Kiraz Dağ Ilıcası’na girerken gusül abdesti olmayan, pis olan kişilerin küçük yılanlar gördüğü söylenmektedir. Suyu abdestli girenlerin ya da suya girer girmez abdest alanların yılanları görmediği ama abdestsiz olanların gördüğü hatta yılanların abdestsiz kişinin üzerine giderek sudan çıkarttığı kaynak şahıslar tarafından aktarılmıştır (K2, K10, K11, K14, K15, K25). Bu durumun benzerlerine rastlamak mümkündür. Kayseri’de Ziyaretlik diye bilinen kutsal bir kayanın ortasında şifalı olduğu söylenen bir su akmaktadır. Birisinin boy abdesti almak için suya girdiği ve suyun hemen kuruduğu, sudan çıkar çıkmaz da suyun tekrar akmaya başladığı aktarılmıştır (Özen, 2001,

s.603; Oymak, 2010, s.49). 18. Erzurum'daki Dumlu suyunun olağanüstü olduğuna inanılmaktadır. Zor doğuran kadınlara içirildiği gibi abdestsiz bir şekilde suya girmeye kalkan olursa su hemen bulandığına ve cerahat (irin) rengini, kıvamını aldığına inanılmaktadır (Boratav, 1984, s.49-50). Bu duruma Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde de denk gelinmektedir. Şem'un Safa Menkabeti'nde Hz. İsa'nın havarilerinden Şem, parmağıyla işaret ettiği taşa bir delik açılır ve bu delikten su akmaya başlar. Temiz olmayarak, abdestsiz olarak su alınmak istediği takdirde suyun kan olarak aktığı aktarılmıştır (Şentürk, 1999, s.67-68). Bu dört olay göz önüne alındığında din fark etmeksizin her toplumda insanların temizliğe dikkat ettiği ve bu temizlik kurallarına uygulamayanların ise çeşitli şekillerde cezalandırılacağına olan inanç görülmektedir.

Şifalı su kaynakları ile ilgili inanış ve uygulamalar bölümünün geneline bakacak olursak eski Türk inanç sisteminde var olan su kültürünün günümüze kadar bazı değişim ve dönüşümler geçirerek aktarıldığı görülmektedir. Dini inanış ve uygulamalar başlığı altında yer alan İslam dinine ait olan dini inanış ve uygulamalar, eski Türklerden günümüze kadar hala kolektif bilinçaltında yaşamaya devam eden su kültürünün ve günümüzde İslam dininden bazı inanış ve uygulamalar katılarak gerçekleştirilen inanış ve uygulamaların meşru hale getirilmeye çalışılmasının bir örneğidir. Kurban sunma eski Türk inanç sisteminde de vardır lakin burada halk İslam dinine göre bir kurban kesme uygulaması gerçekleştirdiği için bu başlık altında incelenmiştir. Çaput bağlama, para atma, salıncak kurma ve taş alma gibi uygulamalarda ise su kültürünün izleri çok açık bir şekilde görülmektedir. Bu uygulamaları, eski Türklerle ilgili yazılı kaynaklarda ve diğer Türk toplumlarının geçmişte ve günümüzde hala devam ettirdiği bilinmektedir. Türkler Müslüman olduktan sonra eski Türk inanç sistemine hem eski düşünce sistemini barındıran hem de Müslümanlığın etkisiyle ortaya çıkan bazı unsurlar olmuştur. Bunlardan biri de veli kültürüdür (Ör: Harbe giden su). Bu kültür çevresinde inanış ve uygulamalar gerçekleştiği gibi çoğunlukla toplum tarafından diğer kültürlerle – su, taş, ağaç, atalar, veli- birleştirilerek derlenen bu inanış ve uygulamalar hepsinin etrafında gerçekleştirilmektedir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Tabiatın ana unsurlarından biri olan su, yaşamın kaynağıdır. Yaratılışın ilk anından itibaren var olduğuna inanılmaktadır. Suyun, Tanrı'nın yüzünü gördüğüne, Tanrı'nın üzerinde konakladığına inanılmaktadır. Bununla birlikte insana ve doğaya can veren, verimliliği sağlayan, arındıran, temizleyen, iyileştiren su; insanı ve doğayı yok edebilme gücüne de sahiptir. Bu ve benzeri durumlar, insanların suya bir kutsiyet yüklemelerine sebep olmuştur. Şifalı sular; Türk toplumunun kolektif bilinçaltında önemli bir inanç zeminine sahip olan su kültürünün, İslam öncesi inançlarla başlayan ve İslami unsurların eklenmesiyle de kutsallığı artırılarak suyun tıbbi şifasının yanında manevi olarak da şifa bulduklarına inandıkları yerler haline gelmiştir. İnsanlar, deneme yanılma yoluyla farkına vardıkları sağaltıcı ve iyileştirici suların farkını tayin edebilmek için bu sulardan şifalı sular olarak bahsetmektedir. Bu şifalı su kavramının içinde tıbbi etkiler ağırlıktadır. Bu etkilerin gücünü artırmak, faydasını pekiştirmek için insanlar gerek suya dair köken anlatılarıyla gerekse sudan faydalanma yöntemleriyle o suyun kutsallığına dair inanışlar geliştirmiştir.

Balıkesir'in aktif fay hatları, kaplıca ve ılıcaları görünür hale getirmiştir. Bu durum Balıkesir'in şifalı su kaynakları içinde bulunan kaplıcalar ve ılıcalar açısından da çok zengin olmasını sağlamıştır. Bu durum, Balıkesir il sınırlarında pek çok antik yerleşim yeri olması ve yeryüzü şekillerinin çeşitliliği de dâhil olunca pek çok inanış ve uygulamanın gelişmesi için uygun bir ortam oluşturmuştur. Bu çalışmada kullanılan inanış ve uygulamalar ise, sahadan derleme çalışmaları sırasında 42 kırsal mahalleye bizzat gidilerek elde edilmiş, 14 kırsal mahalle hakkında da kent merkezinde yapılan görüşmeler ile elde edilmiştir.

Bu çalışmada Balıkesir'de bulunan şifalı su kaynaklarının kökenlerine dair anlatılara yer verilmiş ve bu anlatılar motifleri açısından incelenmiştir. Çalışmada aktarılan köken anlatılarının önemli bir kısmı mitik kökenlere dayanmakla birlikte bunların büyük bir kısmı efsane olarak anlatılmaktadır. Suyun çıkışını anlatan ancak olağanüstü bir motife sahip olmadığı için efsane başlığı altına alınamayan anlatılar da mevcuttur. Bu konuda efsane özelliği taşıyan metinlerin yoğunluğundan dolayı bu

metinler efsane başlığının, kaplıca oluşum efsaneleri başlığı altında ele alınmıştır ve alt başlıklara yer verilmemiştir. Yani kaplıcalar ve şifalı sular üzerine daha detaylı bir tasnif yapılmamıştır. Bunun sebebinin şifalı suların, su kültürünün veya efsane başlığı altında gözden kaçırılması ve bu sebeple halk bilimi alanında konunun az çalışılması olabilir. Çalışmamızda ise Balıkesir ilinde derlenen anlatılar ve bu anlatıların literatürdeki bazı örneklerine yer verilerek bir tasnif denemesi yapılmak istenmiştir. Bu tasnif, elde edilen verilerle yapılmaya çalışılmıştır. Yeni eklenecek veriler ile ilerletilmesi gerekmektedir.

Şifalı sular Balıkesir’de kaplıca, ılıca ve çeşme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Balıkesir’de şifalı su sayısı oldukça fazla olduğu için ulaşım imkanı sağlananlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Birçok hastalığa iyi geldiğine inanılan şifalı sular olduğu gibi sadece bir hastalığa iyi geldiğine inanılan şifalı sular da vardır. Balıkesir genelinde şifalı su kaynaklarının büyük bir bölümünü sıcak sular yani kaplıcalar ve ılıcalar oluşturmaktadır. Bu kaplıca ve ılıcaların genellikle kas ve eklem ağrılarına, romatizmaya, cilt hastalıklarına, kadın hastalıklarına iyi geldiğine inanıldığı tespit edilmiştir. Çeşmelerden akan şifalı suların ise soğuk olduğu ve genellikle taş düşürme gibi rahatsızlıklara iyi geldiğine inanılmaktadır. Genellikle büyük ün yapmış kaplıcaların il genelinde bilindiği, daha küçük kaplıca ve ılıcaların çevre mahalleler tarafından bilindiği ve çeşmelerin –ün yapmamışsa- sadece olduğu mahalle tarafından bilindiği ve kullanıldığı tespit edilmiştir. Balıkesir genelinde şifalı su kullanımının sık olduğu, su şifa için kullanılacaksa mutlaka şifasına inanılması gerektiği tespit edilmiştir.

İnanış ve uygulamaların hemen hepsinde, eski Türklerden günümüze kadar hala kolektif bilinçaltında yaşamaya devam eden ve günümüzde İslam dininden bazı inanış ve uygulamalar katılarak meşru hale getirilmeye çalışılan su kültürünün izleri görülmektedir. Burada su kültürünün yanında ağaç kültürü, taş kültürü, veli kültürü, atalar kültürünün toplum tarafından birleştirilmesini ve bir arada değerlendirilmesini de görmek mümkündür. Suyun şifa, bereket, gençlik, güzellik vermesinin yanında hastalık vermesi, cezalandırması da su kültürünün bilinen yönlerindedir. Kaçınmalar bölümündeki verilen örneklerde bütün çalışma boyunca olumlu tarafları görülen suyun cezalandırma yönü de ortaya çıkmaktadır. Kimi zaman bu cezalandırma suyun bozulup kullanılamaz hale gelmesi ya da suyun kesilerek insanların ulaşabildikleri bu

kutsallıktan mahrum kalmaları şeklinde gerçekleşmektedir. Bazı anlatılarda bu durum veliler aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, şifalı sular ve çevresinde gelişen inanış ve uygulamalar açısından zengin olan Balıkesir'in bu kültürel varlığını kayıt altına almaktadır. Köken anlatılarına bakıldığı zaman Göktürk efsanelerine dayanan bir motif aktarımı görülmektedir. Bu da bize halkın belleğinde yer edinen unsurların bin yıllar geçse de kaybolmadığını göstermektedir. Uygun ortam bulunca halk belleğinde bulunan unsurlar açığa çıkar. Bunlar da inanış ve uygulamalarla kendisini gösterir.

Günümüzde tıp biliminin imkânları geçmişe kıyasla oldukça ilerlemiş olmasına rağmen insanlar kimi zaman destekleyici tedavi olarak kimi zaman da doğrudan şifa kaynağı olarak şifalı suları kullanmaktadır. Bu durumun temel sebeplerinden bazıları ise insanların inanmaya ve umuda olan ihtiyaçlarıdır. Ayrıca atalarından gördüklerini uygulama, yaşatma ve bu geleneklerini devam ettirme istekleridir. Suyun Tanrı'nın bir nimeti, kutsallığının bir göstergesi olduğu düşünülmektedir. Bu nimet çevresinde de Tanrı'ya yaraşır bir şekilde davranma ihtiyacı ile inanış ve uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu inanış ve uygulamalar da bir dine bağlı kalmaksızın Türklerin varoluşundan beri inandıkları unsurların bütünleşerek günümüze yansımalarıdır.

5.2. Öneriler

Şifalı sular ve çevresinde oluşan inanışlar halk bilimi açısından oldukça önemlidir. Bunlar eski Türklerden günümüze kadar başarılı bir şekilde aktarılan su kültürünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Şifalı sular üzerine olan çalışmalar çok eski yıllara ait olsa da bu çalışmalar pozitif bilimler açısından değerlendirilmiş, halk bilimi tarafı göz ardı edilmiştir. Bu konuda yeterli ve kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bu konu hakkında il çapında iki tez ve makaleler yazılmıştır. Lakin bu çalışmalar konunun önemi göz önüne alınca sayı bakımından yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle şifalı su kaynakları açısından oldukça zengin olan ülkemizde bu konu hakkındaki çalışmalar artırılabilir.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1989). Türkiye folklorunda halk hekimliğinin morfolojik ve fonksiyonel yönden incelenmesi. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1-8.
- Aliğaoğlu, A.,Uzun, A. (2013). Balıkesir ilinin ulaşım durumu. A. Duymaz (Ed.) *Balıkesir kent tarihi içinde* (s.45-58). Balıkesir Valiliği Yayını.
- Alptekin, A.B. (2018). *Efsane ve motifleri üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Artun, E. (2017). *Türk halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Başar,Z.(1989). Şifalarına inanılan kutsal sular. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 47-58.
- Bayat,F. (1986). *Tarihte ve bugün şamanizm (materyaller ve araştırmalar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Baysal, N. (2020). *Türk halk kültüründe su*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Boratav, P.N. (1984). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P.N. (2015). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Burnakov, A.V. (2013). Hakasların geleneksel dünya tasavvurlarında su iyesinin dişil başlangıcı. *Türk Dünyası*, 36, 9-22.
- Çağlar, K.Ö. (1935). Mahalli etüdler: Edremit-Güre ılıcası. *Kaynak*. 30, 644-645.
- Çifci, C. (2013). Geçmişten günümüze Türklerde su kültü. N. Demir (Ed.), *Geleneksel Türk Sanatında ve Edebiyatımızda Su içinde* (23-30). Ankara: ASKİ Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (1993). Türk kültür tarihinde su kültü. *Türk Kültürü Dergisi*, 31(361), 32-42.
- Çoruhlu, Y. (2020). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Duymaz, A. (2000). Balıkesir ve çevresindeki yatırları fonksiyonları açısından bir değerlendirme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 337-354.

- Duymaz, A. (2013). Anadolu-Türk efsanelerinde 'ağlayan ağaç'lar, B. Gül, F. Ağca ve F. Gökçe (Editörler), *Bengü Bitig Dursun Yıldırım Armağanı* içinde. 277-288. Ankara: Türkbilig.
- Duymaz, A. (2014). Anadolu-Türk efsanelerinde secde eden ağaç motifi çevresinde bir değerlendirme, C. Gökşen (Ed.), *Prof. Dr. Ali Çelik Armağanı* içinde. 267-289. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Duymaz, A., Kumartaşlıoğlu, S. (2017). Toy'dan hayır'a: Balıkesir'de "köy hayırları" örneği. 8. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiriler Kitabı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 69-88.
- Duymaz, A. (2022). Kutsal Suyun Dönüşümü Ayazmadan Şıpşıp Dede'ye. *Geçmişten Günümüze Balıkesir'in Kültürel Mirası-1*, Konya: Palet Yayınları, 5-10.
- Ekici, M. (2020). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Ekici, M., Yılmaz, A., M., Ölçer Özünel, E., Fedakar, P. (2021). Anonim Halk Edebiyatı. M.Ö. Oğuz (Ed.), *Türk halk edebiyatı el kitabı* içinde (287-398). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eliade, M. (1991). Kutsal ve dindışı. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: Gece Yayınları.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri*. (Çev. Sema Rifat), İstanbul: OmYayınevi.
- Eliade, M. (2022). *Dinler tarihine giriş*. (Çev. Lale Arslan). İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Erginer, G. (1997). *Kurban: kurbanın kökenleri ve Anadolu'da kanlı kurban ritüelleri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ergun, P. (2004). *Türk kültüründe ağaç kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Esenkal Çözeli, F., Çelik Uğuz, S., Özgürel, G. (2023). Halk hekimliği. A.Duymaz (Ed.) *Balıkesir somut olmayan kültürel miras alan araştırmaları* içinde (s.383-398). Balıkesir Valiliği Yayını.

- Gözaydın, N. (1979). Şifalı sularla ilgili folklor malzemesi. *Türkiye Folklor Araştırmaları Dergisi*. 19(363), 8794-8795.
- Güçlü, M.S. (2020). *Çanakkale ili şifalı sularının halkbilimi açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, U. (1986). *Aşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- İl Yıllığını Hazırlama Komitesi. (1973). Tarih. *Balıkesir İl Yıllığı* içinde (s.1-16). İstanbul: Dizerkonca Matbaası.
- İnan, A. (2020a). Türklerde su kültü ile ilgili gelenekler. *Makaleler ve İncelemeler I* içinde. 491-495. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Jıla, N. (2013). Orta Asya'da kurt ve karga hakkındaki mitler ve geleneksel inanışlar Türk wu-sun ve Moğollardan örnekler. (Çev: Halil İbrahim Şahin), *AKAD*, 1(2), 77-88.
- Kılıç, S. (2020). Halk hekimliği/sağaltma ocakları ile ilgili inanışlar. D. Arık, H. Eroğlu (Editörler), *Halk İnanışları El Kitabı* içinde (s.310-323). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2016a). Mucizeden keramete: "yerden su çıkarma" motifli efsaneler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 119-139.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2016b). *Türk kültüründe ateş ve ocak kültü*. Konya: Kömen Yayınları.
- Kuzucular, E. (1981). Folklorumuzda yılanın yeri 1. *Türk Folkloru*, 20-21, 21-23.
- Küçükbaşçı, M.S. (2013). Zemzem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44, 242-246.
- Nazmi. (1935). Vilayetimizin tabii zenginliklerinden ılıcalarımız ve faydaları. *Kaynak*. 28, 592-593.
- Ocak, A.Y. (1985). *İslam-Türk inançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas kültü*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

- Ocak, A.Y. (2002). *Alevi ve Bektaşi inançlarının islam öncesi temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Olgun, Y. (1989). *Tarihi Bursa efsaneleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oymak, İ. (2010). Anadolu'da su kültürünün izleri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 15:1, 35-55.
- Oymak, İ. (2016). Türk mitolojisinde su kültürü. F.A. Turan ve M.Ozan (Editörler). *Türk Mitolojisine Giriş* içinde. 83-107. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ögel, B. (2020a). *Türk mitolojisi I*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Ögel, B. (2020b). *Türk mitolojisi II*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Örnek, S.V. (1988). *100 soruda ilkelerde din. büyü, sanat, efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özbey, S. (1979). *Şifalı sularımız (kaplıcalar ve içmeler rehberi)*. Ankara: Yurt Haberler Ajansı.
- Özdemir, Z. (1997). *Bengi ve kaplıca diyarı Pamukçu*. Ankara: Tisamat Basım Sanayii.
- Özdemir, Z. (1998). *Kaplıcalar şehri Gönen*. Ankara: Tisamat Basım Sanayii.
- Özen, K. (2001). Kayseri yöresinde su kültürüne bağlı adak yerleri. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni. 2, 599-603. Kayseri.
- Reman, R. (1942). *Şifalı su kullanmak ilmi balneoloji ve şifalı kaynaklarımız*. İstanbul: İstanbul Cumhuriyet Matbaası.
- Roux, J.P. (1994). *Türklerin ve Moğolların eski dini*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Rudhardt, J. (2006). Su. (Çev: Adem Koç). *Milli Folklor*. 18 (70). 125-135.
- Sakaoğlu, S. (1976). *101 Anadolu efsanesi*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Sakaoğlu, S. (2018). *Efsane araştırmaları*. Konya: Kömen Yayınevi.
- Sakaoğlu, S. ve Duymaz, A. (2018). *İslamiyet öncesi Türk destanları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Seyidoğlu, B. (1998). Kültürel Bir Sembol: Yılan, *Folkloristik Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı* içinde. 86-92. Ankara.

- Şentürk, O. (1999). *Evliya Çelebi seyahatnamesi'nde folklorik unsurlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tan, N. (2003). *Folklor (halk bilimi) genel bilgiler*. İstanbul: Kitap Matbaacılık.
- Tayip, A. (1933). *Kaplıcalarımız*. *Kaynak*, 1, 8-9.
- Türkmen, F. (2013). Yer, yer değilken; su, su idi (her şey suydu). N. Demir (Ed.), *Geleneksel Türk Sanatında ve Edebiyatımızda Su* içinde (13-22). Ankara: ASKİ Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Türkyılmaz, A. (2013). İslamiyet öncesi Türklerde su kültü ve günümüze yansımaları. *Bilim-Kültür Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*. 4, 83-100.
- Yakın, S. (2017). *Kütahya efsaneleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yasa, M. ve Korkut, H. (1936). Balıkesir'de yatırlar. *Kaynak*. 4 (39), 107-109.
- Yasa, M. ve Korkut, H. (1936). Balıkesir'de yatırlar. *Kaynak*. 4 (40), 135-138.
- Yılmaz Özkarslı, Ş. (2013). Halk hekimliğinin kutsal şifacısı: su. *Halk Kültüründe Su Uluslararası Sempozyumu*. 579-582. İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.
- Yoder, D. (2015). Halk tıbbı ve modern tıp. (Çev: Sibel Yoğurtçu, Ayfer Gülüm) M.Ö.Oğuz, S. Gülçayır Teke, S. Akkaya (Editörler), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3* içinde. 397-403. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Yüksel, H.A. (1996). *Türk İslam tasavvuf geleneğinde rüya*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- http-1:**
<https://sozluk.gov.tr/?ara=kapl%C4%B1ca> (Erişim Tarihi: 16.05.2024)
- http-2:**
<https://sozluk.gov.tr/?ara=%C4%B1%C4%B1ca> (Erişim Tarihi: 16.05.2024)
- http-3:**
<https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65829/balikesir-ilinin-tarihi.html>.
(Erişim Tarihi: 14.05.2024)

http-4:

<https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65836/fiziki-ozellikler.html>

(Erişim Tarihi: 14.05.2024)

http-5:

<https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65837/iklim.html>. (Erişim Tarihi: 14.05.2024)

http-6:

<https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65860/ilcelerimiz.html>

(Erişim Tarihi: 14.05.2024)

http-7:

<https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65879/ekonomik-yapi.html>.

(Erişim Tarihi: 14.05.2024)

http-8:

<https://www.kucukkuyu.bel.tr/gezilecek-yerler/afroditkaplicasi/>

(Erişim Tarihi: 03.03.2024)

http-9:

<https://sozluk.gov.tr/?ara=mayas%C4%B1>

(Erişim Tarihi: 24.02.2024)

EKLER

EK-1. Kaynak Şahıs Listesi

**(İsim-Soyisim, Doğum Yılı, Doğum Yeri, Eğitim Durumu,
Mesleği, Görüşme Tarihi)**

- K1.** Ahmet Tekin, 1940, Pamukçu, İlkokul, Emekli, 30.03.2022– 01.04.2022
- K2.** Aydın Karagöz, 1967, Pamukçu, Ön lisans, Emekli, 30.03.2022 – 01.04.2022
- K3.** Halil Topalak, 1945, Pamukçu, İlkokul 30.03.2022
- K4.** Ayşe Kaplan, 1958, Pamukçu, Altieylül Belediyesine Bağlı Tesiste Temizlik Görevlisi, 01.04.2022
- K5.** Mehmet Aslan, 1968, Gaziantep, Üniversite, İtfaiye Eri, 30.03.2022
- K6.** Zeliha Duman, 1960, Pamukçu, İlkokul, Ev Hanımı, 30.03.2022
- K7.** Halit Önder, 1976, Selimiye, Ortaokul, Esnaf, 01.04.2022
- K8.** Faruk Demiralp, 1965, Pamukçu, Ortaokul, Emekli Kütüphaneci, 01.04.2022
- K9.** Zeki Hatipoğlu, 1966, Dursunbey, İki Ön lisans, İmam, 30.03.2022
- K10.** Fatma Avcıoğlu, 1940, Çaltılı, Ev Hanımı, 24.04.2022
- K11.** Tamer Öztoprak, 1974, Balıkesir, Müzisyen, Lise, 20.04.2022
- K12.** Celil Tekeli, 1981, Kiraz Köyü, Çoban, İlkokul, 24.04.2022
- K13.** Hanife Tekeli, 1956, Kiraz Köyü, Ev Hanımı, İlkokul, 24.04.2022
- K14.** Veli Dalkıran, 1950, Kiraz Köyü, Çiftçi, İlkokul, 24.04.2022
- K15.** İrfan Dalkıran, 1985, Kiraz Köyü, Çoban, İlkokul 4 terk, 24.04.2022
- K16.** Şükrü Bozkurt, 1950, Kiraz Köyü, Hayvancılık, Okula gitmemiş, 24.04.2022
- K17.** Ali Öztoprak, 1967, Kiraz Köyü, Çiftçi, İlkokul, 21.04.2022
- K18.** Mehmet Özkan, 1955, Kiraz Köyü, Çiftçi, İlkokul, 24.04.2022
- K19.** Mustafa Kula, 1950, Türkali, Çiftçi, İlkokul, 25.04.2022
- K20.** İlhan Aydoğan, 1960, Türkali, Emekli, İlkokul, 25.04.2022
- K21.** Bedriye Tıgılı, Balıklı, 26.04.2022
- K22.** Erol Yıldız, 1968, Bayat, Çoban, Okula gitmemiş, 27.04.2022
- K23.** Şeref Öztürk, 1958, Bayat, Çiftçi, İlkokul, 27.04.2022
- K24.** Naime Öztürk, 1956, Bayat, Çiftçi, İlkokul, 27.04.2022
- K25.** Cemal Alpak, 1960, Altieylül, Emekli Kantinci, İlkokul, 06.05.2022
- K26.** Fedai Şahin, Amasya, Öğrenci, Yüksek Lisans
- K27.** Mustafa Oğuz, 1965, Kavakbaşı, Emekli Astsubay, Lise, 24.05.2022
- K28.** Türkan Oğuz, 1967, Kavakbaşı, Ev Hanımı, Lise, 24.05.2022

- K29.** Mücahit Yüksel, 1971, Kavakbaşı, Muhtar, Ortaokul, 24.05.2022
- K30.** Mesrure Kara, Ev Hanımı, 29.05.2022
- K31.** Fadime Çakır, 1972, Naipli, Ev Hanımı, Lise, 28.06.2022
- K32.** Güler Atıl, 1976, Doğançam, Ev Hanımı, Lise. 25.06.2022
- K33.** Sakine Alp, 1952, Konkurca, Ev Hanımı, İlkokul, 18.06.2022
- K34.** Emine Akyol, 1953, Söğütçük, Ev Hanımı, İlkokul, 18.04.2022-22.04.2022
- K35.** Erdoğan Gökmentekin, 1960, Söğütçük, Çiftçi, İlkokul, 21.06.2022
- K36.** Emrah Erdek, 1979, Söğütçük, Çiftçi, İlkokul, 21.06.2022
- K37.** İbrahim Ekinli, 1967, Söğütçük, Kahvehaneci, İlkokul, 21.06.2022
- K38.** Haşim Ekinli, 1960, Söğütçük, Çiftçi, İlkokul, 21.06.2022
- K39.** İbrahim Karabulut, 1945, Söğütçük, Emekli Devlet Memuru, Lise, 21.06.2022
- K40.** Gizem Yavuz Sönmez, 1996, Ovaköy, Neon Şehir Araştırmaları'nda Saha Uzmanı, Üniversite
- K41.** Fazlı Şavlan, 1953, Yeşildere, Çiftçi, İlkokul, 24.06.2022
- K42.** Yılmaz . ,1952, Ilıca (Balya), Bakkal, İlkokul, 27.06.2022
- K43.** Ahmet Yıldız, 1935, Ilıca (Balya), Çoban, İlkokul, 27.06.2022
- K44.** Sevinç Alkan, 1938, Ilıca (Balya), Ev Hanımı, İlkokul, 27.06.2022
- K45.** Mustafa Tepeli, 1968, Ilıca (Balya), Çiftçi (Tesisteki Görevli), Lise, 27.06.2022
- K46.** Cemil Avcı, 1967, Ilıca (Balya), Şoför, 27.06.2022
- K47.** Fehmi Karabeyler, 1935, Karabeyler, Emekli, İlkokul, 30.06.2022
- K48.** İsa Güvenç, 1972, Karabeyler, Muhtar, İlkokul, 30.06.2022
- K49.** Fatma Çakır, 1958, Karabeyler, Ev Hanımı, İlkokul, 30.06.2022
- K50.** Feryat Çakır, 1962, Karabeyler, Çiftçi, İlkokul, 30.06.2022
- K51.** Sebahattin Deniz, Karabeyler, Emekli, İlkokul, 30.06.2022
- K52.** Hayri Demiraslan, 1940, Selimiye, İnşaat Ustası, İlkokul, 29.07.2022
- K53.** İsmi vermek istemedi. Yer: Selimiye, 29.07.2022
- K54.** Ahmet Kızık, 1965, Akbaş, Hayvancılık, Ortaokul terk, 23.08.2022
- K55.** Fatma Değirmenci, 1934, Çarmık(Dörtyol), Ev Hanımı, Okula gitmemiş, 23.08.2022
- K56.** İsmi vermek istemedi. Yer: Gökçeyazı, 24.08.2022
- K57.** Naciye Akça, 1972, Gökçeyazı, Ev Hanımı, İlkokul, 24.08.2022
- K58.** Ramazan Tuna, 1955, Gökçeyazı, Çiftçi, İlkokul, 24.08.2022
- K59.** Fatma Demir, 1980, Gökçeyazı, Ev Hanımı, Lise, 24.08.2022
- K60.** Ümmühan ..., 1948, Bükdere, Ev Hanımı, 25.08.2022

- K61.** Sultan Dönmez, 1940, Mehmetler, Ev Hanımı, Okula gitmemiş, 25.08.2022
- K62.** Nuray Demirtaş, 1970, Türkali, Ev Hanımı, Ortaokul, 25.08.2022
- K63.** Yüksel Şıvga, 1960, Kepekler, Emekli, İlkokul, 29.08.2022
- K64.** Recep Dur, 1959, Ilıcaboğazı, Çiftçi, İlkokul, 29.08.2022
- K65.** İbrahim Baran, 1969, Ilıcaboğazı, Muhtar, Lise, 29.08.2022
- K66.** Erdoğan Can, 1977, Kepekler, Çiftçi, Ortaokul, 29.08.2022
- K67.** Nazım İnce, 1956, Ilıcaboğazı, Çiftçi, İlkokul, 29.08.2022
- K68.** Yıldız Can, 1937, Ilıcaboğazı, Çiftçi, Okuma yazma biliyor, 29.08.2022
- K69.** Gonca Selanik, 1983, Bandırma, Turizmci (Otel Görevlisi), Ön Lisans, 29.08.2022
- K70.** İsmi vermek istemedi. Yer: Bigadiç, 16.09.2022
- K71.** Süleyman Avcı, Dikkonak, Muhtar, 16.09.2022
- K72.** Mehmet Ali Gürbüz, Hisarköy, Muhtar, 16.09.2022
- K73.** Hasan Cici, Adalı, Muhtar, 16.09.2022
- K74.** İsmi vermek istemedi. Yer: Güre, 19.09.2022
- K75.** Ozan Fedakar, 1982, Güre, Otel Resepsiyon Sorumlusu (Afrodit Otel), Üniversite, 19.09.2022
- K76.** Pınar Şimşek, 1992, Mersin, Hemşire, Üniversite, 19.09.2022
- K77.** İsmi vermek istemedi. Yer: Güre, 19.09.2022
- K78.** Ayhan Ovalı, 1940, Kavurmacılar, Emlakçı, İlkokul, 19.09.2022
- K79.** Hasan Bekçi, 1932, Yassıçalı, İnşaat Ustası, İlkokul, 19.09.2022
- K80.** Selver Tahtacı, 1958, Yassıçalı, Ev Hanımı, Ortaokul, 19.09.2022
- K81.** Sultan Armutçu, 1975, Avcılar, Ev Hanımı, İlkokul, 19.09.2022
- K82.** Sanem Caner, 1959, Mehmetalın, Ev Hanımı, İlkokul, 20.09.2022
- K83.** Bahar Caner, 1955, Mehmetalın, Ev Hanımı, İlkokul, 20.09.2022
- K84.** Sabır Ergün, 1932, Çamcı, Ev Hanımı, Okula gitmemiş, 20.09.2022
- K85.** Yeter Çetin, 1939, Çamcı, Ev Hanımı, Okuma yazma biliyor, 20.09.2022
- K86.** Saniye Demir, 1984, Bostancı, Tezgahtar, İlkokul, 22.09.2022
- K87.** Nihal Surul, 1960, Bostancı, Ev Hanımı, Okuma yazman biliyor, 22.09.2022
- K88.** Nazlı Patlak, 1962, Arıtışı, Ev Hanımı, Okula gitmemiş, 23.09.2022
- K89.** Ahmet Kutlu, 1972, Avcılar, Esnaf, Ortaokul, 23.09.2022
- K90.** Muzafer Güngördü, 1992, Avcılar, Balıkesir Büyükşehir Toplu Taşıma Şoförü, Lise, 23.09.2022
- K91.** Neslihan Demir, 1959, Kavlaklar, Ev Hanımı, Okuma yazma biliyor, 23.09.2022

- K92.** Zafer Eker, 1981, Tahtacı, Muhtar, Lise Mezunu, 26.09.2022
- K93.** Aliyenur Uçar, 1954, Mehmetalan, Ev Hanımı, İlkokul, 26.09.2022
- K94.** Bahar Duman, 1942, Hacıhasanlar, Ev Hanımı, Okuma yazma biliyor, 26.09.2022
- K95.** Zafer Burak Türegün, 1984, Gönen, Gönen Belediyesi Çalışanı, Üniversite, 28.09.2022
- K96.** Emrah Yeşiloğlu, 1987, Gönen, Gönen Termal Yıldız Otel'in Genel Sekreteri, Ön Lisans, 28.09.2022
- K97.** İsmi vermek istemedi. Yer: Gönen, 28.09.2022
- K98.** Ali Karacaoğlu, 1980, Gönen, Gönen Ekşidere Dağ Ilıcası Tesisleri Müdür Yardımcısı, Üniversite, 28.09.2022
- K99.** Mehmet Temel, 1953, Ekşidere, Emekli, İlkokul, 28.09.2022
- K100.** İlhan Kantarcı, 1938, Ekşidere, Emekli, Okuma yazma biliyor, 28.09.2022
- K101.** Yücel Balcı, 1967, Ekşidere, Muhtar, İlkokul, 28.09.2022
- K102.** Mehmet Kuşçu, Beyoluk, Muhtar, 28.09.2022
- K103.** Mustafa Alan, 1968, Emendere, Şoför, Lise, 30.09.2022
- K104.** Davut Dağlar, 1964, Emendere, Muhtar, İlkokul, 30.09.2022
- K105.** Mustafa Tekel, 1973, Pürsünler, Muhtar, Ortaokul, 30.09.2022
- K106.** Hilmi Aras, 1981, Hisaralan (Sındırgı), Sındırgı Belediyesi'nde Memur, Üniversite, 30.09.2022
- K107.** Çağrı Çağatay Çavdar, Sındırgı Belediyesi'nde Başkan Yardımcısı, Üniversite, 30.09.2022
- K108.** Hasan Kaynak, Hisaralan (Sındırgı), Öğrenci, Üniversite Öğrencisi, 16.10.2022
- K109.** Emin Kandemir, 1957, Çayüstü, Kahvehaneci, İlkokul, 16.10.2022
- K110.** Fikriye İnce, 2001, Işıklar, Öğrenci, Üniversite Öğrencisi, 03.10.2022
- K111.** Remzi Yıldırım, 1949, Yıldız, Çiftçi, Lise, 05.10.2022
- K112.** İsmi vermek istemedi, Yer: Yıldız, 05.10.2022
- K113.** Ruşen Özkan, 1975, Gökçedere, Muhtar, İlkokul, 05.10.2022
- K114.** Sercan Can, 1984, Ömerköy, Muhtar, Ortaokul, 05.10.2022
- K115.** Güllü Gürlek, 1947, Doyran, Ev Hanımı, 1 sene okumuş, 06.03.2023
- K116.** Teslime Tuncay, 1951, Doyran, Ev Hanımı, İlkokul, 06.03.2023
- K117.** Senem Özbek, 1943, Doyran, Ev Hanımı, Okula gitmemiş, 06.03.2023
- K118.** Abdullah Doğru, İvrindi/Topuzlar, Muhtar, 26.12.2023
- K119.** Muhterem Aşık, Bigadiç/Yeniköy, Muhtar, 26.12.2023

K120. Gülay ..., Simav, Kahvehaneci, Ortaokul, 26.01.2024

K121. Ramazan Sağlam, Muhtar, Örenli, 12.03.2024

K122. Cihat Arslan, Muhtar, Dereli, 12.03.2024

K123. Yusuf Bodur, Muhtar, Bükdere, 12.03.2024

EK-2. Fotoğraflar

Fotoğraf 1: (Alteylül/Bayat) Acı Su.

Fotoğraf 2: (Bigadiç/Çayüstü) Antik Hamam.

Fotoğraf 3: (Gönen/Ekşidere) Ekşidere Dağ Ilıcası.

Fotoğraf 4: (Gönen/Ekşidere) Ekşidere Dağ Ilıcası.

Fotoğraf 5: (Gönen/Ekşidere) Ekşidere Dağ Ilcası'nın içindeki göz suyu.

Fotoğraf 6: (Gönen/Ekşidere) Gençlik Suyu.

Fotoğraf 7: (Gönen/Ekşidere) Soğuk Ilca.

Fotoğraf 8: (Gönen/Ekşidere) Soğuk Ilca.

Fotoğraf 9: (Susurluk/Gökçedere) Şifalı Suyun Çıkış Yeri.

Fotoğraf 10: (Gönen) Kaplıcalar.

Fotoğraf 11: (Edremit/Güre) Güre’de Afrodit’in/Kraliçenin Yıkandığı Yer.

Fotoğraf 12: (Sındırgı/Hisaralan) Asa Suyu.

Fotoğraf 13: (Balya/Ilıca) Ilıca'ya ait gazete haberi.

Fotoğraf 14: (Balya/Ihca) Kaplıcanın İçi.

Fotoğraf 14: (Balya/Ihca) Sıcak Kum Havuzu.

Fotoğraf 16: (Karesi/ Karabeyler) Şifalı Dert Pınar

Fotoğraf 17: (Alteylül/Kavakbaşı) Uyuz Hamamı.

Fotoğraf 18: (Alteylül/Kavakbaşı) Uyuz Hamamı'nın üstündeki ağaca bağlanan çaput.

Fotoğraf 19: (Susurluk/İlcaboğazı) Uyuz Hamamı.

Fotoğraf 20: (Susurluk/Ilicaboğazi) Uyuz Hamamı Önündeki Betonarme

Yapı.

Fotoğraf 21: (Susurluk/Ilicaboğazi) Buharın Çıktığı Yer.

Fotoğraf 22: (Susurluk/Ilicaboğazi) Eski Hamam.

Fotoğraf 23: (Susurluk/Ilicaboğazi) Ilıcannın içi (Bataklık).

Fotoğraf 24: (Kepsut/Mehmetler) Dede Pınarı Çeşmesi.

Fotoğraf 25: (Alteylül/Kiraz) Kiraz Dağ Ilcası.

Fotoğraf 26: (Alteylül/Kiraz) Kiraz Dağ Ilcası.

Fotoğraf 27: (Savaştepe/Sögütçük) Kartal Suyu.

Fotoğraf 28: (Susurluk/Ömerköy) Ömerköy Kaplıcası.

Fotoğraf 29: (Susurluk/Ömerköy) Ömerköy Kaplıcası.

Fotoğraf 30: (Altıeylül/Pamukçu) Pamukçu Kaphıcası.

